Digitized in 2006
by
Thrinaina Informatics Ltd, Secunderabad, A.P., India.
(http://www.thrinaina.com)

From the original owned by
Sundarayya Vignana Kendram
and its partner Institutions

as part of the
British Library Endangered Archives Programme
supported by the
Lisbet Rausing Charitable Fund

Except for individual research purpose
any reproduction should be made with
written permission from the

Sundarayya Vignana Kendram,
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampally, Hyderabad - 500 044
Andhra Pradesh, India

COPYRIGHT STATEMENT

The copyright laws of the United States (Title 17, United States Code) and of India (Copyright Act of 1957) govern the making of photocopies or other reproductions of copyrighted material including foreign works under certain conditions. In addition, the United States extends protection to foreign works by means of various international conventions, bilateral agreements, and proclamations.

Under certain conditions specified in the laws, libraries and archives are authorized to furnish a photocopy or other reproduction. One of these specified conditions is that photocopy or reproduction is not to be used for any purpose other than private study, scholarship, or research. If a user makes a request for, or later uses, a photocopy or reproduction for purposes in excess of "fair use," that user may be liable for copyright infringement.

These institutions reserve the right to refuse to accept a copy order if, in their judgment, fulfillment of the order would involve violation of the copyright laws of the United States or India.

శ్రీనివాసరావు, కోలాచలం, 1854-1919

సుల్తానా చాందుబీ నాటకము

బళ్ళారి, 1926

Record no. 141

Śrīnivāsarāvu, Kōlācalaṃ, 1854-1919

Sultānā Cāndubī nāṭakamu

Baḷḷāri, 1926

Record no. 141

SUNDARAYYA VIGNANA KENDRAM
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampalli
Hyderabad – 500 044, Andhra Pradesh, India

Bibliographic Record Target

శ్రీనివాసరావు, కోలాచలం, 1854-1919

సుల్తానా చాందుబీ నాటకము / కోలాచలం శ్రీనివాసరావు. - 2. కూర్పు. - బళ్ళారి : ఆంధ్రముద్రాక్షరశాల, 1926.

108 p. ;23 cm.

Record no. 141

Śrīnivāsarāvu, Kōlācalaṃ, 1854-1919

Sultānā Cāndubī nāṭakamu / kōlācalaṃ śrīnivāsarāvu. - 2. kūrpu. - Baḷḷāri : Āṃdhramudrākṣaraśāla, 1926.

108 p. ;23 cm.

Record no. 141

35 mm microfilm
Image placement: IA (IIA) IB IIB		Date filming began:

రస్వత నికేతనము
వేటపాలెం
పుస్తకము పేరు
గ్రంథకర్త
పుస్తకము సంఖ్య 1521 వర్గ సంఖ్య

సారస్వతనికేతనము, వేటపాలెం.

గ్రంథసంఖ్య. 1521

యీ గ్రంథమును ముందు క్రింద కడపటి [illegible] వాపసుయివ్వవలెను.

JAN 31 1940		
JUL 7 - 1940		
11-3-42		
19-7-43		
1-2-44		
27-9-48		
8-2-53		
15-2-56		

శ్రీ

సుల్తానా ఛాందుబీ నాటకము.

ఇది

బళ్ళారిలో వకీలుగానుండి

కీ. శే. బ్రహ్మశ్రీ॥ కోలాచలం శ్రీనివాసరావుగారిచే

రచియింపఁబడినది.

వారి జ్యేష్ఠపుత్రుఁడగు కె. శత్రుఘ్నరావుచేఁ

ప్రకటింపఁబడియె.

రెండవకూర్పు.

Saraswata Niketanam Vetapalem Acc. No.

బళ్ళారి.

ఆంధ్రముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రితము.

1926.

Registered Copy-Right.

1521

శ్రీనివాససుకవి జీవిత చరిత్ర.

ఎవ్వాని వదన రాజీవరంగస్థలంబున నలువరాణి నిచ్చలును నట్టువలుసలుపుచుండునో! ఎవ్వాఁడు కువ్యాఖ్యావిషమూర్ఛితయగు కాళిదాస కవితాసుకన్యకను దనదు సంజీవినిచేఁ దెప్పిఱిల్లఁజేసి, వెజ్జులమిన్నయని వన్నెకెక్కెనో! ఏమహామహు దివ్యనామామృతమును వీనులారఁగ్రోలని యక్షరాస్యుఁడొక్కఁడైన నీభువిని గానంబడఁడో! ఏమహితచారిత్రుని యశఃకుసుమంబులధరియించి దివాకరనిశాకరులు పుష్పవంతులను సార్థకనామమును బడసిరో! ఏవిద్వదవతంసుఁడు అనన్యజనసామాన్యమగు మహామహోపాధ్యాయ బిరుదమునకు మార్గదర్శియయ్యెనో అట్టిచుళుకీకృత సకలశాస్త్రజలధియగుకోలచల శ్రీమల్లినాథసూరి వంశమున [illegible] శ్రీనివాస కవిముక్తామణి విరూపాక్షక్షేత్రమునకు సమీపమున నుండు కామలాపురమను గ్రామమునఁ గ్రీస్తుశకము 13-3-1854 తేదికి సరియగు ప్రమాదీచ సంవత్సర ఫాల్గుణాసిత చతుర్దశీనాఁడుద్భవించె. ఇతఁడు బాల్యముననే సంస్కృత భాషను జక్కఁగ నభ్యసించి, పిదప నాంగ్లేయభాషయందసమానవైదుష్యమును గడించి, కొంతకాలము రాజకీయోద్యోగిగనుండి, తర్వాత న్యాయవాదిపరీక్షలయందుత్తీర్ణుఁడై, బళ్లారిపురవరమున న్యాయవాదిగ వఱలుచుండె. ఇతనికి నొక కూఁతురును నలుగురు కుమారులును గలరు. మఱియు నితఁడు 1917 సం|| ఏప్రెల్ 7-వ తే[illegible]హాళీపురమున జరిగిన విద్వత్సభయని ప్రసిద్ధిఁగాంచి యాంధ్రసాహిత్యపరిషత్సభకగ్రాసనాధిపుఁడుగ నియమింపఁబడియుండె. ఇట్లుండ నేతత్కవిచంద్రుఁడు రాజవ్రణపీడితుఁడై యాంధ్రకువలయంబు వసివాడఁ గుకవిచక్రంబు లుల్లసిల్ల 1919 సం||రం జూ[illegible] 23-వ తేదియస్తమించె.

ఇట్లు విన్నవించు సుధీజనవిధేయుఁడు,

రావాడ వెంకటరామశాస్త్రి

తెలుఁగు పండితుఁడు,

మునిసిపల్ హై[illegible]లు, [illegible]

నాటకమునందలి పాత్రలు.

స్త్రీలు.

సుల్తానాచాందుబీ	బీజాపూరురాణి
జోరియా	దర్వీషుకూఁతురు
మేరి	ఆల్మేడా చెల్లెలు
ఫీమక్క	తమలపాకులమ్మునది
లతీఫ	అహ్మద్ బేగు లంజ

పురుషులు.

అబిస్సుఖాన్	సేనాధిపతి
అహ్మద్ బేగు	జలదుర్గము నబాబు
ఆల్మేడ	పోర్చుగీసు పాదరి
ఇన్నూలుముల్కు	మంత్రి
రుక్నిజాఖాన్	సేనాధిపతి
యాఖూట్	ఉపసేనాధిపతి
హైఘూతుఖాన్	కొత్వాలు
హమీదుఖాన్	సేనాధిపతి
రంగానాయక	పాళేగాడు
ధర్మానాయక	పాళేగాడు
కుల్లునాయక	దొంగలదొర
పీనార్ఖు	ముల్ల
రఘునాథ	విప్రవినోది
వెంకోబాపండిత	వ్రాతఁగాడు
మీరుకాశిమల్లి	నబాబు
డాన్ డియాగో	పోర్చుగీసు పాదరి
డానియల్ మిర్జా	అక్బరు కొమారుడు
సుల్తానుబేగు	అహ్మద్ బేగు తండ్రి

ఖాన్ ఖానా మొదలగు డిల్లీసేనాధిపతులు.

దొంగలగుంపు, భటులు.

శ్రీ

చాందుబీచరిత్రము.

(భామినీరాజ్య నాశనము.)

ప్రథమాంకము.

నాంది. సూత్రధారుఁడు.

శా. శ్రీరాజిల్లఁగ నేసతీమణి ధరిత్రీభారముల్ దింప నా
ఘోరాజిన్ ఖలకూహకారివితతిన్ గూల్చెన్ మహాధీరయై
వీరావేశముఁబూని శక్తియని పృథ్వీమాత కొండాడఁగా
నారామామణి నిల్చుఁగాత జనచిత్తాబ్జంబునన్నిత్యమున్.

కం. ద్వైతాద్వైతవిశిష్టా
ద్వైతాభేదతకు నిక్కువంబగు బ్రహ్మం
బేతఱిని నైకమత్యత
భూతలవాసులకుఁగఱపి పుణ్యామొసఁగుతన్

సీ. ధీరులై వేదవిచారులై మంగళాకారులైమను పాపదూరులార!
మాన్యులై సౌజన్యధన్యులై సకలమూర్ధన్యులై వెలయు రాజన్యులార!
నిష్ఠులై శీలగరిష్ఠులై సుగుణభూయిష్ఠులై రాజిల్లుశ్రేష్ఠులార!
భద్రులై దానకల్పద్రులై సుగుణసముద్రులై రంజిలు శూద్రులార!
శ్రీగులై సౌఖ్యసంయోగులై సద్యశోభాగులై విలసిల్లు భోగులార!

తే. గీ. నందనందను, నాశ్రితానందు, శ్రితస
నందు, ముచికుందముఖభక్తబృందు, హరి, ము
కుందు, గోవిందు, నందితనందు, స్వాంత
మందునిడి సేమమందుఁడీ యిందునందు.

(అనుచు సభకునమస్కరించి నలుదిక్కులంజూచి.)

ఏమీ! నటిరాదయ్యెను? పనిబలమాయెఁగాఁబోలు! పనిలేనివానికే ప్రొద్దుచాల దనునది నిజము. సకాలమునకుఁ బ్రారంభింతుమనిన నేదోయొక యంతరాయమువచ్చును.

(విదూషకుఁడు ప్రవేశించును.)

విదూ:— (సూత్రధారునైగాదిగఁజూచి) అయ్యా! నీవెవఁడవు? విద్యాపారమునకు వచ్చినాఁడవా? ఓడమీదవచ్చితివియా? గుఱ్ఱముపైన వచ్చితివియా?

సూత్ర:— ఏమోయి! పరిచయము లేని [illegible] నిమిత్తముతను సూత్రధారుఁడను గాదా?

విదూ:— (మరల సైగాచేయుచు) కాదు కాదు. నామిత్రునకీదుస్తులెచ్చటివి? ఈదువ్వలువలెచ్చటివి? ఈపట్టుశాలువలెక్కడియెచ్చటివి?

సూత్ర:— మిత్రమా! ఇవియన్నియును నావిద్యాకుశలతచే నార్జించితిని.

విదూ:— (నవ్వుచు) నేనమ్మను. కష్టపడి ద్రవ్యమార్జించువాఁడు డంబాచారివేషము వేయునా?

సూత్ర:— (కినుకచే) ఏమోయి! నేనుదొంగననుకొంటివియా?

విదూ:— ఎవరవిరి? "గుమ్మడికాయలదొంగ యనిన భుజము ముట్టికొనిమాదికొనె" ననుసామెతరీతిగ నీకునీవే పట్టించుకొనుచున్నావు.

సూత్ర:— నీయర్థమేమి మఱి?

విదూ:— ఏమియునులేదు. ఇప్పటివారి పద్ధతిరీతిఁజూచి [illegible] కొంటిని

సూత్ర:— అటులుండినను గొన్నియుండినను.

విదూ:— అన్నియు నటులే యునిన సిగ్గుచేటే మిగిలినది. ఏవ్యాపారమునకిటువచ్చితివి?

సూత్ర:— వ్యాపారమేమయా? నాటకముఁబ్రదర్శించి నావిద్యానైపుణ్యముఁ జూపవచ్చితిని.

విదూ:— బూటకము పచరించి పరిషన్మానసహరణనైపుణ్యముఁజూప వచ్చితిననరాదా?

సూత్ర:— ఏమయా? నాటకమని నేననిన బూటకమని నీవు పలికెదవు?

విదూ:— నాటకములు బూటకములు గావా? జరిగినవి జరిగిన లాగున ప్రదర్శింతువా?

సూత్ర:— అతడటనటుఁ గొంతబూటకముఁ జేసినను నీతిబాహుళ్యములో నాకళంకమడఁగి పోవును "ఏకోహి దోషో గుణసన్నిపాతే నిమజ్జతి" యను కవిరాజవాక్యంబువినవా?

విదూ:— విన్నాను. ఆవాక్యముతప్పని స్వానుభవమునఁగన్నాను.

సూత్ర:— అదియెటులయా? కవిరాజవాక్యము తప్పగునా?

విదూ:— తప్పు తప్పు. దారిద్ర్యదోషమొకటి యుండినచోఁ గోటిసుగణములను నాశనము చేయును. ఇది నిజముగదా?

సూత్ర:— నిజమయా? నీమాటనిజము.

విదూ:— నాటకములు సహజచర్యలుగావనునది నిజము. దోషాన్వితములుగాన దూషణీయములు.

సూత్ర:— అటుపలుకకుము. నాటకములు జనులనడవడికలను సంస్కరించును. దేశాభివృద్ధియు సంఘసంస్కరణమును గోరువారు నాటకములు స్వపక్షపరపక్ష దాక్షిణ్యబుద్ధులుగాక ప్రదర్శించుచుండవలెను. అందునఁగొన్ని నీతియుతములగు ప్రహసనములు ప్రదర్శించినచో నవి చౌదప్పశతకమువలె దుష్టులచర్యలుతిట్టుచు నీతులుబోధించును.

విదూ:— నిజము. అయినను నాటకప్రదర్శనమందుఁ గొన్నిదోషములు సైతమున్నవి.

సూత్ర:— అవి మనము పాటింపఁదగినవి కావు. "ఏకోగుణఃఖలునిహంతి సమస్తదోషాన్" అనునది వినవా? [illegible] దుష్టనైజములు. నాటకములు [illegible] దుష్టులకా నైజస్వభావము నశించిపోవునా? దుష్టులు చెడుదురని సకలగుణాన్వితములైన నాటకములను దూషింపనగునా? [illegible] సంసారియైనది. నేఁగన్నట్లారా

గన్నాను. కావున నాటకములన్నియును బూటకములని దూషింపకు.

విదూ:— ఓహో! జనులకు నీతులుచెప్పుటకా నాటకములు? నీపొట్టకూటికిఁ గాదా? ఇచ్చటఁగూడిన సభాస్తారులందఱు ద్రవ్యమివ్వక నినుఁ జూడవచ్చినారా?

సూత్ర:— (ఇంచుక తలవంచి) విదూషకా! నీవు పలికిన దారిద్ర్యదోషవాక్యమిచట సార్థకమైనది. మేము ధనికులముగాము. నాటకప్రదర్శనమునకు ద్రవ్యసాహాయ్య మావశ్యము. కావలసినద్రవ్యమంతయు నొకఁడిచ్చునట్లుండదు [illegible] కావున యథాశక్తిన్యాయమనుసరించినాఁడను. మంచిది విదూషకా! ఓడపైనవచ్చితివియాయని యేలప్రశ్నించితివి?

విదూ:— సముద్రముపైలనుండు పరదేశీయులు సమయము సాధింతురు. నీవును గడియారముఁ జూచికొనుచుఁ గాలముమీరెనని కలవరించుచుంటివి కాన నేనాప్రశ్న వేసితిని.

సూత్ర:— గుఱ్ఱమెక్కివచ్చితివియాయని యేలయడిగితివి?

విదూ:— ఏమియుఁగాదు. నిక్కచ్చుమీఱు నిలిచినచోటనిలువక యూఁగులాడుచుంటివి కావున తెల్ల గుఱ్ఱమెక్కివచ్చితివియా యని యడిగితిని.

సూత్ర:— (విదూషకుని చెంపలువేయఁబోవును.)

విదూ:— (దూరముననిలిచి) హెచ్చరిక హెచ్చరిక. శిక్షాస్మృతియున్నది. దండనాధికారులు చూచుచున్నారు.

(నటిప్రవేశము.)

సూత్ర:— నటీ! కాలముమీఱింపక నీవేకార్యంబును జేయవుగదా?

విదూ:— (నటినిఁజూచి) ఏమమ్మా! మీవారిపుడే యోడదిగివచ్చినారు.

నటి:— నాథా! కాలముమీఱించిన తప్పెవరిది? కావలయునన్ని సొమ్ములింటిలోనుండినఁ బరులకు బతిమాలి యెరవడుగను నేఁబోవుచుంటినా?

విదూ:— ఓహో! ఈయమ్మవారివి సైత మెరవులసొమ్ములేనా? అటులయిన బరువులచేటు.

సూత్ర:— (స్వ॥ గ॥) ప్రశ్నించినట్లెల్ల నాగుట్టుబయటపెట్టి రట్టుసేయును. తప్పునాపైనుండును. "నాతికిబలము నాలుక" గదా? (ప్రకాశముగా.) నటీ! నాటకమునకుపక్రమింతమా?

నటి:— ఏనాటకమునకు?

సూత్ర:— మనము క్రొత్తగనేర్చిన మహారాణి "సుల్తానాచాందుబీ" నాటకమునకు.

విదూ:— ఏమీ! [illegible] నాటకమా! అందులకే తెల్లగుఱ్ఱమెక్కితిరాయని నేనడిగితిని.

నటి:— నాథా! ఆనాటకము మనపూర్వాచారపరులయెదుటఁ బ్రదర్శింప నాకించుక సందియించుచున్నాను.

సూత్ర:— సందేహమునకు గతమేమి?

నటి:— ఉ, నాటక [illegible] నాయిక [illegible] నాటక [illegible] విధుల్గనుచు [illegible]

సూత్ర:— ఆర్యా! భయమ్మదేల? మనశాస్త్రనిబంధన లార్యపాలితం
బై యెసలారుచున్న సమయమ్మున నర్మములైన ధర్మముల్.

విదూ:— సరి. బ్రదుకుతెల్లవారెను (నటినింజూచి) అమ్మా! ఇప్పుడు మీవారితీరొకతీరుగనున్నయది. ఇంతకిప్పుడడిగినవారు ముందెంతకడిగుదురో? "తొంటిమదిరియానరకల్లి" యనునది నిజమయ్యె. పూర్వీకుల నిబంధనలు పూర్వపక్షము చేసిరి. మనశాస్త్రములే వీరికివలదంట ఇంకనీకాలికి నీడురాదు.

సూత్ర:— ఓరీమూర్ఖా! ఈనారదాంశ యేలపూనితివి? అనుచితమొకటైన నర్మమొకటి చేయందగునా? "కాలముకొలందివిమార్పు, కాలిమికొలందినేర్పు" అనుపదిరయుయుంగదే? పూర్వముండిన మహాత్ములు శాస్త్రకర్తలిప్పుడుండినం గాలానుగుణ్యముగ వారువిధులవశ్యకముగ నేర్పఱచుచుండిరి. మనదురదృష్టమున నట్టివారనేకులిక్కాలంబున లేరైరి. (నటినింజూచి) నటీ! అట్టి సందేహము నీకువలదు. మనోజయము మంగళము కావున మనము నాటకమునకుం బ్రారంభింతము.

నటి:— అటులైనం గర్తవ్యాంశంబిప్పుడెద్ది?

సూత్ర:— గానయుక్తమైన యురుకథన. నటీ! నేంబోయి రాందగినపాత్రలను సిద్ధపఱచుచుండెద. మనవిదూషకుడు నీకుసాహాయ్యముగ నిచటనుండును.

నటి:— మంచిసమాచారము కుదిర్చితిరి. "ఇంగలముసంగతి బంగరుపన్నె. మంగలము సంగతి మడుగుకమని" యను సామ్యంబయ్యె.

విదూ:— నటీ! అందున నేనెద్ది?

నటి:— స్పష్టము గ్రేధవివ్యతి. నేంజెప్పనేల?

(సూత్రధారుడు నిష్క్రమించును.)

విదూ:— (స్వగ॥) ఇప్పుడిచట నాథుండనేనైతిని (నటినింజూచి) నటీ! ఇటురా. ఏదీనీగానప్రవీణత?

నటి:— మంచిది.

కం. మల్లికలనవలు రాజిలె
నల్లన భృంగములు వానినానుచు మదిరం
జిల్లంగ గానము సేయంగ
నిల్లాండ్రను వెదక సాగి రిలనువిరాగుల్.

విదూ:— హా! హా! ఎంతటిదీకాలమహిమ! విరాగులు సైతము సరాగులైవనితానురాగము గోరికదా? నేనెంతటివాడను?

అంబురుహ వృత్తము.
కామిని! యీమహిమాస్పదషట్పదగాన నైపుణికిన్ రహిం
నీ మృదులస్వనగీతము చేరెను నేరందాళిగనింక నే
గామునిబాణికిం గందెదనేలవె కాటియల్బుడనిక యో
రామరో! "కంఠవశీకురతేభువిరామ" యన్నుడిచిత్రమే!

మల్లికానుసక్తమైన షట్పదతతిగానంబువిని. విరాగులుసంసారులైరన ద్విరేఫగానంబునకుం జెరికగ నీకలకంఠరవంబు వినినవాడు మనోధైర్యంబు చెదరెనని పలుకవలయునా! "నారీలినా సమంత్రేణ కామ్ఠనమతినిష్ఠురం" అని యుండెదన్నారీసాన్నిధ్యంబు బమ్మకైనను రిమ్మతెవులుపుట్టింపదా? నామనోతావ మార్ప నగనివగు నీవే నేర్పరివి. హెచ్చులాడంజాల "నిజముకురుచ బొంకుపొడుగు" గనునదివినవా? కరణని నీసరసంజేతి. నీళ్ళముంచెదవో పాలముంచెదవో నీభారము.

నటి:— ఓరీభ్రష్టా! నీనడక "నష్టస్యకాన్యాగతిః" యనులాగున్నది. ఈ దుష్యదుర్ధరనన్యాయమునువదలి సుఖముగనుండుము. నీసరస నింక నేనుండజాలను.

(నిష్క్రమించును.)

విదూష:— అయ్యో! ఇంకనాగతియేమి? ఎంతవిశ్వాసఘాతకుండనైతిని. ఇపుడాలోచించినం బ్రయోజనమేమి? "దాటిపడి నేలదూరనేల"? "జానెడు పొట్టకేల మూరెడుతగ్గనేల?" ఏమి సేయుదు? నుందిద్దేశమునకైన నేనున్నదికన్న సూత్రధారుడు నన్నుంబట్టి దండించును. కావునం గాళ్ళనుబుద్ధిచెప్పుటయె కార్యంబు. ఇపుడు బీజాపురమువారికి సహ్యాద్రినగరమువారికి యుద్ధము జరుగుచున్నదంట. వారిలోనొకరివద్దం జేరెద.

(నిష్క్రమణము.)

శ్రీ

చాందుబీచరిత్రము.

ప్రథమాంకము - ప్రథమరంగము.

బీజాపురము.

సుల్తానాచాందుబీ - యిబ్రహీంఅదిల్షా - యిన్నూలుముల్కు.

అబిస్‌ఖాన్ - రంగానాయక - ఇలాజ్‌ఖాన్.

సుల్తానా:—మిత్రులారా! అహమన్నగరు వారికిని మనవారికిని గలవైరము మీకెల్లరకుఁ దెల్లముగదా? వారు నాపుట్టినింటివారైనను నాపై లక్ష్యముంపక తమకీర్త్యముపైఁ గలక్రోధాగ్నిని యీ రాజ్యనాశనకారణంబునకుఁ జల్లాప్ప యత్నించుచున్నవారు. బెర్రామునసమందుమనధికారి వారికిల్లొత్తై యహమన్నగరు సేనఁగూర్చి మనలో యుద్ధమొనర్ప సమకట్టి కృష్ణాతీరమునఁ గలపల్లెలు కొల్లలు కొట్టుచున్నవాఁడని నాకుం దెలిసినది. మానవోన్నవర్గమునఁ జేరినజను లీరీతిఁగష్టపడుట కనులారఁజూచుచుండుట న్యాయము కాదు. కావునఁ గర్తవ్యంబు మనము విచారింపవలెను.

ఇబ్రహిం:- తల్లీ! రాజగు నేను బాలుఁడనియును రాజ్యమేలు నీవబలవనియును వైరులు తెలిసినారు. వారిగర్వంబెల్ల నిర్మూలంబు గావించినఁదప్ప వారికిఁ దెలివిరాదు. యుద్ధంబున వారిరూపుమాపి రాజ్యము నిష్కంటకముగ నేలనేని జనులు రాజులమని మమ్మాదరింతురా? ఎవ్వరైశత్రువులనెదిర్కొని సుఖముగనుండనగునా? తల్లీ! ఎట్లులనయినను మనసేనతో వైరులం దాఁకి యుద్ధమొనర్పవలెనని నాయభిప్రాయంబు.

అబిస్సు:—తల్లీ! మనరాజుగారి మాట శూరజనసమ్మతము. కావున యుద్ధమే కర్తవ్యమని నాకుం దోఁచెడు.

ఇన్నూ:—తల్లీ! సందియమేల? ఈ బాలుఁడు వచించినరీతి యుద్ధము కర్తవ్యమని నాయభిప్రాయము. భీకరవైరివారప్రాణసమీరము గ్రోలఁజూచున దాక్షిణాత్యసేనయుండ, నరివీరమదాంధకారపరిహారకభాస్కరులై మనయాబ్సీనియన్ సేనలుండు మనకు వచ్చినభయమేమి? జయము మనదనుటకు సందియమేమి.

ఇబ్రహీం:—తల్లీ! ఈతూరియుద్ధమునకు నేనునుంబోయెద. జయమార్జించి వచ్చెద.

సుల్తానా:—తనయా! నీవింకను బాలుఁడవు. యుద్ధమెఱుఁగవు. వైరులు తమప్రాణములకు ఱోసి పైఁబడుదురు. యుద్ధమున రాజుండినచో వానినిఁ జంపయత్నింతురు. కావున నీవు రణమునకుం బోవుట తగదు.

ఇబ్రహీం:—తల్లీ! బాలుఁడగు నేను నిన్నెదిరించి మాటలాడితినని తప్పెన్నకు. యుద్ధమున రాజున్నచోఁ దమరాజు మన్ననంబడయవలెనని సేనచక్కఁగ యుద్ధమొనర్చును కావున నేను యుద్ధమునకుం బోవుటమేలు.

ఇన్నూలు:—తల్లీ! మనరాజుగారిమాట సర్వజనసమ్మతముగ నున్నది. మీ కాబాలునిపైఁ గలయనురాగముచే యుద్ధమున నే యపాయముగలుగునోయని భీతిల్లుచున్నారు. రాజు యుద్ధమునకు దారితీయుట శ్రేయస్కరము కాదా!

సుల్తానా:—[రాజునుంజూచి] అఁడీలు! నీయిష్టానుసారంబొనర్పుము యుద్ధమున శరీరమెల్లఁ గన్నులుంచుకొని యుండుము. (మంత్రినిఁజూచి) ఇన్నూలుముల్కు మనసేనను రెండుశాఖలుగ విభజించి దక్కన్ సేనయంతయును రాజుగారి వెంటనుండనిమ్ము. ఆబిసీనియన్ సేనయు రంగానాయకుని భటులును మన అబిస్సుఖాన్ క్రిందయుండనిమ్ము. ఈ రెండుసేనలు వేఱు వేఱు మార్గములుగఁబోయి శత్రురాజులను నిరుపక్కలనుండి ముట్టడించి యుద్ధమొనర్పనిమ్ము. ఆలస్యమునకుం గాలంబు లేదు. వైళమ్మె సేననెల్లను యుద్ధమునకుం బంపుము.

ఇన్నూలు:—తల్లీ! మీయాజ్ఞశిరసావహించి యొనర్చెద. అట్లైన నేఁటికార్యములెంతయు ముగించి వెళ్ళెదను. కార్యములు మెండుగనున్నవి.

సుల్తానా:—అటులొనరింతము. (నిష్క్రమణము.)

ద్వితీయరంగము

బీజాపురము.

ఇన్నూలుముల్కు [మంత్రి.] ఇల్లాజుఖాన్ [సేనాధిపతి.]

యూసఫ్‌ఖాన్ [ఉపసేనాధిపతి.]

ఇన్నూలుముల్కు స్వగతము

ఉ. ఎన్నిదినంబులీగతిని నింతికిలొగ్గుచునుందునక్కటా
మన్ననసేయునట్టి యహమన్నగరీశున కేమిదెల్పుదున్
బన్నినయుక్తులన్నియును బమ్మెరవోయెను పోర్చుగీసువా
రున్న తెఱంగుఁజూడ మది యెప్పుడు వారిజలంబుఁ గోరఁగన్.

(ఆలోచన నభినయించి) హా! ఏమిసేయుదును? ఆనారి నమలరాని వారికేళమై యున్నయది. నేనెన్ని మాయోపాయములు పన్నినను నాకేయవి యపాయోవహములై పరిణమించుచున్నయవి. (ఆలోచించుచుండును.)

ఇల్లాజుఖాన్ ప్రవేశము.

ఇల్లాజు:—[ఇన్నూలుముల్కుఁజూచి] సఖా! నీముఖభావంబు మనోవ్యాకులతను దీర్ఘాలోచనతయును సూచించుచున్నది. కారణంబేమి?

ఇన్నూ:—మిత్రమా! ప్రబలుఁడబలాపాలితుఁడగుట పన్నగమునకుఁ బక్షిరాజు దొరకుటగాదె? ఇది యెనపేతుణీయము గదా? మన యుద్యమంబంతయు నరయోమయమై యూషరక్షేత్రంబున నుంచినబీజంబుమాడ్కి ఫలింపకున్నయది. గోవాధీశుల సాహాయ్యంబు నిస్సారవింపంబయ్యె. మనలవారిని వేఁడుట కొఱవినిఁదలఁగోఁకికొన్నట్టగుఁగదా? రెంటఁజెడిన

కేవలరీతి రెండశ్ఖాలా మనము చెతుదుము. ఇది యకర్తవ్యము. చంద్రాగమనంబు చకోరం బాశించి వీక్షించు భంగి మనమాటలునమ్మి యహామనగరాధీశుండు బీజాపూరు రాష్ట్రంబు దనవశ మెపుడగునోయని రెండురు చూచుచున్నవాఁడు. అదిచందమామ గుటికలుగ విర మించునేమోయని చింతించెద. మనకు దీర్ఘ ద్వేషియైన "అబిస్సుఖాన్" తనసేనతో సహిమూషకన్యాయమున జలదుర్గప్రాంతమందుఁ గాచినాఁడఁట. మనపరమమిత్రుఁడు "అప్జల్ బేగు" వానిసేనమండి యనేకభటుల విడఁదీయు ప్రయత్నంబున సఫలమనోర థుఁడనైతినని లిఖించెను. అంతటితోఁ గార్యమగునా? ఒకకలతోఁ దెల్లవాఱునా? ఇఁకమన మెవ్విధంబుననైన సమయసందుకట్టు కనిపెట్టి అబిస్సుఖానునుబట్టి తుదిముట్టించినచో మిగత కార్యంబెల్ల మనము తలఁచినట్లగుఁగదా? మిత్రమా! ఇట్టియాలోచనా జలధింబడి మునిఁగి తేలుచున్నాను.

ఇ॥ఖాన్:—మిత్రమా! అబిస్సుఖాన్ పనితుదిముట్టింపనెంతటిపని? సివంగిముందట నిల్తియా? ఆ యాలోచనవలదు. డాన్ డియాగో వద్దకుంబోయిన మనయాఖుబాట్ ఖాన్ రాసిమ్ము.

(యాఖుబాట్ ప్రవేశము)

యాఖుబాట్:-మిత్రులారా! వందనంబులు.

ఇ॥ముల్క్:-మిత్రమా! వచ్చితివే? కూర్చుండుము. అలసటఁదీర్చికొనుము. స్వాతివానకుముత్తెపుఁజిప్ప వేచినటుల నీరాకకు మేమెదురు చూచుచుంటిమి.

యాఖుబాబ్:-సఖా! నిద్రాభోజనాది సుఖదూరులై యహరహమూహవకేళిన్ దుర్గమాటవులంజొచ్చి విష మోపలస్థలంబులం ద్రొక్కి క్రూరారిశరవార ఘోరంబులకుంజిక్కి స్రుక్కక, యుక్కు మీఱి, పరభటుల ప్రాణంబులఁజక్కెరగా మెక్కి నిక్కు మాబోటియుక్కుగురిడియల కెక్కడి యలసట?

ఇల్లాజు:— ఔరా! శూరుల పౌరుషమిటులుండవలదా? మిత్రమా! నీవుపోయినపని యేమయ్యెను? పండా? కాయయా?

యాఖుబాబ్:-ఫలముఖముగనున్నయది. ఇదిగో డాన్ డియాగో గారిజాబు.

ఇ॥ముల్క్:-(జాబందిచూచుకొనుచుండును.)

ఇల్లాజు:— నేనునువినియెద. చదువుము.

ఇ॥ముల్క్:-మంచిది చదివెద. (జాబుచదువనారంభించును.)

మిత్రులారా! వందనంబులు. మీయభీష్టంబతిప్రయాసలభ్యంబు. మదీప్సితప్రతిఫలంబున కంగీకరింతురేని మీతలఁచిన కార్యలాభంబంద నేసందియంబునులేదు. ధార్వాడరాష్ట్రంబు ధారాదత్తముగ నావశపఱచవలెను. నాలుగు లక్షలదీనారములిచ్చుట కొడంబడవలెను. లక్షదీనారము లిపుడందింపవలెను. యుద్ధభటుల వ్యయముమీయది. ధనాగార సంపూర్ణాధి కారంబు మీరుగ్రహించినపుడు మిగత మూఁడులక్షల దీనారములిచ్చుటకుబద్ధులై యుండవల యును. సంగ్రహలేఖయని నెంచియుంపకుఁడి, వివరములు మామిత్రుఁడు దెలుపును.

ముదగల్లు. డాన్ డియాగో.

ఇల్లాజు:— ఏమి! ఏమీ! ఒకటి రెండు పల్లెలుగావు ధార్వాడరాష్ట్రంబఁట! అంతయింత ధనంబు గాదు నాలుగులక్షల దీనారములఁట! పైపెచ్చు భటులవ్యయమఁట! ద్రవ్యనష్టము దేశ నష్టము. ఔరా! దురాశకు మేరలేదుగదా?

ఇస్మాలు:--(ఆలోచననభినయించి) మిత్రమా! అనాలోచితాభిప్రాయంబవధీరితంబుగావున నెద్ది యును జక్కఁగవిచారింపవలెను. రాష్ట్రధనాగారంబు మనవశమైనప్పుడు నాలుగులక్షలదీ నారములిచ్చుటహెచ్చా? సమయమునకుఁగాని యర్థము సహస్రముండనిర్వర్థముగదా? అహమన్నగరుతో బీజాపురము కలసినపుడు ధార్వాడరాష్ట్రంబెంత? గోష్పదముఁగదా? భటులవ్యయము గణియింపమా ఇఁకలాభము విచారింతము. పాశ్చాత్యభటుఁడొకండు స్వదేశభటసహస్రమునకు భుజబలంబున సమంబనిచెప్పనొప్పు. బుద్ధిబలతారతమ్యంబున్నవో హస్తిమశకాంతరంబు. పాశ్చాత్యభటసర్పసంబరిభటరత్న ప్రసాహథంగకరంబుగదా? [illegible] రుపాయైః ఫలమేవసాధ్యం" అనునది మఱచితివియ్యా? స్వాతంత్ర్యము స్వర్గలోక [illegible] మెయుఁగదా?

ఇల్లాజు:— మిత్రమా! నీసిద్ధాంతంబు దీర్ఘాలోచనాజనితంబుగావున ననశ్యానుసరణీయంబు. ఈ మన రహస్యంబు సుల్తాను చాందుబీబికిఁ దెలియునేమోయని సంశయింతును. గోడకుఁ జెవులు వాకిలికిఁగన్నులున్నవని కోవిదులు పలుకరా? వీనులలోనిమాట వేయియామడ వినఁబడు నని నుసువరా?

కం. మనరాణి దీని వినినన్
గనలుచుఁగాలాగ్ని మాడ్కిఁ గ్రమ్మును మనపై
వినవే యాసతిమహిమం
బన సింహస్వప్నమయ్యె నరికరితతికిన్?

మిత్రమా! మనవార్తయింతవెలువడిన మనగొంతెమ్మకోరికలన్నియును వమ్ములగునుగదా! ఏకాంతమంతయు లోకాంతమగును.

ఇస్మాలు:—నిజము నిజము. మున్నుకన్న మిన్నగ నాపెయందు గౌరవబుద్ధియున్నట్లు నటించిపరోక్షము విషకుంభ ప్రాయులుగనుండవలెను. మనసేనను రెండు భాగములుగవిభజించి యందొకభాగ మునుగొని నేను మనరాజయిన ఇబ్రహీంఆడీలును గలసికొనియెద. రాజుగారివద్ద కక్కు వినయములు పచరించి నమ్మికహెచ్చించి యహమన్నగరాధీశుండెదిరినతఱి నడుమున్న [illegible] వాసేనతో సతనిం జేరి నట్టేటఁబుట్టి ముంచినరీతి రాజునుబట్టిచంపెద. మఱియొక భాగమ్మైన నతోనీవు అబిస్సుఖానును జేరి జంబుకన్యాయమున మైత్రిం జెంది తఱిచేసివానిఁ జంపు ధియంపుము. పిదప డాన్ డియాగో తెచ్చినభటులను బురస్కరించికొని [illegible] కోటను ముట్టడింతము. లోనున్నజనులకు ధనధాన్యజలంబులందనటు లొనరించిన చో [illegible] పానాయ త్తతచే వారుగ్రమముగక్షీణింతురు. కోటకు సురంగమునుంచి మందునించి కాల్చిన

లోకము లెల్లను మృత్యుదేవతకు నేకాహుతి యయ్యెదరు. నిక పూవాడక ధనాధికారంబులు మనకు నగుచూరు.

ఇల్లాజా:— అప్రతిహతముగదా నీమంత్రాలోచన. యుక్తికి శక్తికి మెచ్చి సంతసించితి. వైనశుద్ధి యొవరికిఁ దీరుగాదు? సంతసము పగముబలముగదా?

ఇస్మాలు:—మిత్రమా! మనమంత్రాలోచన తెలిసినఁ శంకాకలంకకలితుండై యహమన్నగరాధీశుండే మిమ్ముఁ దోషకయుంతురు. ఇప్పుడే వారికి మనయుదంతమును దెలిపెద. మనమిఁక వేయి కాళ్ళకొట్టులబలె నిలిచినచోట నిలువక "యేనకేం" న్యాయమునఁ గార్యము సాధింప వలెను.

యాఖూబ్:—మిత్రులారా! ధనాధికారార్జనమునకు నిది మంచియెత్తుగడ. అబిస్సుఖానును జంపువఱకు నే నుప్పలో నుప్ప వేయుదు.

ఇల్లాజా:— మిత్రమా! డాకాడియాగో గారికి బదులు వ్రాయుదువుగదా?

ఇస్మాలు:—అదినను గూడినపని, అటులనే ఆస్నికోచ్చేగుకు వ్రాయుదును. మనమిపుడు వెళ్లుదము.

కం. తలఁచినపని తలఁచినయటు
ఫలియించినఁ బని భాగ్యఫలమున కేమీ
యిల సౌమ్యా! మంచను రాణిగఁ
దలఁచెత్తిన నెలఁతననంచి ధన్యుఁడనగుదున్.

(నిష్క్రమము.)

శ్రీ

చాందుబీచరిత్రము

ద్వితీయాంకము - ప్రథమరంగము.

ముచగిల్లు.

పాచిరిడాకాడియాగో (స్వగతము)

సీ. అలసుధాంశువిలాస కలితాననవికాస
చంపకసుమనాస చారుహాస
అంచితనిటల భాస్కుంచితకుంతల
యపరాష్టమీశశాంకాభనిటల
చామీకరోపమ చంచలాసమదేహ
నవకోమల మృణాళనాళబాహ
మదమత్తహంసోప మానరంజితయాన
చకితచారుకురంగ శాబనయన

తే. గీ. బాల, శైవాలసమరుచినీలకేశ
జాల, లవలీదళకపోల, లీలననల
మేలువిలుకాని కేళినిఁ దేలకున్న
నేలనామేను? జాలినేఁజాలఁదాళ.

నాచిత్తము చిత్తజాయత్తమై యమ్మత్తకాశినియగు మేరి యందుహత్తినది. ఆబంగరుబొమ్మ నవతారుణ్య లావణ్య శృంగారంబనదృశముగదా? ఆ గాంగేయాంగ భోగాభోగ సంయోగసుఖంబుల ధిక్కరించి యోగినిఁబలె రంగారు చెంగావివలువలన్ధరించి తన బంగారుప్రాయంబు జాజులు మంగలమ్మున వేఁచినరీతి నింగలమ్ము పాలుసేయుచున్నయది. యౌవనవిభవమ్ము వనమ్మునఁ గాచిన వెన్నెలంబలె వమ్ముసేయుచున్నయది. ఆఱరులవిలుకాని కఱకుటలుగులఁజిక్కి విరాళిసైఁపనోపక యాయరాళకచనుఁగాంచి వాల్ప్రాపుల నేఁ బ్రాపున్నలయిన నాచిన్నెలాడిచూడము. నాయుదంతం బాఘననితంబినికిముఖాముఖం దెలిపెదనన్ననో యాశాతోదరి సోదరుండు సహాదానై నెదఁబాయకుండు. ఏమిసేయనగును?

(ఆలోచననభినయించి)

సరి సర్రి కర్తవ్యంబిది
దరిఁగంటిని వరదఁబోవుదారిని నిఁకఁ బా
దరిసోదరునింబంపెద
సరిసిజముఖి నెటులనైన సాధింతువాసన్.

గోవాయధికారుల సేవకులు నామాయావాగురకుఁ జిక్కినవారు కారా? ఇష్టార్థసిద్ధికి నసత్యంబు పలింపనివారెవరు? సోదరునియెడ బాటున నాజలజాక్షి నాకొసంగబడదేని జరుపేల? బలాత్కారమున్నదిగదా? వాడిలిఁదినజాబిపుడే వ్రాసెద.

(జాబు వ్రాసిచదువును)

భ్రాతృవరులారా!

తమయానతి శిరసావహించి మనజాతిమత సుఖ్యాతి కారతఁబూని యాఱునెలలయ్యెనుగదా? ఇచ్చటియధికారి యుచితానుచిత జ్ఞానవిహీనుఁడై గౌరవాగౌరవములపై దృష్టియుంపక స్వేచ్ఛానువృత్తి ననుసరించియున్నవాఁడు. వానిచర్య మనమతగౌరవ విపర్యయముగ నున్నయది. పారసీకులు హాబులు వానిపరమమిత్రులు. మనమూలపురుషులచే విదేశములందుఁ జిరకాలాతి ప్రయాసస్థాపితములగు పీఠములకు నసూన్యతయు, మతమునకుఁ గళంకంబునుఁ దెచ్చుటకు నిట్టిదుష్టుఁడొక్కఁడుండిన జాలు. వానిసోదరి పాదరిగనటించినను, జార్వాకులం జేరి పెండ్లిబ్బట్టినదను గాలివార్తవిన్నాఁడను. నిజమునిలుకడమీఁద నెఱుంగనగు. ఇట్టిమిత్థ్యమని యిపుడునిర్ధారించుటకుఁ గారణంబులేవు. అందమపనిందకుఁ గారణంబునరీతి నుండిన నుండ నగును. ప్రస్తుతమీయాల్మేడాను గోవాకురప్పించికొని విచారణాధ్యక్షులయెదుట వీని నుంచినచోఁ దగినసాక్ష్యము సిద్ధముగనుండును. మఱియా విషయమిఁకఁ గొన్ని దినంబులు దాఁచి వ్రాసికొనియెద.

తమవిధేయుఁడు

ముదగల్లు. డాఁ డియాగో.

(మరలవాలోచించి) ఇందేదోషమ్మునులేదు. ఇంతకంటెనధికంబు సందేహాస్పదంబు! (జాబునుడచి) ఇఁక బీజాపూరు విషయమాలోచించెద. ఇన్నాళులముల్కా నాయిష్టార్థంబు నెఱవేర్పసిద్ధపడెను. ప్రస్తుతస్థితిగతులు మాచిన బీజాపూరు నశించుననితోఁచెడు. కాకతాళీయన్యాయముగ నా సాహాయ్యమువలనఁదన్నాశము సిద్ధించినచో ధార్వాడరాష్ట్రంబు నకు నేనురాజానగుదు. గోవాకారాధికారి మద్బంధువుగదా? వానిచేఁజెఱనుండు మద్దేశీయులగు గొందఱిని విడిపించి వారింగూడి నామిత్రులకు సాహాయ్యపడెద. సాహసముచేసెద నిప్పుడే జాబునంపెద.

(నిష్క్రమము.)

ద్వితీయరంగము.

ముదగల్లు పాదరీలగుడి.

ఆల్మేడా (పాదరి). మేరి (ఆల్మేడా చెల్లెలు) డాఁ డియాగో. (పాదరి)
టీకు—బాలికలు—సేవకులు—భటుఁడు.

ఆల్మేడా:—(పీఠముననిలిచి)

ఆ. వె. తెలివితేటలుండి తెలియఁజాలరు భూరి
మాయయనెడిపొరను మూయఁబడుచు

దేవ! నీదుదివ్య భావంబు నెఱుఁగరు
కానఁబ్రోవుమయ్య జ్ఞానమొసఁగి.

భ్రాతృవరులారా! అజ్ఞానాంధకారమునం బడి దారితప్పి యంధులంబలెఁదిరుగు శరీరధారులకు జ్ఞానంబను జగద్దేదీప్యమానంబగు దీపంబుఁజూపి పాపాత్ములనుమరక్షించెనుగద యాగరిష్ఠదైవంబు. కలుషాంబునిధినిమగ్నులైన యీభూలోకజనాళికిఁ దెప్పయై వారిముప్పుఁదప్పించిన పరమపురుషుం డాగరిష్ఠదైవంబుగదా! ఈసృష్టిలో విశిష్టజనులు దుష్టచేష్ట ప్రవిష్టులై జరామయాదికష్టములచే నికృష్టులైయుండ నట్టివారికి సర్వోత్కృష్ట పదవినిష్టుఁడైయిష్టమిత్రునింబలె జన్మించి వారికష్టములఁదొలఁగించి ముక్తిమార్గ ప్రవిష్టులం జేసెనగదా యాగరిష్ఠదైవంబు? ఇట్టిదైవంబును రేలుంబవళ్లు నయవినయభయభక్తుల భజించుటకన్న నితరంబేమున్నది?

(అనుచు నిమీలితనేత్రుఁడై నిలిచియుండును.)

(భటుఁడొకఁడు ప్రవేశించి యొకజాబు డాఁ డియాగోకిచ్చును.)

డా॥ డి॥:—(జాబునందిచదివి తలయూఁచి విషాదమభినయించి ఆల్మేడానుజూచి) సోదరా! దైవగతి విచిత్రము. తగ్గుమగ్గు లెరికిఁదప్పవు. తానొకటితలఁచిన దైవమొకటితలఁచుననుట నిజమయ్యె! అకటా! నాతాంబువర్ణాశనులంబోలు పునీతులకేనా యిట్టికష్టంబులు?

ఆల్మేడ:— భ్రాతృవరా! ఏమియీవ్యసనము? ఆజాబునందు విషాదోదంతంబెద్దియైన నున్నదియా?

డా॥ డి॥:—మిత్రమా! ఉన్నది. ఈపాపినినేనే యవ్వార్తనీకుం దెలుపునది విధాయక[illegible] నీయుపన్యాసంబిఁక నుపసంహరింపుము. "నచదైవాత్పరంబలం" అనునదినీ[illegible]గదియా? రానున్నది రాకనిలుచునా?

ఆల్మేడా:—సోదరా! సందేహవార్ధిలో ననుఁద్రోయకు. అంతటివిచారకరమైనవార్తయేమి?

డా॥ డి॥:—(స్వగ॥ తెలిపెదను యత్నములేదు) సోదరా! నిన్నీయధికారమునుండి పైయధికారులు తప్పించినారు.

ఆల్మేడ:— నాయం దేనిందనారోపించినారు?

డా॥ డి॥:—మిత్రమా! వివరములధికారులు వ్రాయరుగా? జాబందిన తక్షణమునసే నిన్ను గోవాకుఁ బంపుటకుల వారియాజ్ఞ.

గీ. లెమ్ము లెమ్ము పొమ్ము వమ్ముగాదిది నమ్ము
తమ్ముగాదు; నీవు తడసితేని
యమ్మహాధికారు లతిక్రూరులగువారు
రమ్మువయనమగుచుఁ బొమ్ము మిత్ర!

మిత్రమా! అధికారులెంతటి దయాళులో నీ[illegible]యుఁగదా!

ఆల్ఫ్రెడ:— (స్వగతము) దైవసంకల్పమిది. కానికాలంబున నందఱుగానివారే! అధికారులంతటి క్రూరులైన నేనేమిసేయఁగలను ? మంచిది. నిష్కళంకునకు నిందలభయమా ? (డాన్‌డిరియాగోనుఁజూచి) ఈనుశాదికారముద్ర నిదిగోకొనుము. (అనుచుముద్రనిచ్చును.) మిత్రమా! ఈదినమున నేప్రయాణమగుట సాధ్యమా? తేఁకికి లేదినదే ప్రయాణమనియున్నది గాని మానవునకు నదిశక్యమా ?

డాన్‌డి॥:— అధికారులు గడిగడియ రొమ్ము చూచుచు. ఆతెప్పపోయి యీతప్పపైఁగప్పినముప్పగు. (మేరియానుజూచి) మేరీ! ఆయధికారులకేల నీపైనింతక్రౌర్యము ? హా! అయ్యో! తీవ్రకారాగృహమీఁటి నీవుపోఁజనదని నిర్బంధించినారు. అకటా! ఎంతటికాఠిన్యమిది ? ఉండనిమ్ము అంతటి కరుణావిహీనుఁడనా నేను? పలయునవుడు వాయుమతినిఁ బొందుము. వెలివెడలుటకు నేసమ్మతించెద. అధికారులు నను దండింపనిమ్ము.

మేరి:— సోదరా! ఇదినీయనుగ్రహమని యెంచెద.

డాన్‌డి॥:— (ఆల్ఫ్రెడానుఁ జూచి) సోదరా! నీవుసైతమ్ము పయనమ్మగుమ్ము (మిగతవారినందఱినిఁ జూచి) భక్తులారా ! ప్రొద్దైనది. మీమీమందిరములకు వెళ్ళుఁడు. నేనును నాకార్యనిర్వాహకస్థానమునకు వెళ్ళెదను.

(ఆల్ఫ్రెడా మేరీతప్ప మిగతవారు నిష్క్రమింతురు)

మేరియా:—

అన్నా! నీవెన్నఁడుఁబాసియుండఁగలనే? యాపన్నుడన్నన్ను నీ
వెన్నండేనివియోగవార్ధినిఁ బడఁ వేయన్గలావంచు నే
నెన్నంగాదె? దురాత్ముఁడాఖలుఁడు నన్నే కాలమున్గాంచిక
న్నన్నాశ్చేయుచునుండుఁగాదె? యిఁక నేకన్నీరు గారించునో?

(కన్నీరుఁగార్చును.)

అన్నా! గోపుచ్ఛన్యాయమునఁ జిన్ననాఁటినుండి యెన్నఁడునిన్నెడఁబాయని నాకీనాఁడీయెడఁబాటు కలిగెనే? ఏమిసేయుదు? నేనొంటరిగనెటులుండుదు ? ఈడాన్‌డిరియాగో యెప్పుడును ఘూకన్యాయమునఁ గీడుచూపునటుఁ జూచుచుండును. నీ ప్రాపున నాకేయాపదరాదను మోదముననుంటిని. నామోదంబునకుం జెదికలిగె.

ఆల్ఫ్రెడ:— చెల్లెలా! బాష్పములురాల్పకుము వచ్చినకర్మము వలదనినఁబోవునా? పయనమునిలుపనగునా? ఆజ్ఞోల్లంఘన చేయఁదగునా? సోదరీ! మేరీ! నాభూదుగ నిన్ను గాపాడుచుండునటు మన టీకూగారిని యడిగికొనిరమ్మెద. వలదీదుఃఖము. వలదు. ఇప్పుడే నేఁబోయి టీకూను బిలిచికొనివచ్చెద.

(ఆల్ఫ్రెడా నిష్క్రమణము.)

మేరి:— హా! ఎంతటివిపదబ్ధిలో మునిఁగితిని? నాపాలిటితల్లి వర్జిన్‌మేరి నాపైదయతప్పకు తల్లీ! వర్జిన్‌మేరీ!

ఉ. నిన్నుదలంచి నిందుమది నీపదపద్మములన్ భజింతునో
యన్నులమిన్న! నీవిటులనాదరతన్ ననుఁజూచెదేల? నా
కెన్నఁడు నెట్టికష్టమున నేయెడఁబాటునుగానిలేని నా
యన్నకు నిట్టిభిన్నతను నావహిలంగన్ను జేయనేలొకో?

హా! మాతా? వీనావనదీక్షఁబూనినదేవివి నీవుగాదా? ననుఁబ్రోవ దిక్కెవ్వరుగాక మ్రొక్కెదను

డాన్‌డి॥:— (మఱుఁగునదాఁచికొని) స్వగతము.

ఔరా! దీనియంగసౌందర్యంబు త్రిలోకమోహనకరంబు. గానవిజ్ఞానంబన్ననో యనూనంబు. ఈ త్రిలోకమోహిని సరసనుండుతటి సూనశరునికేళినిఁ గూడక మానినమానవుని జన్మంబు హేయంబు. విటదృష్టికంటకముగదా యీవధూటిచూపు. (ముందువచ్చిమరల వెనుకకుంబోయి యించుక యాలోచనసభినయించి) కులాచార్యుండనైన నేమి? విషయాధీనుఁడనుగానా? ఆ వారిజాక్షి హృదయంబెవరెఱుఁగుదురు? అతరుణి ననుఁగరుణించెనేని నీధరణిని నాకంటెధన్యుఁ డితరుఁడెవఁడు ? కావున ప్రారంభమున దియ్యనినెయ్యంపుఁ బలుకుల నయ్యువిదనియ్యకొలిపి ప్రమ్మన్నక్రీడకుం బ్రార్థించెద. ఆదరించదేని సోదరునధికారులచేఁ జంపించెదనని వాలివాఁడితనంబుఁజూపి భీతిఁగల్పించెద. అదియును ఫలించదేని బలవంతమ్మున్నదికదా? వెలివెట్టెనేని ద్వేషకారణము నారయుచుండున్న. లేనిపోని యాలోచనలిపుడేల? హృదయమా! బెదరకుము. ఈదినమున నే నిన్నానందవార్ధిం దేల్చెద.

ఉ. సుందరిమేరినింగనుచుఁ జొక్కెడుమానసమా! మతుండు నీ
చందరవందరన్ బఱుపి చేయువికారముసైఁచి ధైర్యముం
బొందుమ, యిప్పుడేనుజని పొంకపుమాటల బోటిఁగూడి యా
నందరసాబ్ధిఁ దేల్తునిఁక నమ్ముమ నానుడిబోడిమిన్గదున్,

(మేరిసరసకుంబోవును. మేరివడఁకుచు లేచినిల్చును.)

మేరీ! లేవనేల? భీతిలనేల? నేనన్యుఁడనా? కూర్చుండుము. నేఁడుగదా వావీనుల తనివిదీఱ నీ యనమానగానంబు వింటిని.

మేరి:— సోదరా! నీకు నాయందుఁగల ప్రేమాతిశయంబట్టిదికాని నిజముగ గానమునందు నేనంతటి నేర్పరినిగాను.

డా॥డి:— (ఆ గ॥ ప్రేమాతిశయంబన్నన బాగుగనుండెను.) (ప్రకాశముగ) మేరీ! నాపైనాకున్న ప్రేమాతిశయంబునకుం గారణంబు నీసౌందర్య గుణాతిశయంబు.

మేరి:— సోదరా! నాసౌందర్యంబునకేంత? నాగుణగ్రహణంబునకేంత? సర్వంబునకు వర్జిన్‌మేరికదా కారణంబు? అన్నా! గోవాయధికారులు మతోద్యమమునఁ బనినుండిరప్పించిరేల? ప్రాణంబున మరలివచ్చునుగదా?

డా॥డి:— మేరీ! నీయన్న నిరపరాధియని మృత్యువుబారినుండి తప్పించికొనివచ్చుభారంబు నీపైనున్నది.

మేరి:— అన్నా! అదియెటులు?

డా॥డి:— అడుగనేల? అధికరతలాభములకమగనున్నది.

మేరి:— (స్వగతము॥ ఇదియేమోదుర్లోచన.) (ప్రకాశముగ) అన్నా! నీమాట లనర్థములు గనున్నవి.

డా॥డి॥:—అనర్థకములుగావు. సార్థకములే.

మేరి:— ఏలాగు?

డా॥డి॥:--(నగుచు) లలనా! లావణ్యతారుణ్య శ్రీసహితవు నీవుగావా?

మేరి:— ఉండనగు. దానికేమి?

డా॥డి॥:-- యౌవనధనసంపన్నుడను నేఁగానా?

మేరి:— (తలయూఁచి) అయిననేమి?

డా॥డి॥:—సుందరీ! మరల విచ్చి చెప్పవలెనా? నీకుఁదెలియదా? మాయిరువురకు శరీరసంబంధంబు గలిగినచోఁగుందనంబు బంగరునందుఁ బొందించిన యందమగునుగదా? చంద్రచంద్రికాన్యాయమున నుండనగుఁగదా! కన్నులున్నపుడే కాటుక, జవ్వనమపుడే సుఖము.

అన్నా! ఏమిమాటలివి? సర్వసంగపరిత్యాగినై దైవసేవక దీక్షవహించిన యాచార్యురాలను నేనుగానా?

డా॥డి॥:—(నగుచు) నేనునట్టి యాచార్యుఁడన. కావుననే సంబంధము చక్కఁగఁగుదురును.

మేరి:— (కినుకతో) అన్నా! నన్నంతచులకనఁజూడకు. ఇట్టిమాటలాడకు.

డా॥డి॥:—అలివేణీ! అలుకవలదు. ఆలోచనలేక, పలుకవలదు.

డా॥డి॥:-సీ. అలరులవిలుకాని చిలుకులకునుజిక్కి
వెలఁది నీకలయిక వలచినాఁడ

మేరి:- యమదమాదులమించు విమలాత్ముఁడవునీవు
కుమనాశుగాలికి గ్రుక్కనగునె?

డా॥డి॥:- తరమటే తరుణి! యీతనుతాపమోర్వఁగ?
శరణనువాఁడను కరుణఁగనుము!

మేరి:- వలదురా యీకొలఁదలపకురాయన్న!
కలకాలమిలుఁగాల్చు కలుషమిదిర

డా॥డి॥:- తాళఁజాలనుబాల! జాలమేలోకొంచాల?
లాలింపవేనను లోలనేత్ర!

మేరి:- సరసముగాదిది సరసకురాకురా దురితాత్మ!
[illegible]

డా॥డి॥:- వాదములనుబెంచి కావనఁబోదునే!
యాదర్పతను తాపమడరించఁగ

మేరి:- అపగతమతి! యిది యపమతియగునురా
యపలాపములనాడ నఘముగనవ

డా॥డి॥:-గీ. బాల! నీకేల? వదలుమా గోలతనము

మేరి:— కూళ! నీకేల? యీలీల నాలితనము

డా॥ డి॥:--- లోలలోచన! యాలములేల చాలు?

మేరి:— మేల? యోఖల! కలుషాలవాల మిదిర.

డా॥డి॥:—మత్తేభయానా! ఇట్టిమాటలఁబ్రయోజనమ్ములేదు. ఇదిసుఖానుభవసమయము. నీజవ్వన మటపీచంద్రికాన్యాయమగుటఁగనుట నాబోటి యౌవనాఢ్యునకు సంకటకరము.

మేరి:— సోదరా! మతాచారగతులను మతకరించి యిట్టివెతల నుగములఁగోరుటతగునా?

డా॥డి॥:— సుందరీ! సతతము నీసంగతియ నాగతియని మతిఁబూనిననాకు మతమేల? మాన్యతయేల? వేదండయానా! ఎందఱు మతాచార్యులు సరిసిజాక్షులతో సంబంధముగల్పించికొని [illegible] ములందు వేదాంతోపదేశకులుగ సంచరింపరు? జనసామాన్యమునకు వేదాంతోపదేశకుడగు గువాఁడు తనవలచినవనితకుఁ గామశాస్త్రోపదేశకుఁడు గాఁగూడదను విధియున్నదియా?

మేరి:— ఓరీదురాత్మా! నీమతము "భ్రష్టస్యకావాగతి" యనువానిమతమునుసరించినది. ఇదియధర్మము. "ధర్మహీ నీతికస్సుఖం" యనునదివినవా?

డా॥డి॥:— సుందరీ! మేరమీఱు మారసుఖంబులు చూఁడఁగొనుతఱి నీవిపరీతపరిభాషలేల?

మేరి:— మానవాధమా!

కం. మానావమానములగల
కానక కామాంధ! నీవు కరిసామ్యుఁడవై
స్నానముచేసియు ధూళిగా
మేనెల్లనుజల్లికొనుచు మెలఁగుటమేలా?

దురాత్మా! స్మరాపస్మారుండవై విహితావిహితములు వివేచింపక చిరకాలమానితంబగు మతనిబంధనల మతకరించు నీమాయలుమానుము. ధీరత్వమూనుము. "పేరుగొప్ప ఊరుదిబ్బ" యను లోకోక్తికిలక్ష్యభూతుఁడవు కావలదు. కడవపాలును విరుగ నొకటి చెడిన [illegible] కడతేరికి త్రికఁగళంకము లేదు. మతాచార్యుఁడవని పేరునొంది యీవిధమువేదాంతాచార్యుండ వను కుందునఁబుంతవలదు. నీరీతి "చేసేదిశివపూజ దూరేదిదొమ్మరగుడిసె" యనుసామెత ననుసరించినది. ఇఁక నీదుశ్శీలతాశ్లీల వాక్యంబులుపల్కుదు.

డా॥డి॥:-- వేదండయానా! వేదాంతహితబోధనలకిది వేళకాదు. నీనుదుట్టానాడులే ప్రమాణము

లస్యో నేని "అర్థము ప్రాణము ఆచార్యాధీన" మను నానుడి కేల ప్రాశస్త్యంబు గలుగరాదు? కలిగె నేని నీయర్థప్రాణంబులు మదధీనంబులు గదా? మదగజయానా! మదునునియెదుట పదును ములుకులచే నాము నిశుమను చెదరెను. జాగు సేయం జాలం.

మేరి:— ఓరీ కష్టాత్మా! నీయుష్మత్తవాక్యంబు నేవినంజాల. నీచర్య "నభూతో నభవిష్యతి" యనునటులై నవి. పంచశరభూతావేశత నీవిపుడు ప్రపంచమే మఱచితివి. ఛీ! మలినాశయా! ఇందుండి వెడలుము.

డా॥డి॥:—కం. లాలనయుత వాగ్జాలము
హాలాహాలలీల నీకు నగునె టురుచి?

మేరి:— ఛీ! కాలానలముగ బాలిశ!
మేలగునే గ్రోల? నేల మేలము లింకన్?

డా॥డి॥:—బలవాలలామా! లాలనవచనజాలంబు నీకు రుచింపదు. ఇఁక వాలాయ మేవని. (అనుచు సమీపించును.)

మేరి:—కం. మేలా యీవాలాయము?
కూళా! యింపగునె కాలకూటము గ్రోలన్?

డా॥డి॥:— బాలా! బలవంతమ్ముగఁ
గేళిని నినుఁగూడి మదనుని గీటడఁగింతున్.

(అనుచు సరసకుం జని కేల్వట్టియీడ్చును)

మేరి:— హా! పాతకా! దురాత్మా! నన్నంటకు. అకటకటా! (యఱచి నేలపై మూర్ఛిల్లును).
(దూరంబున గోడమఱుఁగున నిద్రించు సేవకుఁడు లేచి యటులిటులఁగని)

సేవకుఁడు:-[స్వగతము] ఏమియిది నాతల్లి మేరీ ధ్వనిగనున్నది?
తల్లీ! మేరీ! ఎచటనున్నావు? ఏలయఱచితివి? [అనుచు సమీపించును]

డా॥డి॥:-[స్వగ॥] ఈశనైశ్చరుఁడు సుఖకంటకుఁడుగా నెచటనుండి వచ్చెను? (అనుచుం బరుగిడును)

[ఆల్మేడా టీకూల ప్రవేశము]

ఆల్మేడ:—[నేలంబడిన చెల్లెలినిం జూచి సేవకునిపైఁ గనులెఱ్ఱచేసికొని.] ఓరీ! నాచెల్లెలేలయఱచి నేల వ్రాలినది? చెప్పెదవా? నినుశిక్షింతునా?

సేవకుఁడు:-[వడఁకుచు] తండ్రీ! కారణము నాకును దెలియదు. మఱుఁగున నైమఱచి నిద్రించియుంటిని. ఈతల్లి యఱచెను. ఆధ్వనివిని నేవచ్చునంతలో మీరు వచ్చితిరి. ఇచటనెవరును లేరు.

ఆల్మేడా:-[చింతించి మేరికిగాలి విసరుచుండును. మేరి లేచి తనసోదరునిం జూచి కన్నీరుఁ గార్చును]
మేరీ! కన్నీరుగార్చెదవేల? నేలపై వ్రాలితివేల?

మేరి:— అన్నా! నాపాలి దైవంబువలె సాక్షాత్కరించితివి. హా!

కం. హతభాగ్యను మననేలా?
క్షితికిన్ బరువుగను వలదు జీవమిఁకను; దు
ర్గతికిన్ నను గురిఁ జేసిన
మతిహీనుని మొగముఁ జూడ మానితమగునే?

ఆల్మేడ:—సోదరీ! ఏలయీవిచారము?

మ. విపరీతంబగు నీవిచారకరమౌ వృత్తాంతమేమమ్మ? నీ
కృప నాపైఁగలదేనిఁ దెల్పవపుగా? కీడేమియున్ లేదుగా?
యిపుడీమిత్రునిఁ దోడి తెచ్చుటకు నేనేగన్ నిరీక్షించియే
యుపచారంబొనరించె నే కఠినుఁడాహా యింతగాఁ జెల్లెలా!

మేరి:— సోదరా! నాదురదృష్టమునకు నీవు పరితపింపవలదు. ఆ వంచనాథముఁడు, అయనా చ్యుండు, ఆపాపి డాక్టరు డియాగో యుచితానుచితంబులెఱుంగక కేలందంబులాడి "కామాతురాణాం నభయం నలజ్జా" యను రీతి నటించి కల్లు దాగిన కపివలె, కళ్లెములేని గుఱ్ఱమువలె, విడిబడి నామానభంగ మొనర్ప నుద్యమించెను. అఖలుఁడు నా కేలంటిన వెంటనే గోవ్యాఘ్రన్యాయము రీతిఁ, గటిక చేతిగొఱ్ఱెయువలె, యూపగత పశువు భంగిఁ గడగడవడఁకి సోలి నేలవ్రాలితి.

ఆల్మేడ:—హా! హా! హతకా! దురాత్మా! హంతవ్యుఁడవు నీవు. ఈదినంబున నా చే నీవు హతుఁడవు. మానబలికి రక్తబలి [అనుచుం డీకూచేతనున్న దుడ్డుకఱ్ఱ గుంజికొని వెళ్లును]

మేరి:— ప్రియసోదరా! శాంతము. శాంతము కోపము పాపమూలము. [టీకూనుఁ జూచి] అన్నా! నాయన్న వలదన్నను వెళ్లెను. కుటిలత్వముగూడుగఁ గుడుచు నాదురాత్ముఁడు డాండియాగో మతిరయేవి పదబినిమమముంప నెనరుపెట్టునో? అయ్యో! నాసోదరునెటులైనను నూఱడించి యిటు పిలిచికొనిరమ్మా.

టీకూ:— తల్లీ! భీతిలవలదు. నీయన్నకుఁ దోడుగ నేవెళ్ళెద.

[నిష్క్రమము.]

(ఆల్మేడా, టీకూ మరల ప్రవేశింతురు.)

ఆల్మేడ:—(హా! హా! యని యుసురువిడుచుచుఁ గళ్లఁ పొరపైచి) హా! హా! ఆకులనాపకుఁడు దొరకఁ డయ్యెనే? వాని ప్రాణానిలంబు గ్రోలునంతవఱకు దవదావంబు బలెదంతవ్యామాసమగు నాదేహంబున నూఱట కలుగదు. ఏమి సేయుదు?

మేరి:— సోదరా! అగ్రహావశుఁడవుగా నేల? ఇందుకనెన్నదించి యాలోచింపుము. [illegible] వెళ్ల విషముగదా? కల్లతానిసామ్మకదా? కల్లవనిఁడికిఁ గాంతులు నెందుగావా? చవినుంది తప్పించిన కోపమునఁ దన్నుఁ జంపవచ్చెనని యధికారులకుఁ దెలిపిన మనగతియేమి? అధికారులో రాజ్యాధీశులైననఁ గొట్టంబునఁ గట్టు మనువారు. మనమో విధివంచితులము. [illegible] వలదా? అకటకటా! "ఇనుమునుఁ గూరి యగ్నికి సమ్మెటపెటు" యనురీతి [illegible]

నీకిన్ని కష్టంబులు? నేఁదనకులోఁబడనేని నినుఁజంపించెదనని యా క్రూరుఁడాడెను. అంతటికి నోర్చినవాఁడే యాకళినుఁడు. ఖలులకు వివేకము గలుగునా?

ఆళ్మేడ:— చెల్లెలా! అటులైనఁ బ్రపంచమేమునిఁగిపోవును "నిజమునీటిలో మునుఁగదు. నిప్పునఁగరగదు" అనునదివినవా? వానిమాటయు వేదవాక్యమా? వానినోనటనే ప్రొద్దుపుట్టెనా?

మేరి:— అన్నా! అనుభవరహితునివలె మాటలాడెదవుగదా? విచారణాధికారి పక్షపాతమూనెనేనిఁ బదివేలుగురు ప్రత్యక్షసాక్షులు ప్రమాణముచేసి యేకవాక్యతగఁ బలికినను వారియందఱి యందు నొక్కొక్క దోషమారోపించును. ఘటునిమాట బూటకము.

ఆళ్మేడ:— (ఆలోచన నభినయించి) చెల్లెలా! నీవు నిజమాడితివి. కర్తవ్యమిపుడెద్ది? ప్రాతఃకాల ప్రయాణము నాకుఁదప్పదు. నీవా యబలవు. ఒంటరిగ నిచటనిలుతువు. వాఁడా యక్కటికములేని కటిక. మదిరినమూఢుఁడు. అధికారులా వానిమాయావాగురకుఁజిక్కినవారు. అయ్యో! పరుల నొకహెచ్చుమాట పలుకరించి రోయుఁగనిమనకెట్టిబాధ లొదవెను? హా! దైవమా! సజ్జనులకేనా యిట్టిసంకటములు?

శ్లో. మృగమీనసజ్జనానాం। తృణజలసంతోష విహితవృత్తీనాం॥
లుబ్ధకధీవరపిశునా। నిష్కారణమేవవైరిణో జగతి॥

టీకూ:— స్వామీ! మీరేలచింతించెదరు? మన నవాబుగారి వద్దకు మీరుపోయి యిచటజరిగిన వృత్తాంతమంతయును దెలుపుఁడి. వారుదీర్ఘాలోచనపరులు. కర్తవ్యంబు మీకుఁదెలుపుదురు. నేనిచట నేయుండెద.

మేరి:— అన్నా! మనయన్నయ్య వచన మవశ్యానుసరణీయంబని నాకునుదోఁచెడు.

ఆళ్మేడ:— నిజము. మీరు భద్రముగనుండుఁడి. మననవాబుగారి వద్దకు నేఁబోయివచ్చెద. ఆలస్యమునకుఁ గాలంబులేదు.

(నిష్క్రమము.)

తృతీయరంగము.

డిల్వారుఖాన్—గణేశపంతులు—దర్బారుసింగు—ఆళ్మేడా.

(డిల్వారుఖాన్, గణేశపంతులతోఁ జతురంగమాడుచు)

డిల్వా:— (గణేశపంతులనుఁజూచి) గణేశపంతులు! ఇఁకనాల్గాటలలో మీరాజుకట్టఁబడునుగదా!

గణేశ:— నవాబుగారు! మాటలతోనగునని కాదది. రాజునునంతటి యవలీలగాఁ గట్టుటకష్టము. మీకు మంత్రియేలేఁడు. లొటపిటగుఱ్ఱములా రాజును నిర్బంధించునది?

డిల్వారు:— అటులయినఁ గానిండు. లొటపిటమాట, ఎప్పటికిఁబోదురు!

గణేశ:— మూలయింటికి వత్తునండి.

డిల్వారు:— ఇదిగో గుఱ్ఱపుమాట. ఇపుడేమిసేయుదురు?

గణేశ:— రాజును ముందటింటికి జరుపుదును.

డిల్వారు:- నారాజా నొకయింటికి ముందటికి జరుపుదును. ఇపుడేమందురండి?

గణేశ:— (ఆలోచన నభినయించి) నిజమండీ! నిజము. రాజు నిర్బంధింపఁబడును.

(దర్బారుసింగు ప్రవేశము.)

ద॥ సింగు:- స్వామీ! పాదరీ ఆళ్మేడాదొరగారువచ్చి ద్వారంబునఁ గాచియున్నారు.

డిల్వారు:- రానిమ్ము! (దర్బారుసింగు నిష్క్రమించును) (గణేశపంతునుఁజూచి) పంతులవారూ! తమకుఁబ్రొద్దైనది. సెలవుతీసికొనుఁడు.

గణేశ:— అవునండీ! కాలముమీఱినది. పోయివచ్చెదను. (నిష్క్రమించును)

(ఆళ్మేడా ప్రవేశము.)

డిల్వారు:-- ఓహో హో పాదరిగారు! రండి. (అనుచునిరువురు పాణిపీడనంబొనరించి) ఏమిది యచ్చెరువు? ఈకాలంబునవచ్చితిరి? మీముఖభావంబు వ్యసనసూచకంబుగానున్నది.

ఆళ్మేడ:— నవాబుగారూ! ఖలసమీపవర్తులు సుఖమూనలమనదిమీరెఱుంగనదియా? పన్నగముండిన మందిరములోఁ బరుండిన నిద్రపట్టునా? మానమే ప్రాణమనువారి కీయపనింద[illegible] తగదుగదా?

క. మానంబీధర నెవ్వాఁడు
ప్రాణంబుగఁజూచు వాఁడు పరిభవమొందున్
మానావమానములఁద్రుణ
మానంబుగఁగాంచువాఁడు మనును సుఖముగన్.

డిల్వారు:- ఏమండీ! మానహానికరంబయినపని యిపుడేమితటస్థించెను?

ఆళ్మేడ:— చెప్పుటసిగ్గులచేటు. చెప్పకుంటప్రాణముచేటు.

డిల్వారు:- అయ్యో! ఏపాపమెఱుంగని మిముఁబోలు శుద్ధాత్ముల కెవరేమిచేసిరి?

ఆళ్మేడ:-- నవాబుగారు! నవీనముగానేతెంచిన డాక్డియాగోయను పాదరికిని నాకును నంతరంగశుద్ధిలేనిది మీరెఱుంగుదురుగదా?

డిల్వారు:-- నిజము. మాటలసందర్భమున మీ రపుడపుడు వారిచర్యను దెలుపుచుంటిరి.

ఆళ్మేడ:-- అతఁడేమిరేమిరో నాపై దోషారోపణ మొనరించి యధికారులకు వ్రాసియుండవలయు. కానిచో వారేల యిన్నిదినంబులులేక యిపుడు నన్నుఁబనినుండితప్పించి విచార[illegible] గోవాకు రమ్మని వ్రాయుదురు? ఆ క్రూరాత్ముఁడు డాక్డియాగో యధికారుల యాజ్ఞయని నన్నుఁ బనినుండితప్పించి తక్షణమే గోవాకుఁ బ్రయాణముగమ్మని గృహంబునకుఁబంపి నాసోదరి మేరి యొంటరిగానుండునపుడు మానభంగమొనర్ప కిరాతకన్యాయమున బలాత్కరించెనట. నాచెల్లెలు గుండెలుచెదరి యఱచి నేలవ్రాల నందు నిద్రించినభటుఁడు లేచి యచటికిఁ బోయెనట. [illegible]

దిల్వారు:—(కోపముతో) ఏమండీ! మానినీమానహానికి సమకట్టిన మూఢుని ప్రాణంబులు దీయక యూరకుండునట్టి మీ జాతివారి యొక్క సహిష్ణుత్వమండీ! కుక్క కాటుకు చెప్పుదెబ్బను సరి యన్నట్లు మాలో నిట్టికృత్యంబునకు శిరచ్ఛేదమే శిక్ష, వనితలవిషయమందు మీ జాతిరీతి బొత్తిగా నింద్యమని నిర్ధరించెద! ఓహో! ఎంతటి క్రౌర్యంబిది? ఎంతటి దౌష్ట్యము! ఎక్కడికిఁ బోయిన మానము రొక్కమిచ్చినను వచ్చునా? స్వజన సంతాపకృత్యము కలుగునని యా కులనాశకుఁడు తెలియఁడాయెఁగా?

ఆల్మేదా:—ఏమిసేయుదునండీ? ప్రాణంబులొసఁగి వాని ప్రాణంబులు దీయ సమకట్టియొంటి వెదకినను వాఁడు దొరకఁడయ్యె. నేను రేపు ప్రాతఃకాలంబున గోవాకుఁ బ్రయాణంబు గావలెను. అచటి విచారణాధ్యక్షులు వీని బంధువులు. వారచట నన్నేమి సేయుదురో? ఇచట యీ కలుషాత్ముఁడు నా చెల్లెల నేబాధ పెట్టునో? నాగతి సందంశినీ న్యాయమును సరించినది. అడ కొత్తునఁ జిక్కిన వక్కబలె నా మనము చిక్కినది. కర్తవ్యాంశం బెద్దియు నాకుఁ దోఁపక యున్నది.

దిల్వారు:—(దీర్ఘాలోచన నభినయించి) ఇప్పటిస్థితిలో మీరు గోవాకుఁ బోవునది కర్తవ్యము కాదు. ఈ యబల యొంటరిగా నిచట యుండుట యుపాయంబు. ఈ రెంటిని సమకూర్చు నుపాయం బొకటి నాకుం దోఁచినది.

ఆల్మేదా:— అదియేమి?

దిల్వారు:—పాదరిగారూ! స్వజాతివైరంబు సమకూరి యహమ్మదునగరు, బీజాపూరు వారికిఁ గొన్ని దినములుగా యుద్ధములు జరుగుచున్న విషయంబు మీకు వేద్యముగదా?

ఆల్మేదా:—నిజము. వినియుంటిని.

దిల్వారు:—ఆయుద్ధమునను బీజాపూరుసేన రెండుశాఖలుగా నేర్పడి యుద్ధరంగంబునందుండ "యిస్మాయిలుముల్కు" రాజద్రోహియై రాజును జంప నుద్యమించెనట. వానిం గనిపెట్టి యా విశ్వాసఘాతకునిఁ గారాగృహంబున నుంచినారు. మఱియొక శాఖలో సమ్మోహకలహంబులు సంభవించి రాజద్రోహియగు "ఇల్లాజుఖాను" చంపఁబడెనట.

ఆల్మేదా:— అకటా! ఇట్టి సమ్మోహకలహంబులుగదా పరరాజులకు జయసూచకోత్సాహంబులు?

దిల్వారు:—నిజము. దైవానుగ్రహమునఁ బ్రస్తుతము యుద్ధప్రసక్తి నిలిచినది.

ఆల్మేదా:— కారణంబేమి?

దిల్వారు:—ఈ యుద్ధమునకుఁ గారణభూతుఁడయిన యిస్మాయిల్ గారాకస్మికముగ మృతినొందిరఁట. వారితండ్రి మరల సేన సిద్ధపఱచికొని దండయాత్ర వెడలుటకుఁ గొన్నిదినములుపట్టును.ద మనవారేమో సకల సన్నాహ సంసిద్ధులై దక్షిణదిగ్భాగంబునఁ గాచియున్నవారు.

ఆల్మేదా:— అదికదా బుద్ధికుశలత.

దిల్వారు:—ఈ యుద్ధంబున కహమ్మదునగరువారు మీ జాతివారి సాహాయ్యము నపేక్షించినారఁట. మద[illegible]లోనుండు పాదరి వారికిం దోడ్పడి కార్యములు నెరవేర్పుచున్నాఁడని మనసుల్తానా[illegible]ండుబీగారికి సమాచారంబు దెలిసి వారీదినంబుననే నాకు వ్రాసినారు.

ఆల్మేదా:— (ఆశ్చర్యపడి) ఏమి ఏమీ! పోర్చుగీసు పాదరి యహమ్మదునగరు వారికి లోఁబడెనా?

దిల్వారు:—మీరు నిర్దోషులు. ఆ డాక్ జియాగో కృత్యంబిది. వాని వర్తనలు చారులచే నే వినుచున్నాను. ప్రకృతము మీ రక్షణార్థము మిమ్ము రాజద్రోహులుగా నెంచి జలదుర్గమున నుంచెద. గోవాయధికారుల బాధనుండి మీరిట్లు తప్పించికొనియెదరు. ఈ ప్రయాణము నడవడిక నేనిచటఁ జక్కఁగఁ బరిశీలించి మఠాధ్యక్షులకుఁ దెలుపుచుండెదను. మున్నెటు లయిన నటు కానిండు "నందోరాజా భవిష్యతి"

ఆల్మేదా:— (దీర్ఘాలోచన నభినయించి) నవాబుగారు! కలుషాత్ములుంచు కాఱియలు పడుటకంటెను శుద్ధచేతస్కులుంచు నిర్బంధము సుఖముగా ననుభవించెదను. మమురక్షించు భారంబు మీయది. కాయకొండవలి మీ వశపఱచెద. సమయమున కైనవారే మిత్రులు, సాహసము చూపినవారే భటులు.

దిల్వారు:—మిము నచట రక్షించుటకై నా బాల్యస్నేహితులగు దర్వేషుగారిని నచటి యధికారికిని లిఖించెద. ఆ దర్వేషుగారు సకలవిద్యా విచక్షణులు. మాంత్రికులు. వైద్యశాస్త్ర ప్రవీణులు. స్నేహపాత్రులు. మీరీరాత్రియే ప్రయాణముగండు. (అనుచు "దర్వాయస్మిన్" అనిపిలుచును.)

దర్వా:— స్వామీ! వచ్చితిని.

దిల్వారు:—ఈ పాదరిగారిని వీరిసోదరిని జలదుర్గమునకుఁ గొనిపోయి దర్వేషుగారి యింటిలో నుంచుము. ఇప్పుడే వెడలుము. (పాదరిగారింజూచి) పాదరిగారూ! మీ సోదరిని [illegible] వెళ్ళఁడు. ప్రొద్దైనది.

(నిష్క్రమింతురు.)

శ్రీ

చాందుబీచరిత్రము.

తృతీయాంకము - ప్రథమరంగము.

జలదుర్గము - అబిస్సు - దర్వీషు - ఆల్మీడా - ఆస్మాన్ బేగు - రంగానాయక
మేరి - జోరియా.

అబిస్సు:— జోరియా! ప్రయాణంబయ్యెదననినఁ గన్నీరుఁగార్చెదవేల? నే నిను మఱతునను సందియమా?

ఆ. వె. వలదు వనరుహాక్షి! వలవంత నీకింత
కార్యభారమున్న కారణమున
నరుగువాఁడఁగాని యకట! నామనమెల్ల
నిచట నిలిపినాఁడ నిజముగాను.

కుసుమకలాకలాపా! ఈ మాట నిజమని యిదిగో నీ కేలంటెద [అనుచు జోరియా కేలంటుచు] నాతీ! ఈరీతి నుద్విగ్నచిత్తవై వ్యాకులతఁ జెందుట నీయుందు నా యనురాగంబు సందియించుటగదా?

జోరియ:—ప్రియతమా! ప్రయాణంబున కంతరాయంబుఁ బ్రతిఘటించి పలుక నే నేమిపిచ్చిదాననా? సఖా! దేహారోగ్యంబుఁగనుట దేహికిఁ బ్రథమధర్మంబుగాదా? నిన్ననే జ్వరమించుక తగ్గెను. గాయమింకను బసిమియాఱదు. ఈ చలువగాలి దృఢాంగులను సైతము బలహీనులను జేయును. అక్కారణంబునఁగదా ప్రయాణంబిపుడే వలదని మనపాలి దైవంబువలె వచ్చిన పాదరీదొర పలికెను? స్వస్థత దేహధారికి సంపదగదా?

అబిస్సు:— భామా! నీ యుపచార మహిమంబెట్టిదియో గాని నే మున్నుకన్న నిప్పు డత్యధికారోగ్యస్థితి నున్నవాఁడను. భవదనురాగాతిరేకంబు వాయందపరిమితంబు గావున నీవీరీతి సందియించెదవు.

మ. అనురాగాతిశయంబునుండు విషయం బందుర్ మనోవృత్తి గో
పనతన్ దానిపురోభివృద్ధిని మదిన్ భావించి యెల్లప్పుడే
యణుమాత్రాధియు సంభవింప నదియే యత్యాయతిన్ జేసి తా
వనరున్ లోకములోన నైజమిది యో భామామణీ! కానవే?

జోరియ:—ప్రియసఖా! చిన్నతనంబునుండి యాకలమునిని కోనలనీరుఁద్రావి కానల నివసించుచు వన్యంబులబలె మనిన ననుబోలుమానిని నీనాగరిక ధీరచతురోపచారోక్తులకుం బదులిడ నేర్చునే? ప్రియతమా! వ్రణపీడితుఁడవై స్మారకముదప్పి నీవిచ్చటికి వచ్చినపుడు నినుంజూచి అయ్యో! యీ కుసుమసుకుమారకాయుండెన్నఁడు తిన్నఁగలేచి తనవచనసుధాసేవనచే నాచెవులఁ దనుపునోయని వేచితి. దైవానుకూలంబున శీఘ్రకాలంబున నదితటస్థించె. నాటంగోలె

తావక సర్వలక్షణాన్విత సుందరవిగ్రహంబను బీజంబు నా హృదయక్షేత్రంబునఁ బడి యనురాగ రసముచేఁ బెంచుచుంటిని. ఇట్టి తఱిఁ బ్రయాణంబని నిన్న నీవాడిన పలుకులు ములుకులమాడ్కి వీనులంగ్రుచ్చెను. రాత్రియంతయు భవద్వియోగాగ్నిజ్వాలలం దప్పుడే పడ్డటు సంతపించితి. ఎట్టకేలకు ధైర్యంబవలంబించి ప్రయాణంబిపుడు వలదని వేడికొందమని వచ్చితి! సఖా! నిజముబలికితి. క్షమింపుము.

చ. పయనమనన్ వియోగమను పావకయోగమెగాక యన్యమే
మయినను నున్నదే? నిజము. నాడితి వేఁడితి నీక్షమాపణన్
ప్రియములుపల్కి పోవుటది ప్రేమయనందగునే? యరిందమా!
దయఁగలదేని నీవు నను దవ్వులఁద్రోసి చనంగ న్యాయమే?

అబిస్సు:—అలికచా! భవదపాంగాశుగంబులచే గెలిచి యనురాగపాశముచే ననుం బంధించితివి. నేనునీశరణుఁ జొచ్చినవాఁడను. నీయనుమతిలేక ముందొకయడుగిడఁ జాలుదునే! నేనిపుడు బీజాపురికి వెళ్ళి నాతల్లిసమానురాలుగానున్న సుల్తానాచాందుబీరాణిగారికి రణోర్వీఁగలిగింప రాజద్రోహవార్తలు దెలుపనేని వైరులు సమయముగాచి నాపైఁ గొండెములుపల్కి యే కీడొనరింతురో? గొల్లరయేమటినఁ టోడేళ్ళకుత్సవముగదా?

చం. వినుసఖి! జోరియా! పురికివెళ్ళక నిల్చితినేని వైరులా
జననికి, చాందుబీకి, మది సందియ మొందెడురీతిఁ గొండెముల్
వినిచి నుతే కలంతలను బెంతురో? కీడొనరింతురో గదా?
మనిగను మేలటంచనెడిమాట యథార్థముగాదె? మానినీ!

సఖీమణీ! రాచకార్యంబుండినఁగదా నీయెడబాటయినను సహించి శరీరాయాసంబును సరకుగొనక ప్రయాణము నిర్ధరించితిని?

జోరియ:-ప్రియసఖా! అటులయినచో నీ ప్రయాణంబు సకారణంబుగనున్నది. నాథా! దుస్సహమయిన యీవియోగంబెటులయిన సహించియుండెద. దీనురాలిపైఁ బ్రేమమువదలకు. (అనుచుఁ గన్నీరునించుచు.)

చ. అబలను నీదుప్రేమకును నాస్పదురాలను దీనురాల నీ
నిబిడవియోగమేగతిని నీగుదునంచని కుందుబాల నో
ప్రబల! పురంబుఁజేరఁగనె భావమునన్నను దవ్వుచేయకే
యుబుసునవైన నీశుభము లూఱటకైనను నాకువ్రాయుమా,

అబిస్సు:—జోరియా! నీవు బాష్పపూరిత నయనవగుట నేఁజూచియోర్వఁజాలను. ఊఱడిల్లుము. పురిఁజేరి యచట రాజకార్యములన్నియునుఁదీర్చి నిన్నుఁబిలిపించెద. నిజమిది నమ్ముము.

(దర్వీషు, పాదరి, రంగనాయకుల ప్రవేశము.)

(అబిస్సుఖాన్ వారింజూచి లేవఁబోవ నందఱు వలదని నివారింతురు)

దర్వీషు:— బాలకా! ఆగాయమునొప్పి యిపుడెటులున్నది? రాత్రిసుఖముగా నిదురపట్టెనా?

అబిస్సు:— మహాత్మా! నీయను [illegible] గాయమే కున్నట్టగపడదు. ఈపాదరిగారి యౌవన సౌందర్యంబె [illegible] నాశ్రయింతయుండదీతో. నాశ్రయాణం బునకిక [illegible] లేదు. తిను యున్నమదియొకటియే వేఁడెద.

దర్వీషు:— అబిస్సు! అటులయిన నీవు [illegible] జీవన్మాత్రము మము మఱవకుము. నీకుంగల్గినకా [illegible]

([illegible])

అబిస్ఖాన్, [illegible] చరింతురు.

అస్మక్:— [అబిస్సు [illegible]] [illegible] రోగనివారణమయినట్టు తోఁచు [illegible]

అబిస్సు:— సఖా! [illegible]

అస్మక్:— సంతోషము సంతోషము, (దర్వీషుగారి జూచి) దర్వీషుగారు! ఈచిన్నది యెవరు?

దర్వీషు:— అయ్యా! ఇది నాకు [illegible] గాలు

అస్మక్:— నేనెన్నఁడుం జూచియుండ లేదే?

దర్వీషు:— అయ్యా! మీరు గొండపైనుండువారు గావున మీరెన్నఁడుం జూచియుండరు

అస్మక్:— ఈచిన్నది వివాహితయా? అవివాహితయా?

దర్వీషు:— అయ్యా! అవివాహిత.

అస్మక్:— (కలవరమూఁది) (అబిస్ఖానునుఁజూచి) మిత్రమా! నీవిచటనుండి వెళ్లునపుడీపాదరిని నీతనిసోదరిని నీవెంట విజాపూరుకుఁ బిలిచికొనిపోవునటుల ముదగల్లు నవాబుగారు వ్రాసినారు. నీవటులొనరించెదవు గదా?

అబిస్సు:— ఔ! అది నాకు సంతోషకరమయినపని. దానిని నీపాదరిగారి సాహాయ్యముగావలయును.

అస్మక్:— [చిఱునగవునగుచు] వారిసోదరితోడ్పాటుసైతము వలయునేని నీకులభించును.

అశ్మేత:— [కోపముతో] ఏమండీ నవాబుగారూ! ఇటునర్మగర్భితముగా మాటలాడుట మీకుఁ బెద్దరికమా? యత్నము లేక చిక్కినమాత్రాన చులకనగాఁ జూచుటతగునా ?

అస్మక్:— [కినుకతో] ఏమోయి నాస్తికాధమా! నీకేమితలపొగరా ? నామాటయందుఁ జెడుగేమియున్నది? కారియందేదయిన సాహాయ్యమువలయునన్న నీసోదరిచేయదా? మీలో నాతువారు పరపురుషులనంటుట దోషమా?

అబిస్సు:— [అస్మక్ బేగునుఁజూచి], మిత్రమా! ఇంచుక నెమ్మదించి మాటలాడుము. ఈపాదరి తెలివికల క్రైస్తవమతస్థుఁడు. నాస్తికదోషారోపణము జాతివైషమ్యకారణంబునఁ బరస్పరదూషణ సాధకముగా నేర్పడినది. అజాతివారికి మనమే నాస్తికులము. [పాదరిగారినిఁజూచి కనుసన్నఁజేసి] పాదరిగారూ! మీరువ్వరితోఁ బ్రయాణసిద్ధులుగండు వెళ్లుఁడు (పాదరి [illegible]) (అస్మక్ బేగునుజూచి) మిత్రమా!

ఉ. సరికాదిమతభేదచర్చలు మనీషాకల్ప [illegible] షుల్
తరమే మేరికిఁగాని దీనజనులర్ ధన్యాత్ములర్ హేళిఁగా
వసవుం బల్కులు బల్కఁగ? దుఃఖమది, నీవా గొప్పయుద్యోగివై
పరవంశోద్భవ [illegible] దయ్యా గినశతి మన్నార్ బల్కఁగా న్యాయమే?

అస్మక్:— సఖా! నేనుబోయివచ్చెదను. అచట [illegible] అగ్రాంత్రము. సెలవిమ్ము పోయివచ్చెద. (దర్వీషుం జూచి) [illegible] దినంబులలోఁ బోయివచ్చెదం. సెలవిత్తురా?

దర్వీషు:— మంచిదండీ మీకు దైవంబు మేలొసంగుఁగాత

(అస్మక్ బేగు మరల జోరియానుఁజూచి తలయూఁచి నిష్క్రమించును)

అబిస్సు:— (జోరియానుఁజూచి) జోరియా! తాతగారిని గృహంబులోనికిం బిలిచికొనిపోయి స్నానంబు సేయింపుము. నేనుయిపుడేవచ్చెద. (జోరియా మంచిదయినదు దర్వీషుగారినిఁ బిలిచికొని నిష్క్రమించును) (రంగనాయకునిఁజూచి) రంగనాయకా! ఈయాస్మక్ బేగు దుష్టచర్యను జూచితివియా? వీనికంటెకి నధికారకాపరముగన్పినది. వీనికి నధికారమిచ్చుటది పిచ్చివానిచేతికి విచ్చుకత్తియిచ్చినట్లైనది.

రంగా నా||:- నేఁడా? మొదటినుండి గుఱుతించినదేను. అతఁడు రాగాంధుఁడు.

అబిస్సు:— రంగానాయకా! వైరిచేతఁజిక్కి ప్రుక్కిపోలినపుడు నాప్రాణంబుఁగాపాడిన పరమమిత్రుఁడవునీవు. నీకుందెలుపని రహస్యంబెద్ది? నేనీదర్వీషుగారి గృహంబునకొచ్చిననాఁటి నుండి తారుణ్యలావణ్యఖనియైన జోరియా నాకుంజేయు నుపచారంబులపరిమితంబు. ఈ కోమలాంగి లజ్జావనతవదనయై కటాక్షవీక్షణంబులచే నాయందనురాగాతిశయంబు వెల్లడించుచుండెను. మాయిరువురిమానసంబులు పరస్పరానురాగబంధంబులయ్యెను. ఇపుడే నా వెంటబిలిచికొనిపోయి పరిణయంబగుటకు సమయంబు గాదు. అస్మక్ బేగునియొక్క దుష్ట చేష్టావికారంబులు దుస్సహంబులైననుసైఁచితి నేనులేనితఱి నాజదాత్మునుండీ జదజనయున చేయుదుమలంగుదురునోయని జడిసెద. ఏమిసేయుదు ? ప్రయాణప్రయాసంబునకు నే భయపడను. ఇదియొక్కటియే నాకు హృదయశల్యమయ్యెను.

రంగానా:— అబిస్సుఖాన్! నీభటుండిచటఁ బ్రాణంబుననుండుపఱకు నేభయంబును నీకువలదు. కార్యాంతరంబున నేఁబోయినను నాచేతిక్రిందనుండు బోయవారినిఁ గొందఱిని నిచటఁ గావలియుంచెద. నీవునురక్షితముగాఁ బుఱఁ జేరుము. కొన్ని దినంబులలోనే నేను మీవాఘ్రాఘన వచ్చెద.

అబిస్సు:— ఈ బాలామణినిఁ గాపాడు భారంబు నీయది. నినునమ్మి ప్రయాణమయ్యెద.

రంగానా:— మంచిది. అటునమ్మియుండుము.

(నిష్క్రమింతురు.)

ద్వితీయ రంగము

జలదుర్గము కోట

అస్మత్ బేగు - లతీఫా - జోహూరు - అబ్దుల్లా - రహీమాన్.

అస్మత్ బే:—(నిట్టూర్పు విడుచుచు లతీఫానుఁజూచి కినుకతో) హా! హా! లతీఫా! చాండాలీ! కులటను గలసైన నమ్ముకుమనుమనది స్థిరపఱచితివి. కలకాలంబు నినుఁబోలు వెలయాలికలయికల నేఁగాలంబుఁగడపవలెనను తలంపులో నను మోసగించితివి. నాకుందగిన కుందరదనయిందెందుఁ లేదని మందలించితివి. ఇన్నగరుననే యొకయన్నులమిన్నను నేఁగన్నారఁగంటిని. ఆతరుణీమణి స్త్రీసౌందర్యంబునకుఁ బరమావధియై వసుంధర సంచరించు దేవతావనితంబోలెఁ గ్రాలుచున్నయది. ఆచికినికడాని బొమ్మను నేఁగాంచిన తఱినుండి యనంగ రాగరసవారిధి మునింగి నిర్గమింపఁజాలనైతి. ఔరా! సౌందర్యమా!

సీ. పులుగడిగినమించు పుత్తడిబొమ్మయో?
కందర్పునూతన కమ్రశరమొ?
తొగలరాయని చాయ నగియెడిజిగినిగ్గో?
జగదభినవభాగ్య జలజభవయొ?
తుంపెసలారెడి తొలికారు జిగిమించో?
సౌరభపూర సంచారలతయొ?
కలికిమాటలనేర్పుఁగల విరిబంతియో?
మదనమోహనవర మంత్రఫలమొ?

అనఁగవెలయుకల్కి యంగజుపూముల్కి
యిందువదన సమ్యకుందరదన
కమలనయన గంధగజయాన త్రిజగానఁ
గాననైందు వింతచానవినవె.

వాలుగంటివాఁడివాలారుచూపులను రూపులు నాశరీరమెల్లఁగ్రుచ్చి కాఱించుచున్నయవి.

మ. తరుణీ! తెల్పఁగఁజాల నాయతివ సౌందర్యాతిరేకంబు నా
కరియానన్గని కామబాధితుఁడనై కానంగలే నేదియున్
భరమా! మారునిపట్టుకొమ్మయగు నా భామామణిన్గూడకే
బరువైతోఁచు శరీరమోపఁగ? లతీఫా! మాటలింకేటికిన్?

లతీఫ:— ఏమండీ! నిజమాడిన నిష్ఠురము నాకువచ్చినసుద్దానిందు. కంతుసంతాపసంతప్తులై మీరే యింతినిఁజూచినను సొగసులదొంతీ! పువ్వులబంతీ! మదనునిమదదంతీ! యని యంతములేని వర్ణనలతోఁబిచ్చిపిచ్చిగ వర్ణించుచుందురు. కాముకులకు వివేకముగలదా! అక్కామినిని మీరు

గాంచినప్పుడు మీరతిమాత్రగనుంటిరో? మధుపానాతిశయతచే మత్తిలియుంటిరో? ఈ గ్రామమున నాకుఁగానరాని కామిని మీకెటుకానవచ్చెను? మీకు మాయదనేత్రములున్నది కాఁబోలు.

అస్మత్:— లతీఫా! హెచ్చుమాటలాడకు. [illegible] నిజముగ నొక యొకనీయెదురుగని మెచ్చుకంటెనీఁగని గుంటవిల్లుకంటకంబుల నొచ్చితిని. ఆధర్మకరవేణి దర్వేషుగారి మనమరాలు.

లతీఫ:— (పక్కునవ్వి) ఆహా! ఆహా! తెలిసెను. తెలిసెను. పనితెల్లవాఱెను. చక్కనిసంబంధము కుదిర్చికొంటిరి. అనంగ భూతావేశులకు నుచితానుచితజ్ఞానంబుండునా? మిముఁబోలు లక్షాధికారులట్టి బిచ్చాలమారి మనమరాలినా కోరునది? రత్నాలతీను పక్షి యెంగిలి కాశించినట్టాయెను. కుసుమగంధుల పైపసలుగని కులమువానిఁబోకార్తురా? ఇట్టిసంబంధము తిన్నముగ నతకునా? నీటికినగ్గికి నెయ్యముగలుగునా? నూనెయునీరునుగలయుచున్నవే? మీరేల యీవిచారంబుఁ జేయనైతిరి? మీ పెద్దలు దీనిన్విని మీకు బుద్ధిచెప్పరా?

అస్మత్ బే:—లతీఫా! నీకుఁబొగరు తలకెక్కి మితిమీఱి మాటలాడెదవు. నీహితబోధ లెవరడిగిరి? మనసుఁగలసినచోట మతముగలయును మమతగలయును. ఇదియే నామతము. ఆత్రిజగన్మోహినిని నామనోరమను నిచటికింబట్టి తెప్పించెద. ఆమధురాధరమునంబున నాయందనురాగంబు గలుగునటులొనరించిన విధివిధానోద్వాహంబుననే చానింగూడెద. మున్నుభంగి నీవును భోగినిగానుండవచ్చు. ఈయానతిమీఱి నటించితివేని నీకిడివచ్చిన నిల్చనధనంబెల్ల వెళ్లగ్రక్కించి యీకొండక్రింద నిండిప్రవహించు నీటిలో నీకంఠ లాహుతులుగనిడెద. ఇదివ్యర్థప్రలాపముగాదు. ఈ నా తరవారమాన. (అనుచుఁగత్తిఁజేతఁబూనును)

లతీఫా:— (గడగడవడఁకుచు) స్వామీ! ఇచటనేనుండునది మీయభీష్టంబు నెరవేర్చుటకుంగాదా? మీయిష్టంబురీతి నటించెద.

అస్మత్ బే:—అటుచేయుము భామా. ఇదిగదా బుద్ధికుశలినిమాట! (లతీఫా వందనంబులొనరించి "ఈపాపిరూపుమాపు వారెవరును లేరు. ఔఁగాదని వంకలొత్తి చెప్పువారును లేరు. ఏటివంకరయెవరుదీర్తురు? వీనిచేఁజిక్కి క్రుక్కుచున్నాను. తప్పించికొనుటకు దిక్కులేదు" అని పలవరించుచు నిష్క్రమించును.)
జోహూరూ! (అనియఱచును.)

జోహూ:— ఉన్నాను. వచ్చితిని (అనుచుఁబ్రవేశము.)

అస్మత్ బే:—జోహూరూ! నిన్నటిదినరాత్రిన నామాట జవదాటిన "తోటూ" యను వానిగతి యేమయినది. [illegible]?

జోహూరు:—ఏమనుదును! మహాప్రభూ! కొండమీదినుండి క్రిందికిఁద్రోయంబడెను.

అస్మత్ బే:—అవిధేయుఁడగుటచే వానికట్టి వధఁబచ్చినది? సేవకులు స్వామియాజ్ఞ మీరరాదు.

జోహరాదు:-నిజము మహాప్రభూ! నిజము.

అస్మర్ బేగ్:-జోహరూరు! నీకొక యొక రహస్యకార్యంబుఁ జెప్పెద. బుద్ధిశాలివై పూర్చ్చశిక్ష గలిగి యూహ నెఱవేర్పుము, ఏమఱితివేని నీశరీరము నీదికాదని నమ్ముము.

జోహరూరు:-స్వామి, కార్యమొనరించుటయం దొడలన్నియుఁ గన్నులుగలిగి ప్రవర్తించెద.

అస్మర్ బేగ్:-సరి సరి. జోహరూరు! ఈదినమున ... తెలిసినదా! ఇదేదినమున సాయంత్రి సభయు ముగఁ గొండక్రింది భాగమున నైవటనయిన నీవు డాఁగియుండవలసినది.

జోహరూరు:-చిత్తము వెళ్లెదను. (అనుచు నిష్క్రమింపఁ జూచును.)

అస్మర్ బేగ్:-(కోపమున లేచి) ఓరీ! జ్ఞానశూన్యుఁడా! పనియేమయ్యెనని వినక నీవచటేమి సేసెదవు?

జోహరూరు:-నిజము నిజము. నేనచట డాఁగి యేమి సేయవలెను?

అస్మర్ బేగ్:-అచట దర్వేషు మనమరాలు జోరియాయను చిన్నది యాకులములకై వచ్చును. అట్టితఱి నీవా చిన్నదానిం బట్టి నావద్దకుం దెమ్ము. తెలిసినదిగదా నీవీదినంబునఁ జేయఁదగినపని?

జోహరూరు:-(హా హా! యని వ్యసనమభినయించుచు) మహాప్రభూ! ఆచిన్నది మీకేనేరంబొనరించెను?

అస్మర్ బేగ్:-(కోపముతోఁ గత్తి చేఁబూని) ఓరీ! మూర్ఖుఁడా! నీకీతలగొట్లమారితనమేల? మాఱుపలుకక నాయానతి నీవు సేసెదవా? కాదేని నీకుతక యీతరవారంబునకు బలియిత్తువా?

జోహరూరు:-(వడఁకుచు) మహాప్రభూ! మీయానతి యొనరింతును. ఇవుడే పోయెదను.

అస్మర్:-అటుచేయుము. వలయు నేని నీకు సాహాయ్యముగా "దేహరును" పిలిచికొనిపొమ్ము, వెళ్లుము.

జోహ:-చిత్తము (అని వెళ్లుచు) (స్వగతము) ఈక్రూరుని జారికిం బడి తప్పుట బెబ్బులివాతం బడి జీవితుఁడుగా వెడలుటయగదా? (నిష్క్రమించును.)

అస్మర్:-(స్వగతము) హా! పంచశర నిశితశరోత్పీడితస్వాంతమా! నీదురంత చింతాభరంబంతయు నేటి కినంతఁబయ్యె. ఆలోకోత్తర లోచనానందకర రూపలావణ్యవిత్తయగు మత్తకాశిని చిత్తజ సుఖంబుల నిన్నింతలోఁ దేల్చు ... ఏమీ! హృదయమా! చెదరి బెదరెదవేల? అమ్మంద యాన కందర్పకేళిలో నినుఁ బొందదని సందియమా! వలదు. వలదు. ఈ పోయినభటుఁ డాపూఁబోఁడిని దొడితేఁడని రోయెదవా? వాఁడు తేకున్న నేమి? అయోధ్యమారంభమునకు వానితల బలిగానిచ్చి నేనే యా ననలకొన యగు మొత్తని మేనిచాన నుచెచ్చి నీసంపూర్ణా నుభవంబునకిచ్చెద. నాయాన. నాతరవారమాన నమ్ముము. ఆతరుణిని నితరస్త్రీలం బలె తాత్కాలికోపయోగభోగినిం జేయక విధివిధానంబుగఁ బరిణయంబయ్యెద. మంచిది. ఇప్పుడిచట నేనేమిసేయఁదగినది యున్నది? ఆరాకేందుముఖి రాకకు నైసురు తూచుచూ ప్రాకారముఖద్వారంబునఁ గాచియుండెద పోయెద.

(నిష్క్రమించును.)

తృతీయ రంగము.

జోరియా ప్రవేశము

(స్వగతము) హా! హా! దైవమాయ దురూహ్యంబు. నిష్పత్రపుష్పఫలంబగు నీపర్వత ప్రదేశ పాదపాళికి నవపల్లవకుసుమఫలోత్సాహంబుఁ బ్రాప్తించె. సుఖదుఃఖంబులు శకటగత చక్రంబుంబలెఁ దిరుగుచుండునను ప్రసిద్ధోక్తి, కలిమి లేములు కావడి కుండలను ప్రవాదంబీ బుబు మహిమం జెల్లరకుం దెల్లంబుఁ జేయుచున్నయది:— హా! హా! మలయానిలాందోళితతరు శాఖల నర్తనలు గనులకు విందొనర్చుచున్నయవి.

క. మలయగిరి మలయజంబుల
కలయిక భాగ్యతనుగన్న గంధవహుండీ
తలమాపలి కొమ్మలకును
కులుకుల నర్తనలు గఱపు గురువుగనయ్యెన్.

కాననంబన నిటులుండవలదా! ఏకొమ్మఁ జూచినను పల్లవశోభితంబు, కుసుమలతావృతంబు సురుచిరరసాన్విత ఫలాభిరామంబు. శుకపిక శారికా నికరమాధురీసారవంబు.

కం. ఈ చిగురుటాకు లగుఁగద
నా చిలుకకోయిలలవిందు నంజుఁడగుఁగదా
నా చిలుకల కీఫలములు
నీ చిలుకుంగోల వానిసిగ్గుకొనియెవర్.

[అనుచు నాకులు పండ్లు గోయుటనభినయించి.]

ఇఁకఁజాలుఁజాలు. ఇవియే యీదినంబున నాపిల్లలకు సంతుష్టమవయగును. ఇంక విశ్రమించి యింటికిఁబోయెదను (అనుచుఁ గూర్చుని) ఏమీ! యీస్థానమహిమయో కాక నా మానసచాంచల్యమో లేనిపోనియాలోచన లేమేమియో పొడముచున్నయవి! ఈపలువన్నెల చిలుకలు మేరమీఱి పలుకులు మారుపలికి నన్ను వెక్కిరించుచున్నయవి. ఈశారికానికరంబు సరసంజేరి ననుంగేరి పాడుపుమాటలచే నను ధిక్కరించుచున్నయవి. ఈగండుఁగోయిలలు కండక్రొవ్వి కనులెఱ్ఱ జేసికొని రొల్లిదంబుగ నీలలు వేయుచున్నయవి. ఈ మలయానిలుండు చెలరేగి యబలనగునన్ను నంటిచలింపఁజేయుచున్నాఁడు. ఇట్టితఱిని నామానసాపహారుండు స్మితవికసితలోచనుండు నిర్మలగుణగణోదారుండు నాసరసనుండిన నిట్టిగంధవహుల గర్వంబు సర్వంబు నిర్మూలంబగుచుండెనుగదా! అపుడెంతటి మదబ్ధినోమునుగుచుంటినో గదా! ఇప్పుడేలయీమాటలు? ఆపురుషవరేణ్యుని పునర్దర్శనానుభవంబు నాకెప్పుడు గలుగునో? ఆరసికుని భావగర్భితానురాగకటాక్షంబు నామానసంబుఁ జొచ్చి యహర్నిశము పురుషతల్లజుని చరణసరసిజంబుల సరసకు నీడ్చుచున్నయది. నామానసంబును గటుపోవుటకు సిద్ధపడినది:... ననుఁబొందిన మానలజ్జాభయంబులది. బుద్ధి కానిచో ముసుకొత్త

లాగుచున్నయవి. ఇట్టిదశావశతఁ గృశించు నన్నాదుదనమోహనుండెప్డు సదయుఁడై రంప్పించునో? హా హా! ఏలయీయాశలు? సంపన్నులు చపలచిత్తులు. మఱపేవారిసొమ్ము. ఆవన్నెకాఁడునన్ను మఱచియుండునా? మఱవఁడు. ఒకవేళ మఱచినచో నేనేమిసేయఁగలను? విరహోగవ్యథచే నేఁబడుపాటంతయు నుడువుచు నొక జాబువ్రాయుదునా? (ఆలోచనసభినయించి వలదు వలదు. అదిచులకనయగును. అతఁడునను వదలి యైదుదినంబులే గదా యయ్యెను? (అదుదు పేళ్యందును) అపుడేయచటఁ గార్యభారంబంతయుఁ దీఱి యుండునా? ఉండదు. ఇంచుకనెమ్మదించిగాచియుండెద.--ఇట్టితలములందు నేనొంటరిగా నుంట దోషంబు.

కం. ఎలమావిచిగురులనుఁగొని
కలకంఠములాము వేగ కలకంఠముల౯
జెలరేగి యీలలేయుచు
జెలుల మనోధైర్యములను జెఱచునునిశట౯.

ఇట్టి దుష్టారివర్గంబుఁ దొలఁగి దూరముంటయమేలు. వెళ్లెదను.

(జోహారు, బేహారుల ప్రవేశము.)

జోహా:—(బేహారుంగని) బేహారు! చిన్నతనమునుండి మన్ననల లాలించిన బాలనుబట్టుటెటుల? పట్టిపశుప్రాయుఁడయిన యావిశునాథుని వశపఱచుటెటుల? ఎన్నిమారులా చిన్నది యిచ్చటనే మనలంజేరి యాకలములు గోయించుకొని మీయుపకారంబపరిమితంబని పలుకలేదు? పట్టీ! ఒకచిన్నపాటపాడుమనిమనము వేఁడనాచిన్న దెన్నితూరులుతన గానసైపుణ్యంబుఁ జూపి మనకు ముదంబుఁ జూపి మనకు ముదంబు గూర్పదు? ఇట్టిముద్దుపట్టిని నా క్రూరునకుఁబట్టి యిచ్చుటెటుల?

బేహారు:—జోహారు! చిన్ననాటినుండి యెన్నెన్నియో యిదుములంబడికన్నవారి కాళ్లుగడిగి యన్నముఁబుట్టించికొని తినిపెంచినయాకండల నాఖలుని కరవాలమునకు బలియిచ్చుటెటుల?

జోహా:—నిజము. నిజము. దుర్మరణమెవరు గోరుదురు.

జోరియా:—(వారిని సమీపించి) జోహారు! బేహారు! వందనంబులు. క్షేమమా.

జోహా:—అమ్మాక్షేమము. పట్టీ! ఇట్టినిజనప్రదేశములందు నీవొంటరిగా నేలసంచరించెదవు?

జోరియా:—జోహారు! నేనురానిచో నాకెవరాకలము లడవినుండి తెచ్చియిత్తురు? నాతాత గుడ్డి గదా?

జోహా:—అమ్మా! కొండమీఁదనుండు "ఆస్మత్ బేగు" నిన్నెపుడయినఁజూచెనా?

జోరియా:—ఇపుడయిదు దినములక్రిందట మాగృహంబునకు వచ్చియుండెను. అప్పుడునన్నుఁజూచెను.

(జోహారు, బేహారు లొకరిమొకరుగని తలయూఁచి నిట్టూర్పువిడుతురు.)

జోహారు! ఏల నిట్టూర్పు విడిచి వ్యసనపడియెదవు?

జోహా:—అమ్మా! నేనేమని వచింతును?

జోరియ:—నాయనా! వచింపరాని దుఃఖంబదియేమి?

(జోహారు, బేహారులు తమలోఁదాము నీవేయని వచించుచుందురు) (వారిరువురినింజూచి.)

అదిరయేమి మీముఖభావంబు లొకతీరుగ మారినవి? కారణంబుఁదెలుప సందియించుచున్నారు?

జోహా:—తల్లీ! చల్లనువచ్చి ముంతదాపనేల? ఆక్రూరుండాస్మత్ బేగు నిన్నుఁబట్టితెమ్మని. యాజ్ఞ యిచ్చినాఁడు.

జోరియా:—[గడగడవడకి తొట్రుపాటుతో] జోహారు! నేనాయధికారికే యపరాధం బొనర్చితిని?

జోహా:—బిడ్డా? తెలుకపకారమెవరొనరింతురు?

జోరియ:—తండ్రులారా! నాతాతయంధుఁడు నాకాకనుఁగాచియుండుము. నేఁబోయివచ్చెదను.

జోహా:—తల్లీ! మేమీప్రపంచముపై నాశవదలినఁగదా నిన్నుగృహంబునకుఁ బోవదలునగు.

జోరియ:—జోహారు! ఏమి యింతకఠినత వహించితివి? నాతాతముదుసలి. పైఁగాగుడ్డి. నాపైఁబంచప్రాణంబులుంచికొని జీవించినాఁడు. నేనున్నఁగాని యన్నపానాదు లతనికిసమకూరవు. నేనెటువత్తును?

జోహా:—జోరియా! ప్రపంచజ్ఞానంబు లేనిబాలవునీవు. నీవువచ్చుట యెవరుకోరిరి? నేనే బలాత్కారంబుగ నెత్తికొని పోయెదను. [అనుచుఁబట్టును. జోరియా పట్టుతప్పించికొనుచు.]

శా, ఆహారాదులులేక వందురుచునుం డాతాత నాఁరాకకై
జోహారూ! యిదియేమి? నవ్వదలరా! జోహారుల౯ శేసెద౯
ద్రోహంబేమియు నీకుఁ జేయ నెపుడు౯ దుష్కృత్యమీరీతి నా
కాహా! చేయఁగఁజేతులాడునటరా యాబాల్యమిత్రుండవై?

బేహారు:—జోహారు! ఈయమ్మిన్న పలుకులు ముద్దులుగులుకుచుండును. వానిని వినుచున్న మనకు జాలిపుట్టుట నిజము. ఆకతంబున మనముజచ్చుట నిజము.

జోహా:—నిజము బేహారు! నీమాటలు నిజము. ఈచిన్నదాని ముద్దుమాటలు వినులంబడకముందే యెత్తికొని పోవలయును [అనుచుఁబట్టియెత్తుకొని నిష్క్రమింతురు.].

తురీయరంగము.

జోరియ - లతీఫా - ఆస్మత్ బేగు - భీమక్క.

జోరియ:—[స్వగతము] [హా హా యని నిట్టూర్పు విడుచుచుఁ గన్నీరుమించికొని.]

శా. అక్కటా! యీదుకాత్మ్యఁడెవ నక్కటికంబును లేక తెచ్చెఁ
న్నిక్కాడకేమిసేయఁగల? [illegible]
దిక్కైతినేడు చిక్కఁబడితి౯ దురదృష్టమునకెంత [illegible]
మక్కువఁబెంచు తాతకును మద్వ్యసనంబెటు [illegible]?

అక్కటకటా! ఇక్కటికి యిక్కటికము లేక యిక్కడకు నన్నేల బట్టి తెప్పించి యుంచును? హా! హా! కారణంబు విచారింపనేల? కలుషాత్మకులు కామాంధులై కన్యాత్వమాపణమునకు వెలువరనిచ్చెదరు వనితల? మంచిది. మానభంగసమయమున నైతము స్వనాధీనమాన సత్యై యబలాభిధానం బస్వర్థనామధేయంబు సేయుట కాదుందగదు. కలిమిబలిమి లేక యున్నను గుణశీలములబలిమి కలుగదా? మానధనము శూన్యమయ్యెనా? నేనా! ఈఖలునకు నాగొంతుపాయింబు బలిసేసెదనా? మానంబుం గంటెను బ్రాణంబు హెచ్చా? చూచెదను! అట్టిసమయమ్ము రానిమ్ము.

. మానము పోయిన వెనుకను
మానిని ప్రాణముండుట మహానిష్ఫల్యమే? కానీ
వానికి నే వశ్యనగుదునే!
మేను ప్రాణంబులమ్ము మెలఁగినవనుకన్.

అయ్యో! అన్నదమ్ములుగానక నాయెడబాటున కోర్వక నాతాత యేమగునో? తన పంచప్రాణంబులు గోరుపెట్టి చిన్ననాటినుండి నన్నుఁ బెంచి పెద్దఁజేసిన ముసలితాత నాకారణంబునఁగన్న కష్టంబు లనుభవింపవలసివచ్చెఁ గదా! అంధుండు కడపటికాటి వెలివిడలఁ జాలఁడు. సాయమునకు రెటులెఱుఁగును? నేనెవరిచే సాయిదంతంబుఁ దెలుపంపగలుదు? హా! దైవమా! గుటితటికష్టంబు దెచ్చితివి? అంద దుష్టకష్టములు దెచ్చుననునది నిజమయ్యె.

[లతీఫా ప్రవేశము.]

జోరియ:—[లతీఫాముఁజూచి] అమ్మా లతీఫా! నీవెచ్చటినుండి యిచ్చటికివచ్చితివి?

లతీఫా:— జోరియా! నేనిచటనే యుండుదానను గదా?

జోరియ:—లతీఫా! నాఁడు నీవు నాగృహంబునకు వచ్చినపుడు నీగ్రామము మకగల్లని పలికితివి గదా!

లతీఫా:— జోరియా! నేఁబుట్టి పెరిగినది మకగల్లేను. ఇప్పుడుండునదీకోట.

జోరియ:— అమ్మా! ఇచటేల యున్నావు?

లతీఫా:— అమ్మా! రూపయౌవనధన సంపన్నుఁడీ "అస్మక్ బేగు" నపురప్పించి తనవద్దనుంచికొని యున్నవాఁడు. ఆసుగుణోదారుఁడగువ యగుటకే వగలాఁడి వలపించును?

జోరియ:—[ఇందుకై యాలోచించి] అమ్మా! లతీఫా! ఈప్రభుఁడేల నన్నుఁబట్టితెప్పించెను? నేనేమి మంతోనర్చితిని?

లతీఫా:— అయ్యో పిచ్చిదానా! నీయందు దేశప్వసులేదు. నీయందనుగ్రహించిన యతనిదేశప్పు. దేశదేశములనుండి యనేకులుప్రభువులు చక్రవర్తులు తమబిడ్డలను నతనికిచ్చి వరిణయంబు నేసెదమని పత్రికలంపానియుండ వారినిఁ దిరస్కరించి పేదరాలవగు నీపైఁ బ్రేమపెంచి వలచి మోహించి యనుగ్రహముంచి పిలిపించెను. ఇదియే యతనితప్పు [అనుచునవ్వును.]

జోరియ:—అమ్మా! లతీఫా! అబలనయిన నను భటులచేఁ బట్టించి తెప్పించుట ప్రీతితోఁ బిలిపించుటయా? ఇది యెక్కడి ధర్మము

లతీఫా:— జోరియా! దానికిం గారణంబున్నది. నీవు నైనుమత్తురాలవు. అతఁడో పటాణి. మతతారతమ్యంబుంబట్టి నీతాత పరిణయమునకొడంబడునో పడఁడో యను సందియము గలిగి గుదకేరీతినిన్నుఁ బిలిపించెను. రూపవతినింజూచి మోహించిన యౌవనపురుషుండిటు లొనరించుట యేమిదోషము? ఈప్రయుషవరేణ్యునిచే వరింపఁబడితివి నీవెంతభాగ్యవతివో?

జోరియ:—లతీఫా! ఇట్టిభాగ్య సంబంధము నాకు వలదనినఁ బ్రతిబంధకమేమయినం గలదా?

లతీఫా:— హా! హా! అట్టులనకు. ఇట్టివరుని వలవమటను నీకు నోరెట్లులాడెనే? ఎంతదౌర్భాగ్యవతివే నీవు? కోట్యధికారులబిడ్డలితనికరుణాపాంగావలోకనమున కుపాయనమిచ్చుచుండ నీభాగ్యవశమ్మునను పలబ్ధమైన యిట్టి నిధిని తృణీకరించుట తగునా? సిరిరా మోకాలొడ్డు విధంబు నీచందంబు.

జోరియ:—లతీఫా! నీవేమయిన దూషింపుము. వానిట్టి సంబంధ మసమ్మతము.

లతీఫా:— తుగుదా! నీమూర్ఖతచేఁ జేటుమూఁడునని మున్ముందుగా నుమ్మారు మున్నారించి పలికెదను. నీసమ్మతి యున్ననేమి లేకున్ననేమి. నెమలికంటినీరు వేఁటకానికిముద్దా! బలవంతుల్ తలఁచినపని బలవంతమ్మైన నయినను జరిగిమిరదును. సమ్మతించితివో సుఖమ్ము నమ్మడించు.

జోరియ:—(కన్నీరుగార్చుచు) తల్లీ! లతీఫా! అటుబలత్కార పశుయింబుఁ దటస్థించెనేని నీవు నాకు సాహాయ్యపడియెదవు గదా?

లతీఫా:— (తలద్రిప్పుచు) నేనా! మంచిదని! నిమఁబోలు నిర్భాగ్యుకుఁ దోడ్పడితినేని నీకంటె నిర్భాగ్యనగుదు.

జోరియా:—లతీఫా! ఈపాపిగృహంబునుండి నన్ను వెలువరించు వెరవెద్దియులేదా?

లతీఫా:— చాలుఁజాలు. రేపురాత్రి నీకుంబరిణయంబగు. పిదప నీవే నీప్రియునింగూడి యానందరసాబ్ధి నోలలాడుదు నీటినుండి నన్నే వెడలింప వెరవు వెదకుదువు.

జోరియ:—(హా! యనిపడఁకుడు గన్నీరుఁగార్చుచు) తల్లీ! లతీఫా! నీ కన్నబిడ్డవలె ననుమన్నించి యీదురాత్ముని బారినుండి తప్పించి నాయిల్లుజేర్చవే. నీపాదంబులఁ బడియెదను (అనుచుఁ బాదములుబట్టుకొనును.)

లతీఫా:— జోరియా! ఇదియేమి పావమే? చరణములు బట్టుకొనియెదవు. లెమ్ము. అదిగో నీప్రియుఁడు "డాస్మక్ బేగు" వచ్చుచున్నాడు. అతనిని వేఁడికొమ్ము. నేఁబోయెద (అనుచు నిష్క్రమింపయత్నించును.)

జోరియ:—తల్లీ! నన్నొంటరిగా నాకంటకుని చారికి విడచి పోవగునా? వలదు వలదు.

(అస్మక్ బేగు ప్రవేశించును. లతీఫా నిష్క్రమించును.)

అస్మక్ బే:—(జోరియాను జూచి తలయూఁచి చిఱునవ్వునగుచు) సుందరాంగీ! ముదముందితి. ఎంతటి కొప్పిదమందితి? నీదర్శనలాభంబుచే నాలోచనయుగళంబు ధన్యతఁగాంచె. ఎలనాగా! విలసనుఁజూచి దేహంబుదాఁచుకొనియెదవు? పార్వణశర్వరీశాననా! నీవుసర్వాంగసుందరివి. తిలకన్నోదిహానివని నేవలచి విశాలినొందితిని. మరాళగామనా! నీస్మితవికసితముఖకమలము

బించుక చూపవేల? కరుణాకటాక్ష వీక్షణంబుల నన్నుఁజూడవేల? కలకంఠకాకలీస్వన సామ్యంబునొందు నీకంఠోక్తులు రెండు నాపీనులంబోనుపవేల? చకితచమూరులోచనా! నీయసమాన కుసుమసుకోమలాంగంబు నాఁడు నీమందిరంబునఁజూచిన తటినుండి సుమశరవిపీడితుండనై నేఁటిపఱకు దైవంబెఱుంగు. ఉడురాజముఖీ! గడియ యొకయుగంబుగాఁ గాలంబుఁ గడపితి. తన్వీ! నా తనుతాపంబుఁదీర్చి వియోగాగ్నిఁ జల్లార్చి కోరినకోరిక ఫలింపంజేయు భారంబునీయది. చిలుకలకొలికీ! నాయఖండైశ్వర్యం బీశరీరసహితముగ నీవశపఱచితిని. భవదధీనుండనైతిని.

కం. లలనాలలామ! నేనీ
కలయిక వలచితిని నన్నుఁ గలఁపక యింక నీ
చిలుకలపలుకులు నెఱపుచుఁ
గలయవె నాదారవగుచుఁ గనవే శుభముల్.

జోరియ:—అయ్యా! ప్రపంచములోఁ బరస్త్రీమానధనాపహరణప్రవీణులెల్లరు నీబలెఁగపటవిద్యాప్రౌఢిమ గలవారు కాఁబోలు. సహజభీరువులగు నబలల బలాత్కరించి పట్టితెప్పించు ధర్మంబే శాస్త్రాభ్యాసత నేర్చితివి? కలిమియున్న మాత్రాన కులశీలముల విచారమువలదా? పూజనీయంబగు పఠాణివంశంబునస్పుట్టి రొట్టెకట్టడితనమునకు గురియైతివి? నీకును నాబలె నక్కచెల్లెండ్రు లేరా? మారునకులొగ్గియేరయిన వారినీరీతి బలాత్కరించిరేని నీ వోర్తువా? పేదరాలిదీననగు నాకెవరని తలంచితివా సర్వంబును విచారించు సర్వసాక్షిదైవంబు లేదా? సాధుల బాధించుట శ్రేయమా? సారసనేత్రలయెడ సాహసమా?

చ. తగవరివయ్యు నీవిటు లధర్మముఁ బూనఁగఁ బాడియే? విధుల్
జగతి విధించు కోవిదులు శాస్త్రవిధిచ్యుతిఁ జేయఁగాంతురే
మగువలు మాననీయలను మానవనీతి వృథాకరింతురే
తెగడరె వ్రేలుచూపి గుణధీరులు నిన్ను దలంపుమామదిన్.

అయ్యా! వలదీ కులదూషకమైన దురాచారము. తరుణులయెడ నీవేతత్పాపమొనరించిన నిను దండించువారెవరు? తరుణుల నపహరించు ధర్మంబెచట నేర్చితివి? నముతదుకుము. నా తాత యంధుండు నాకై కుందుచుండు.

అస్మర్‌బేగు:—నాగనాసోరూ! నీచారుతర మాధురీణవచనజాలంబు మదుపాలంభప్రలాపంబుగఁ బరిణమించినను వదనతరామృత సేచనచేఁ జింతాగ్నిఁ బరితప్తంబగు నాయంతరంగంబున కింత యంత యనరాని శైత్యంబొనర్చె సంతోషంబొసగెఁ జార్వీ! తరుణుల హరించు ధర్మంబెచట నేర్చితివా యడిగితివి. ఆ ధర్మంబు [illegible] ప్రకటించితిఁ. [illegible] నీవు [illegible] మానినీ! లేనియ [illegible] నీవలుపులోక [illegible] చేకొలింపి నీయందుంచితిని. నిన్నుఁ

* సం. అంగగునే యిటు లంగన నున్నను నారడి సేయఁగ గామాంధా!

అస్మర్‌బేగు:—అంగన! నీరుచి రాంగముఁ జూచిన నంగజుఁడే రాగాంధుండౌ

జోరియ:— సంగతమేయిది సాహసవృత్తిని సాధుల నేపన్? క్రూరాత్మా!

అస్మర్‌బేగు:—క్రుంగఁగ నన్నిటు క్రూరుఁడు మారుఁడు కోమలి! చేసెన్ ధర్మంబౌ

అంగనామణీ! పంతెనలకిది సమయము కాదు. వలచి వరించి తెచ్చికొనిన వనితను నిన్ను వలదనిన వదలువాఁడనుగాను. ఆపేశుభదినము. బలవంతమ్మున నేనే బరిణయము చేసికొనియెదను.

జోరియ:— ఓరీదురాత్మా!

గీ. వాలుఁగంటిని నెవఁడేని వాలయించి
కలయఁబూనినఁ గలుషాగ్ని గాల్పఁగాదె
చలము బలవంత! తగునె దుర్బలులపైన?
వలదు బలవంతమిది బలువంతయగును.

ఓరిదురాత్మా! వారిజనయనలు పౌరుషహీనలని యెన్నకు. ముగుద తెగించినఁ బ్రాణంబు తృణంబుఁగ గణించు. అటు బలాత్కరించితివేని నీ వశపడునది నాపాపిశరీరము మానసము గాదు. స్త్రీహత్యాదోషంబు కిలికిలలబలెఁ గ్రాలి కలకాలము నీకులమునే గాల్చును.

అస్మర్‌బేగు:—కం. శాతోదరి! శాపములకు
మాతలు వనజాక్షులనెడి మాటలు మృషలే?
నీతోడ వాదులేలిఁక
ఖ్యాతిగఁ గల్యాణమగుచుఁ గలతును రతులన్.

సారసాక్షీ! నీశాపములకు భీతిలువాఁడనుగాను. శారీరమానసతత్వతారతమ్యోపన్యాసంబు నీవలన వినుటకు నేనిచటికి వచ్చినవాఁడనుగాను. శరీరము వెంటనే మనసుగాక వేఱొకటి యున్నదియా?

(లతీఫా [illegible] యరుదెంచును. లతీఫావచ్చును.]

లతీఫా! నీ దుష్టబుద్ధికి దృష్టాంతమిప్పుడే చూపితివి. నా పరిణయమునకును పదకతను నీవతిని [illegible] సిద్ధపఱచవేని నీకగు శిక్షప్రారంభమునకే [illegible] ప్రాణముల్తో [illegible] నీవు బాగరూకవైయుండెదవు.

[అనుచుఁ గోపమున నిష్క్రమించును.]

* ఇదినూతనవృత్తము. చింతలచ్ఛందంబను కృతియందు 28097-వ వృత్తము. భా. భా. భ. మ. గ. గ. గణములు 7-13 యతులు (పాటకరాచకము.)

లతీఫా:— (స్వగతము.) వీనితోనవావాసము "వ్యాళీవదచుంబన" న్యాయమునుసరించినది. అక్కపైనఁ గోపము కుక్కపైనఁ దీయుచున్నాఁడు (జోరియాతోఁజూచి) నాపాలికి మంచిగట్టిదానవు దొరకితివి. నారొమ్ముననఁగుంపటి పెట్టితివి. నాప్రాణముపై నున్నావు. వానిఁ బొందుటకు నీవుసమ్మతింపవు. నిన్నువదలను వాఁడనుమతింపఁడు. నడుమ గండమునాకు. చింతపెట్టాకచోట గోదపెట్టాకచోట. అయ్యో! బిడ్డా! జోరియా! నీవు కార్యాకార్యములాలోచింపవేల? ఈ మూర్ఖతనుండి ఫలంబేమి? ఎటులనయినను నిన్ను వాఁడు గలయుననునది స్వతస్సిద్ధము. మానభంగమైన పిదప నేమయిననేమి? ప్రాణంబు వదలెదవా? దానినుండి లాభమేమి? నాహితమువినుము. వీనిఁబొంది సుఖమునందుము. ఆఁడుపుట్టువయి పుట్టినవు డెవనినో యొకనిఁ గట్టికొనవలెనుగదా? ఆలోచింపుము. నెమరువేసి నములుము. త్వరపడకుము.

జోరియా:—(కినుకతో) లతీఫా! ఇట్టి మాటలాడకు. చేతనయిన నాకుందోడ్పడుము కాదేనిఁ గూతలిడక నీదారి నీవుబొమ్మా. ఇట్టి హితశత్రుత్వము నెఱపకుము. నీయుపదేశంబు నాయందు సిద్ధింపదు.

(భీమక్క, లతీఫా, లతీఫాయని యఱచును.)

లతీఫా:— భీమక్కా! వచ్చితివే? తమలపాకులకట్టలు తెచ్చితివికాఁబోలు? ఇటుతెమ్మ [అనుచుఁ గట్టలందికొని] భీమక్కా! ఇచట నేయుండుము కట్టలులోననుంచి వచ్చెదను. [అనుచు నిష్క్రమించును.]

జోరియా:—[భీమక్క పాదములపైఁబడి] తల్లీ! నను రక్షింపుము. నాతాత జలదుర్గమునసుండు దర్వేషను నాయునికిఁ దెలుపుము. ఈదుష్టాత్ముం డాస్మక్ బేగు నన్ను భటులచేఁబట్టి తెప్పించినాఁడు. బలవంతమ్మున నొపుపరిణయము చేసికొందునని నిర్ధరించినాఁడు. అయ్యో! తల్లీ!

సీ. జననాది నాడు జీవనమిటు వనటలఁ
గనిమనుటయ్యెనే? కన్నతల్లీ!
మానముగదవె యీమహిని మానినులకు
మానని భూషయై మహిమఁగాంచు
కన్నటుగానకయున్న నాతాత యే
వన్నములంబడి సన్నగిలెనొ
ఉల్లము నందిటు తల్లడమందుచుఁ
దల్లిరో! మనఁజాలఁ గల్ల గాదు

తే. గీ. గడియ యుగముగ గణియించి పడినదాన
గంటకంబున జాతీవ క్షోళికబలెను
ఏమిసేయుదు? తీతినాకేమితోఁక
దాటి! నాగతి నీపాదమయ్యె నేడు.

(అనుచు మరల పాదములుబట్టుకొనును)

భీమక్క:—(జోరియాను లేవనెత్తి) బిడ్డా! ఊరడిల్లుము. నీయభీష్టంబు నెరవేర్చెద. నాకును నీవంటి బిడ్డలున్నారు. అయ్యో దుర్మార్గుఁడా! అందఱిట్టివారుండినఁ బ్రపంచమే పోవునుగదా కలుషమున నీమువాఁడు కలఁకలో మునుఁగకపోఁడు. లతీఫా వచ్చుచున్నట్టున్నది.

(లతీఫా ప్రవేశించును.)

లతీఫా:—(భీమక్కనుండాపి) భీమక్కా! రేపు మాదొరగారి వివాహము. తమలపాకులకట్టలు నూరు తీసికొనిరమ్ము. చీకటిపడును వెళ్లుమ్మా వెళ్లుము.

[భీమక్క నిష్క్రమించును.]

(జోరియాతోఁజూచి) అమ్మా జోరియా! నాపలికిన హితమ్ముఁ జక్కఁగనాలోచింపుము. మూర్ఖత వదలుము.

జోరి:— అమ్మా! రాతిని నానవేసిన మెత్తనగునా? నీహితమ్ములు నాకు విహితమ్ములగునా?

లతీఫా:— నీ తలవ్రాఁత. ఏమయినను జేసికొనుము. నామాట నీకరుచింపదు. ఫాలిపట్టుదలగో... ప్రచ్ఛమువంటిది. గోవృషన్యాయమున నినువదలక వెన్నంటినపుడు నామాటతలఁచికొని యేడువు. నేఁబోయెద.

(నిష్క్రమించును.)

జోరి:— హా! ఇట్టిదికదా దైవవిచేష్టితంబు. దీనిఁగడవనెవరివశము? రేపటి దంతమునకు నేఁడు గుంద నేల? దైవముపై భారముంచి నిద్రించెద.

(నిష్క్రమించును.)

పంచమరంగము.

జలదుర్గము - దర్వేషు - రంగానాయక - భీమక్క.

దర్వేషు:—(కన్నీరుఁగార్చుచు) హా! దైవమా

సీ. నా ముద్దుమనమరా లేమాయెనో?
యేల రాదాయెనో? యర్ధరాత్రియయ్యె
కాంతారమున దారిఁగానక చిక్కెనో?
రాలెక్కుతతి జాతి నేలఁబడెనో?
వ్యాఘ్రభల్లూకాది వన్యాంబులకు భక్ష్య
మయ్యెనో? యహిదష్టయయ్యెనొక్కొ?
కాముకవంచనాక్రాంతయై దక్కెనో?
కారణం బిదియని కానరాద

తే. గీ. అంధుఁడను నేను మార్గము నరయలేను.

యెటుల తెలియుదు? దైవమా! యెవరు దిక్కు
ప్రాణమింక నిల్వఁగాఁ జాల బాలలేమి.

హా! జోరియా! జోరియా! ముద్దులబిడ్డా! నాప్రాణమా! రాకనిలచితివేల? అకటకటా! విషముగ్రావంబుల నెక్కి యాకలముఁగోయుచు జాతి నేలంబడి స్మారకముదప్పెనా? స్వేచ్ఛితాహారార్థ సంచారక్రూరమృగాదుల బాలికం జిక్కితివా? కుటిలకాముకవంచనా వాగురులం బడితివియా? అయ్యో! జోరియా! దుర్భరజరాయుగ్రస్తాస్యవస్థ చిత్తుండనై యసహ్యాంధతాంధకారంబునంబడి దిక్కుఁగానక భూమికి బరువుగా బ్రతికెడి నాకుం బ్రాణాధారంబుగనుంటివిగదా! నాయాయుఃప్రాణంబుగా ననుఁబోషించుచుంటివికదా! బిడ్డా! నీ వదవులకుంబోయి యిడుములం బడుట నేఁజూడలేనని యెన్నిమారులు బలికినను తాతా! మనకుఁగావలసినది యెవరుదెచ్చియిత్తురు? మనకెవరుదిక్కు? దైవానుగ్రహంబుండు వఱకు మనకేయపాయంబు రాదని నన్నూఱడించు చుంటివి కదా? పట్టీ! నీవు వయోయౌవనకాలవతియైతివి యిఁక బాహ్యసంచారంబు లోకనిందయనిన తాతా! చిత్తశుద్ధిగల మత్తకాశిని యెత్తటి నెచటయున్నను నిందరాదని పలుకుచుంటివి కదా? జోరియా! నీవియోగంబోక నిమిషంబైన సైఁపనోపుదునా?

సీ. అవనీతుం దవనీశుఁడాజ్ఞయిడె నా యక్షివ్యయం బల్లనాఁ
డవియం గొట్టఁగఁ బుట్టదాయె వ్యసనం బౌనాఁడు నాకింతగా
నువిదా! నీవిపు డింటఁగానమి నయో! యుల్లంబు దావాగ్నిచే
దవులం బడ్డటు దహ్యమయ్యె వశమే? తల్లీ! యిలన్నిల్వఁగన్.

హా! ఈ శరీరము దుర్భరము దుర్భరము. జోరియా! నాకెంతదుఃఖముండినను తాతా! యని నీవు నను బిలిచినతోడన నాకెంతసంతోషముద్భవించుచుండెను గాదా? ఇపుడేల యింతటి దుఃఖాగ్నిం గాలుచున్న నను జూడక మాటాడక మఱుగుపడితివి? నీవులేని నాజీవమిఁక నుండనేమి? మండనేమి? హా! జోరియా! జోరియా! (అనుచు నేలంబడియుండును.)

(రంగానాయకుని ప్రవేశము.)

రంగా:— (స్వగతము) ఏమియిది? ఇంతరాత్రియయినను వీరతలవాకిలి తెఱచి నిద్రించుచున్నవారు. (అనుచుముందటికిఁబోయి నేలంబడిన దర్వేషునింజూచి) ఏమండీ! దర్వేషుగారు! నేల నేల పరుండితిరి? ఏమీ! మాటలాడకయున్నారు? నేను మీశిష్యుఁడు రంగనాయకుఁడు. మీ క్షేమంబు విచారించికొనిపోను వచ్చితిని.

దర్వేషు:— (లేచి) హా హా! రంగనాయకా వచ్చితివా? నా జోరియా నెచటనయిననుఁ జూచితివా? నేఁడు మూడుజాములప్పుడు దడవికి నాకలములకైపోయి యర్ధరాత్రియైనను రాకపడసెను. ఒకగడియ హెచ్చుగ వెలుపట నిలువ వెఱచు బాలిక యేకారణంబున నెందు నిలిచెనో తెలియదు. నాకెంతో భయమగుచున్నది. రంగానాయకా! నేనేమిసేయుదు? నాయునికి వ్యర్థము. వ్యర్థము.

రంగా:— (తెచ్చపడి చేసులుపిసికికొనుచు) (స్వగతము) ఇది యామ్మందాలుఁ దాస్మన్‌బేగు కృత్యము (ప్రకాశముగా) ఆక్కివుగారు? మీరూఱడిల్లుము. దుఃఖింపంబనిలేదు. నాథటులఁగొందఱినింబంపి వెదకించెద.

(భీమక్క ప్రవేశము.)

రంగానా:—(భీమక్కనుఁజూచి) క్షేమమా? భీమక్కా!

భీమక్క:—అయ్యా! దుర్మార్గులరాజ్యంబున క్షేమమెచటనుండి వచ్చును?

రంగానా:—ఏమి! అటు మాటలాడెదవు? నీకేమిదుఃఖంబు సంప్రాప్తించెను?

భీమక్క:—నాకేమిదుఃఖంబు గోరెదవయ్యా? ఒకరికి నేఁడు వచ్చినది రేపు మనకుఁ గదా? నాకును వయస్సు కూఁతురొకతె యున్నది.

రంగానా:—ఏమీ భీమక్కా! సంబంధములేనిమాటలాడు చున్నావు? ఒకరిదుఃఖంబునకును నీవయసు కూఁతురునకు సంబంధమేమి?

భీమక్క:— ఏమయా! ప్రాయంపుఁ బిడుతులనుఁజూచిన పరుసవుఁగోడెకాండ్రకుఁ గన్నులుమండి మిడిసిపోవుచుండును గదా? మీబోటివయోవంతుల బ్రతుకంతయునింతయేగదా? వయసొచ్చిన వాడోయనియుండదా?

రంగానా:—ఏమితల్లీ! అటు మాటలాడెదవు? పరభామలను దమమాతలుగాఁ గనుటయే మాజాతినీతి కదా?

భీమక్క:—అయ్యా! మతికి నీతియుండినంగదా జాతికి నీతివచ్చును?

రంగానా:—తల్లీ! నేనుగాని నాజాతివారేరుగాని నీకే యపకృతియొనరించితిమి?

భీమక్క:—అయ్యోకర్మమా! ముసలిముండకు నాకు నెవరే యపకృతియొనర్తురు?

రంగానా:—భీమక్కా! నీబిడ్డకయిన నెవరేమిసేసిరి? అట్టి దుష్కృత్యము తెల్పుముగాని నేసి యుంగకేమి?

భీమక్క:—అయ్యా! బంగారువంటివారు మీరేమిసేయుదురు? వారిలోనొంటరిగా ననాథలు దొరకినచో వారిని దోఁచికొని పోదురు. ఇంతే. మీరు దోఁచినధనము దురల సంపాదింపనగు.

రంగానా:—భీమక్కా! మఱిరు దోఁచినధనము మరలసంపాదింపనలవి గాదు?

భీమక్క:—దుర్మార్గులచే నపహరింపఁబడిన స్త్రీల మానధనము.

రంగానా:—భీమక్కా! ఏ దుర్మార్గుఁడే మానినీ మానధనంబు దోఁచెను?

భీమక్క:—[ఆలోచన నభినయించి] అయ్యా! నీవు నా ప్రాణంబునకు ముప్పుఁదెత్తువు. పెద్దవారి జోలి నాకేల?

రంగానా:—తల్లీ! నీమాట రహస్యముగానుంచెద. వెలువళ పలుకకుము.

భీమక్క:—[నలుదిక్కులంజూచి] ఈ ముసలి దర్వేషుగారి మనమరాలిని «అస్మన్‌బేగు» పట్టికొనిపోయి తనయింట నుంచికొనియున్నాడు.

దర్వేషు:— హా! హా! జోరియా! ఎంతటి దురాత్మునిచేఁ జిక్కితివి? నే నిప్పుడేమి సేయుదును? [అనుచు లేచి] హా! హా! రంగానాయకా!

సీ. వాడువాఱిన నవపల్లికఁబోలుచు
గడగడవడఁకుచు బడలెనేమొ?
పవనాభిహతమైన బాలరంభయుఁబోలి
యవనిపైఁ ద్రాలుచు నలసెనేమొ?
పిలువలగుమినున్న చిలుకనుఁబోలుచు
నలివేణి కళవళ మందెనేమొ?
కదుపులఁ బాసిన కొదమజింకనుఁబోలి
మదిత భీతిలి చాల బెదరెనేమొ?

నీతిపథహీనుచేతను ఖ్యాతి చెడెనొ?
క్రూరుబోటికి గుఱియయి నీరజాస్య
తాత! తాతా! యటంచని తత్తరించుచు
నెగతినిఁబట్టిపోపునో! యెఱుఁగ నకట!

రంగానా:—[దర్వీషునింటిపట్టి కూర్చుండఁబెట్టి] దర్వీషుగారు! మీరు దుఃఖింపకుడు. ఊఱడిల్లుడు. నే నంతయును జక్కఁబెట్టెదను. [భీమక్కనుంజూచి] భీమక్కా! ఈ సమాచారంబు నీకెటు తెలిసెను?

భీమక్క:—రంగానాయకా! దినదినము నేనా " అస్మర్ బేగు " మందిరంబునకుంబోయి తమలపాకుల కట్టలిచ్చి వచ్చు వాడుకరీతి నేఁడును బోయియుంటిని. జోరియా నను జూచి దుఃఖించి తనయుదంతంబుఁ దాతతోఁ దెల్పుమని వేఁడెను. నేనా బాల నూఱడించి యీ దర్వీషుగారికి యుదంతంబుఁ దెల్పవచ్చితిని. అపురాత్రికిఁ బరిణయంబునకు బలాత్కరించునఁట.

దర్వీషు:— అకటా! కష్టము కష్టము. దుర్భరము మద్భరమీబ్రతుకు.

రంగానా:—దర్వీషుగారూ! మీరించుక యూఱడిల్లియుండుడు. (భీమక్కనుంజూచి) భీమక్కా! ఇచట మనమీ దర్వీషుగారిని దైవముగా నెన్నుచున్నాము గదా?

భీమక్క:—సందియంబేమి? ఇప్పటికి మూడు నెలలు పూర్తిగా మించలేదే నా బిడ్డకు భూతావేశ మయినప్పుడీ మహానుభావుండు కాపాడుకట్టినది?

రంగానా:—అటులయిన మనమందఱ మీతనికిఁ దగిన సాహాయ్యము సేయవలసినది ధర్మముగదా?

భీమక్క:—అయ్యా! ముసలిదానను నేనే సాహాయ్యముఁ జేయఁగలను?

రంగానా:—భీమక్కా! నీనుండి యొకమాట సాహాయ్యము గావలెను.

భీమక్క:—ఏమి మాటయది?

రంగానా:—సహజముగా నీ ప్రపాయంకాలమునఁ దమలపాకులిచ్చుటకు నీవచ్చటికిం బోయెదవు. అపుడు రహస్యముగా జోరియానుంజూచి నేఁటిరాత్రి జామున్నర కాలమునందు కోటకు దక్షిణదిక్కునుండి యీలలు మూఁడువినినంతనె యాదిక్కు వాకిలిఁ దెఱచుగాగు తెలుపుము. ఇదె నీనుండి కావలసిన సాహాయ్యము.

భీమక్క:—అయ్యో! పిచ్చివాఁడా! ఆ యింటి నలుదిక్కులు పదుగురు కత్తులతో దటులు గాచియుందురు.

రంగానా:—భీమక్కా! అట్టిభీతి నీకవలదు. పరిణయదినంబని భటులందఱు దప్పత్రాగి మత్తిల్లి పడియుందురు.

భీమక్క:—మంచిది. రంగానాయకా! నీవానతిచ్చినరీతినే నా వాతికిఁ దెలిపివచ్చెద. పోయివచ్చెద.

[నిష్క్రమించును.]

రంగానా:—[దర్వీషునింజూచి] దర్వీషుగారూ! మీరు శ్రమపడకుడు. రేపు ప్రాతఃకాలంబుననే నాభటు లిరువురు మీవద్దకువత్తురు. వారివెంట మీరు వెళ్లి యొక వనంబునందుండుడు. అర్ధరాత్రికి జోరియాను విడిపించుకొని యచటికి నేనువత్తును. మీరు కొన్ని దినంబులు హైదరాబాదులో నా మిత్రుండగు ధర్మానాయకుని పోషణలోనుందురు. పిమ్మట బీజాపురాధిపు మిమ్ముఁ బంపు ప్రయత్నంబు సేసెద.

దర్వీషు:—రంగానాయక! నా జోరియా దొరకనిచో నేనెచ్చటికైనను వచ్చుటకుఁగాని వెడలను. జోరియాను దెచ్చు భారంబు నీయది. నీవే నాకు నాపద్బంధువు.

రంగనా:—దర్వీషుగారూ! స్తుతులు విని పొంగుటకు సమయంబు గాదిది. చేయఁదగిన కార్యంబు గొప్పది. కాలంబు స్వల్పము. కావున మిమ్మునింటిలోఁ బరుండఁజేసి పోయెదను రండు. లెండు.

దర్వీషు:—అటు సేయుము.

(నిష్క్రమింతురు.)

ఆ అ ప ర ం గ ము.

అస్మర్ బేగు-రఘునాథ-లతీఫ్-ఖాజి-ఖావరుబేగు-హైదరుబేగు.

అస్మర్ బే:—స్వగతము.

సీ. చెదరకుచిత్తమా! చెలువుల చెలి యబ్బె
బహుకాలవాంఛిత ఫలముదొరికె
మదన! నీయుద్ధతి మదిమించు నెవిటిన
మదవతి జోరియా మహిమకతన
మధురవాగ్ధనవతి మానినీమణి చిక్కె
పలుకకు చిలుక! నీ పలుకుములుకు
మీనులవిందుగా విందు నాచెలిగాన
మిఁక నేల పికము! నీ యీల లిపుడు?

తే. గీ. నేఁడుసుఖరతిఁజెందెద నెలఁతఁగూడి
యన్నియును నబ్బె నేఁటికి నతిశయముగ
నన్యమేమింక నేఁగోర ధన్యుఁడైతి
లేరు నాసరిపుణ్యులు లేరు భువిని.

హా హా! ఇట్టి యసమానరూపలావణ్య తారుణ్యసౌభాగ్యయగు కన్యలభించుట నా పూర్వపుణ్య ఫలమనుటకు సందియంబేమి? ఆ యిందురాజముఖిని నేఁటిరాత్రి నేను వ్యాహముయి

శుభించెన. (ఆలోచననభినయించి) ఉద్వాహంబునకు ముల్లా యేమిహూతంబు చేయునో? ముల్లా నాపై ద్వేషంబు సాధించుచున్నవాఁడు. సేనాధికారులు కొందఱు వానిపక్షమువలం బించియున్నవారు. మతపద్ధతిననుసరించి కన్యాపక్షంబువారెవరని ముల్లా ప్రశ్నించిన నే నెవరినిఁజూపుదు. లేకినఁగన్యనే సభలోఁబిలిచికొనిరమ్మని సాధించును. అప్పుడావనిత తన్ను బలవంతమునఁబట్టి తెచ్చినాఁడనిన నా కార్యమునకు భంగంబుగలుగును. ఏమిసేయుదు? ఎటులనయిన మాయిరువురికి వివాహంబయినదని మతస్థ పుస్తకంబునఁ జేరవలయును. అటులనయినచో నాకెవరిభయముండదు. అటుకానిచో నీకళికముఖ శాశ్వతంబుగా నాకు దక్కునను సందియంబు ... హా హా! తెలిసెను తెలిసెను. ఇదికదా కేశముష్టి వికష. ఈముల్లా నామాటనమ్మకము మీరఁబుస్తకమునందుఁ బరిణయంబు లిఖింపఁడేని ....అటుచేసెద.

(రఘునాథుని ప్రవేశము)

రఘునాథా! నీకు వెయ్యేండ్లాయువు. తలఁచినగడియనే వచ్చితివి.

రఘునా:— చాలునండీ! మానవుల యాయుర్దాయంబు శతవత్సరంబులని యుండగనే వారెన్నిన్నియో పోకడలుపోవుచున్నారు. వెయ్యేండ్లాయువయిన వారినిఁబట్టుటకు రెండు సంకెళ్లు చాలవు. కథకు గాళ్లులేవు ముంతకుఁ జెవులులేవు. ఈ మాటలకర్థములులేవు.

అస్మక్:— అవునయ్యా అవును. నిజముపలికితివి. రఘునాథా! నీవెల్లప్పుడు నావద్ద విప్రవినోదములు సలుపుచుందువు. నేఁడొక విపరీతవినోదంబు సలుపవలె. అదిరహస్యము. మాటయిచ్చితివేని నీకుఁదెలిపెద.

రఘు॥ నా:- అయ్యా! ఇన్నిదినంబులు నీహోమ్యవర్గమునంజేరి యీదినంబున నీకై యొకవినోదంబుసలుప వెనుదీయుదునా? విప్రులు ఫలాపేక్షితులు. ఫలమబ్బునన్న నెట్టికార్యంబైనను జేయ బోవుదురు.

అస్మక్:— రఘునాథా! ఫలమునకేమి కొఱత? కార్యసాఫల్యమయ్యెనేని నీకు నూఱువరహాలిచ్చెద.

రఘునాథు:- ముదముందితి. కూఁతునాబిడ్డకుఁ బెండ్లిసేసెద. అయ్యా! మీకార్యంబేమి? నిస్సందేహముగఁ దెలుపుడు.

అస్మక్:— రఘునాథా! నిజముబలికెదనువిను. నేనీభోగినుల భోగములఁవేసారి పెండ్లియాడఁగోరితి.

రఘునాథ:- సంతోషము సంతోషము. పెండ్లియా! ఇందులకేలరహస్యము? అవశ్యముగానిమ్ము. దేశ దేశములకుండోయు తగినకన్య నన్వేషించివత్తునా?

అస్మక్:— అశ్రమ నీకువలదు వలదు. సర్వమునేనప్పుడే సిద్ధపఱచుకొనియున్నాను. ఇఁక నొకరెండు గడియలకు వివాహము.

రఘునా:- సరి సరి ముదమందితి " శుభస్యశీఘ్రం " కానిమ్ము.

అస్మక్:— ఈ వివాహవిషయంబున నీయొక్క సాహాయ్యము గావలయును.

రఘునా:- అయ్యా! అదియేమి? సందియించెదవేల?

అస్మక్:— రఘునాథా! తెలిపెదము. మామతములో భావికేసరదే పెండ్లికాదు. మావిధిముల్లానునాకు ద్వేషము.

రఘునాథ:- ఇందులకేల యింతచింత? మఱియొక ముల్లాను వేఱుగ్రామమునుండి పిలిపించినచో నతఁడు కార్యంబు నెరవేర్చును. అయ్యావారు లేకపోయిన నమావాస్య రాకనిలుచునా? ఈ ముల్లా రానిచో వేఱొకముల్లావచ్చి పనిముగించును.

అస్మక్ బే:--పెండ్లి యిప్పుడే కావలయును. వేఱొక్కముల్లా వచ్చునంతవఱకు నాలస్యంబుగూడదు. ఈ ముల్లా యధికప్రసంగియైకన్యను సభకుఁబిలిచికొనిరమ్మని సాధించును. ఆకన్య నన్నుఁ బెండ్లియాడుటకు నిష్టపడదు. ఆకన్యను నేఁడే పెండ్లియాడి దానింగూడవలెను. పెండ్లిలేక కూడినచో భోగిని యగును. ఈదినమునఁ బెండ్లియయిననుఁ గాకయున్ననుఁ బెండ్లియైనట్టె యాయింతి నమ్మునటుల మోసగించి దానింగూడవలెను. పిమ్మట నిజమయిన పెండ్లి చేసికొని మతసంబంధపుస్తకములో వ్రాయింపనగు.

రఘునాథు:-మీమాటలు వినినచో నన్నే ముల్లావేషము వేయుమని యందురుగాఁబోలు, చిత్తము. అటులనే వేసికొని వచ్చెద.

అస్మక్ బే:--రఘునాథా! ఆతురపడకుము. ఈపురి ముల్లాను నేనప్పుడే పిలిపించినాను. అతఁడువచ్చు సమయంబైనది. ఆకాలంబుననీవు కన్యావేషంబుదాల్చి నన్నుంబెండ్లియాడ సమ్మతమని పలుకవలయును. నీ పేరేమనిన జోరియా యని తెలుపవలెను.

రఘునాథుఁ:-ఏమండీ! జోరియారెవరు? జలదుర్గం దర్వీషుగారి మనమరాలా?

అస్మక్ బే:--నిజము, నిజము.

రఘునాథుఁ:-హా హా! మంచిసుందరి. మీకుందగినది. కలయిక కుదిరినది.

అస్మక్ బే:--ఆ పడుచువేషంబు నీవు దాల్పవలయును.

రఘునాథుఁ:-అయ్యో! అటుసేయుటకు క్షురకర్మ కావలయునే? నేఁడమావాస్య. పైఁగారాత్రి. పైఁగానేను బ్రాహ్మణుఁడను. పైఁగాఁ అవు మాతండ్రితిథి. అంతకుఁబైఁగా నాభార్యగర్భిణి.

అస్మక్ బే:--రఘునాథా! క్షౌరంబువలదు. నిండా బిబ్బీలముసుఁగు వేసికొనినంజాలు.

రఘునాథు:--అటులయిన నాపని సంతోషముగాఁ జేసెద. వేసాలన్ని గ్రాసాలకే! అయ్యా! నెలవున కిపుడేమయిన నిత్తురా? పిల్లపాపలు పస్తుపడినారు.

అస్మక్ బే:--దుడ్డుకేల తనకలాడెదవు? ఇకార్యంబయిన తోడన యిచ్చెద.

రఘునాథు:--మంచిదండీ! అటులనే యిత్తురుగాక. నాకు వేషంబువేయను పరిచారికలా లుండ్రు గదా?

అస్మక్ బే:--నిజము (లతీఫాయని యఱచును.)

(లతీఫా ప్రవేశము.)

లతీఫా:— (అస్మక్ బేగునుజూచి) ఏమండీ పిలిచితిరి?

అస్మక్ బే:--లతీఫా! నీవిప్పుడీ రఘునాథుని చేతిక్రిందనుండి యతఁడు చెప్పినపనియంతయును మీఱక చేయుచుండుము.

లతీఫా:— ఏమండీ! అటులాడెదరు? వానిపని నేఁ జేయవలెనటండీ?

అస్మక్ బే:--మీరిరికిని ధర్మారణమే గతి.

రఘునాథుఁ:—లతీఫా! నీకేసందియమువలదు. వీరు పెండ్లికిఁ ద్వరపడుచున్నవారు. మనమందఱకే త్వరప డవలెను.

లతీఫా:— ఏమయ్యా! నీబోటిబికిరమెత్తికొను వానిని నేఁ బెండ్లి యాడవలెనా? అయ్యో! గ్రహచారమా!

రఘునాథుఁ:—కాదు. మనవారి పెండ్లికిఁ దగినవంతయును ద్వరలో సిద్ధపఱచవలెనంటిని. నీకే భయము. వలదు. రమ్ము పోదము. నీవు చేయుఁదగిన పనియంతయును జెప్పి చేయించుకొనియెద.

అస్మర్ బే:—లతీఫా! నీవు పూరాదకపొమ్ము. వెళ్లుము.

(లతీఫా, రఘునాథుఁడు, నిష్క్రమింతురు.)

అస్మర్ బే:—(స్వగతము) వివాహకాలం బాసన్నంబయ్యెను. అపాపి ముల్లాయనువాఁడు వచ్చి నాతోఁ గాలుద్రవ్వి కలహించును. సేనానులు గొందఱు వానిపక్షమూనియుందురు. కానిమ్ము వచ్చినదంతయు రానిమ్ము వీరందఱొక్కటిగాఁ గూడనిమ్ము. నాతోఁ గలహింపనిమ్ము. పరిణయమ్ము శాస్త్రోక్తముగదా? ఈదినంబునఁ గాదన్న తీఱపగును. హా! ఆ యంగన సంగమసుఖంబులేనిచో నొకనిమిషమాత్రంబయిన మనసు నిలుపఁగలనా? ఆభామామణి రతికేళీసుఖంబీ రాత్రి యవశ్యానుభావ్యంబు. ఇది నానిర్ధారణమ్ము. దీనిందప్పింప ముల్లాకాదు ముల్లానుబుట్టించిన తొత్తుకొడుకు వచ్చినను దుర్లభము. మంచిది. ఎవరెవరేమేమి సేయుదురో చూచెద.

కం. ఇల్లాలుగఁ జేసెద నా
హల్లకసుమగంధి నెవ్వ రడ్డంబైనన్
ముల్లా వలదనినను గా
దల్లా వలదనినఁగాని యతివను వదలన్.

(ముల్లా, ఖాదర్ బేగు, హైదరు బేగు, ప్రవేశము.)

హా హా! రండి. రండి. నమస్కారములు నమస్కారములు. కూర్చుండుడు. కూర్చుండుడు. ఇచట ఇచట. క్షేమమా? క్షేమమే?

ముల్లా:— హాహా! అస్మర్ బేగుగారు! ఏమియిది? అకస్మికముగా వివాహము దలంచుకొని పిల్లను దెచ్చికొని ముహూర్తము నిర్ధరించికొన్నారు? ఎంతటిసాహసవంతులయా మీరు?

అస్మర్ బే:—అంతయును దమ యాశీర్వాద ఫలమండీ.

ముల్లా:— శుభము శుభము ... ఏమండీ! పెండ్లికి మీతలిదండ్రులు వేంచేసినారా?

అస్మర్ బే:—(ప్రక్క మరలి యేమేమోగొణుగుచు) లేదండీ. వారిచటికి వచ్చునంతటి యవకాశంబు లేదు.

ముల్లా:— హాహా! తల్లిదండ్రులుండియును లేని పెండ్లియాయిది? మంచిదండీ. పెండ్లికూఁతురు తలిదండ్రులయినను వచ్చినారా?

అస్మర్ బే:—(కోపమునణచికొని) వారెందుకు రావలయును? పెండ్లికూఁతురొకతె వచ్చిన పెండ్లికాదా

ముల్లా:— అటుకాదండి! పెండ్లికూఁతురు కులగోత్రములు దెలుపుటకును నోలినిర్ధరించుటకును వాఁడు పూర్వము వారుండవలయును. తలిదండ్రులుండవలెను. వారులేకున్న నన్నదమ్ములుండవలెను. వారులేనిచో బంధువులుండవలెను. వారును లేకయున్న మిత్రులుండవలెను.

అస్మర్ బే:—(కినుకచేఁ బండ్లు గొఱికికొనుచు) మీరుపలికిన వారెవరు లేనిచోఁ బెండ్లి నిలుపవలెనా?

ముల్లా:— అట్టిసమయంబునఁ గన్యయే సభకువచ్చి మాయెదుట నిలిచి మేమడుగు ప్రశ్నలకుత్తరములివ్వవలెను.

ఖాదర్ బే:—ఇదిశాస్త్రసమ్మతమయినమాట.

హైదర్ బే:—నిజము నిజము ... అటుకాదేని దుర్మార్గులెంత పనిచేసినను జేయను వెనుదీయరుగదా.

అస్మర్ బే:—(కోపముతో) ఈపలువపలుకులలోఁ బ్రయోజనంబేమి? నవుఁబోలు శీలత కులీనత మాన్యత గల గొప్పయధికారి నీచవర్తనకుఁ లోఁబడునని తలంచితిరా?

ముల్లా:— ఏమయ్యా! శాస్త్రనిబంధనల ననుసరించునపుడు మానమర్యాదలమాటలేల?

అస్మర్ బే:—అటులయినఁ బెండ్లికూఁతురీ సభకురా నవశ్యమా? నామాటవానిపైఁ బెండ్లికార్యంబు నడపరా?

ముల్లా:— శాస్త్రోల్లంఘన యావగింజంతైనఁ జేయ నలవిగాదు.

అస్మర్ బే:—(కోపముతో ''లతీఫా'' యని యఱచును.)

(లతీఫా ప్రవేశము.)

లతీఫా! సభకుఁ బెండ్లికూఁతురు రావలయునని వీరు గొట్టికొనుచున్నవారు. పిలిచికొని రమ్ము. సమయమువచ్చినపుడు గాడిదనయినం గొలువవలెను. అనువుగానిచోట నధికుల మన్నం బ్రయోజనంబేమి?

(లతీఫా నిష్క్రమించును.)

ముల్లా:— (అస్మర్ బేగునుజూచి) ఏమయ్యా! మానమర్యాదలు వీడి మాటలాడితివి? నీకుశాస్త్రమింత నిర్లక్ష్యమాయెనా? నీవును మాబలె మహమ్మదీయ మతస్థుఁడవుగావా?

అస్మర్:— నే నేమతస్థుఁడనైననేమి? నాపైగౌరవములేక నాస్త్రీనిసభకు రమ్మనుటేమివని? మంచిది. సమయము సాధించుకొనుచున్నవారు. [లతీఫా కృత్రిమవధువును పిలిచికొనివచ్చును. కృత్రిమకన్య ముసుఁగిడికొని సభకు మార్మొగమై నిలుచును.]

అస్మర్ బేగు:—(ముల్లానుఁజూచి) కన్యవచ్చినది. ఏమియడిగెదవో యడుగుము.

ముల్లా:— మంచిదండీ యడిగెదను (అనుచుఁ బుస్తకమిచ్చి కన్యదిక్కుఁజూచి) ఏమమ్మా! నీవీ ''అస్మర్ బేగును'' బెండ్లియాడ సమ్మతించితివియా?

పెండ్లికూ:— సమ్మతి.

ముల్లా:— కులిరెంత.

పె॥ కూ॥—నూరు వరహాలు.

ముల్లా:— ఎన్నఁడివ్వవలెను.

పె॥కూ॥— తెప్పు.

ముల్లా:— నీ పేరేమి.

పె॥కూ॥— రఘు. కాదు. కాదు. ల

ముల్లా— [తలయూఁచి] నీవయసేమి.

హైదరు:— నలుబది. కాదు కాదు కాదు. పదారేండ్లు [ముల్లా సందేహముతో హైదరబేగు ఖాదర్ బేగుల మోముఁజూచును వారతని సందేహము తెలియఁజేయునటుల తలయూఁచెదరు.]

ముల్లా:— నీతలిదండ్రుల పేర్లేమి?

హైదరు:— (ఆగి) చిక్కితిని. అడిగి తెలిసికొనుటకు మఱచిపోతిని)

(ప్రకా.) తలిదండ్రులపేర్లు పలుకుట మా కులమర్యాద గాదు.

ముల్లా:— ఏమీ! తలిదండ్రులపేర్లు చెప్పఁగూడదని యేశాస్త్రములో నెచటను లేదు. [అస్మబేగు దిక్కుఁజూచి] ఏమండీ! జననీజనకులపేర్లు దెలుపుట విధాయకము. నిషిద్ధవిధి యెచటను లేదు. కన్యయజ్ఞాత మాతాపితృకయయ్యెనేని సభలో మోముముసుఁగువిప్పి గుర్తింపఁదగిన చిన్నెలన్నియును వ్రాసికొనవలెను. అటు సేయుట సమ్మతమా?

అస్మక్ బే:— (కినుకచే) ఓరి ముసలిముండకొడుకా! ఖాజీయనియేడ్చినాధార మోముఁజూతునందువా? ఛీ పలువా! కులువమాటలాడకు. నాయిలువెడలుము.

(హైదరుబేగు, ఖాదర్ బేగు, కోపంబుతో లేచి)

హైదరు:— ఏమిరా! అస్మక్ బేగు! తలక్రొవ్విమాటలాడెదవు! పొగరా? ముల్లా ముసలియని నిర్లక్ష్యమా? ముల్లా ముదసలియైనను మతము ముసలిదియా? మానమర్యాదలకు ముసలితనము వచ్చెనా? ఇచటనుండు మేము పౌరుషహీనులని తలంచితివియా? మతగురువును మతకరింపఁజూచెదవా? అధికారమున్నదని నెమలివలె విక్కి గర్వించిమాటలాడితివేని నీకండలు తుండ్లుగా నఱకుదుము. తలిదండ్రుల నామంబుచ్చరింప లజ్జించుమానిని యొకమానినియా? ఇదిగో దీనిముసుఁగుఁ దీయుదుము. పౌరుషముండెనేని నీకార్యముఁజూపుము. మాతరవారమున కాపులిగమ్ము [అనుచుఁగన్య మోముముసుఁగుఁ దీయుదురు]

రఘునా:— ఛీ! ఛీ! చండాలులారా! నాసిగ్గుచెడిపితిరి. [అనుచుఁబరుగిడును.]

ఖాదరు:— ఓరీ! నీచాధమా! ఇట్టికృత్రిమోపాయంబులచే నెవరికొంపలు గూల్పనెంచితివి? కపటవర్తనలు సాఫల్యఫలములిచ్చునా నీ ముఖావలోకన చేయందగదు. [ముల్లానుఁజూచి] ముల్లాగారూ! ఈ పాపియింట నిలువంజనదు. లెండు పోవుదము.

(నిష్క్రమింతురు.)

(అస్మక్ బేగు చింతచేఁదలవంచికొని యాలోచించుచు.)

అస్మక్ బే:— [స్వగతము] హా! పనిచెడెనుగదా? ఏమిసేయుదు? మార్యాద మూడుకాసులకుఁబోయెను. సరివారిలోఁ దలవంపులయ్యెను. దుష్టప్రవర్తనచే సత్ఫలము కలుగునా? అధికారగౌరవము నైతమూలగ్గెనుగదా?

సీ. అధికారగౌరవ మాఱడిపాలాయెఁ
గులకీర్తి మూడుకాసులకుఁ బోయె
సరివారిలోపల సడికి నాకరమాయె
వనితలలోఁదలవంపులాయె

ఇలువన్నెవాసియు మలినమై చెడిపోయెఁ
దలిదండ్రుల సుగంబు తగ్గిపోయె
కానివారికి నోటికావరమెచ్చాయు
శీలసంపన్నత కాలిపోయె

గీ. పోని పోయినదెల్లను బోవనిమ్ము
గతమునకు దుఃఖపడ నేల? గలుగఁబోవు
కార్యసాధనఫలమెల్ల గణన కెక్కఁ
జేసి ముదమున మునిఁగెద వాసిమీర.

హా! ఏమయినను దగ్గనిమ్ము. ఏమయినను బోనిమ్ము. మానము చెడనిమ్ము. కులము నాశనము కానిమ్ము. మతము చితిఁగలయనిమ్ము. పేరుపీఱుగానిమ్ము. అధికారము వృథగానిమ్ము. ప్రాణముపోనిమ్ము. ఆ జోరియా సంగమసుఖానుభవము కలిగినంజాలును! ఈ రాత్రియే యొనఁగూడవలెను. పెండ్లియొన్నఁడైననేమి? ... హా హా! [ఆలోచనఁనభినయించి] సరి. సరి. బంగరుకు నంగనకు లోఁబడని వాఁడెవఁడు? కైబావిముల్లాకు ద్రవ్యాపేక్ష మెండు. వానింబిలిపించి నా యిష్టాకు సారంబు కార్యంబు నెరవేర్చుకొనియెద. (జోహూరని యఱచును)

[జోహూరు ప్రవేశము.]

జోహూరు! నీచేతికొక జాబిచ్చెద. కైబావికివెళ్లి యచ్చటి ముల్లాను బిలిచికొనిరమ్ము. నీవెంట వంద రూపాయలు తీసికొనిపొమ్ము. అతనికిమ్ము. అతడుఁవచ్చునంతవఱకు నచట నే యుండి పిలిచికొనిరమ్ము. (అనుచుజాబువ్రాసి జోహూరుకిచ్చును జోహూరుచిత్తమనుచు నిష్క్రమించును.) [రఘునాథుఁడు ఆబూకరను ముల్లావేషమునుధాల్చి ప్రవేశించును.]

ఆబూక:— అస్మక్ బేగుగారు! వందనంబులు. మీరేలచింతించెదరు? ఆముల్లామీకుఁబెండ్లిచేయఁడాయెను. వాని యబ్బనేమ జేసెద. నాకెవరడ్డపడియెదరో చూచెద. మీరు చక్కఁగాఁ గూర్చుండుఁడీ (అనుచు నిలిచియేమేమో గొణుగుచు) ఏమండీ శుభముహూర్తమున గుడ్లగూబలు గూసెదు వింటిరా? అపశకునమిది.

అస్మబే:— ఛీ ఛీ! ఇట్టిగుడ్లగూబల యీలలా నా సుఖకంటకములు? వానిని సరకుసేయకుము. మంత్రములు రాకున్నను దంత్రముల పలుకులు గట్టిగఁబలికి పెండ్లిగానిమ్ము. (ఏమో రెండు మంత్రములు లోఁగావినఁబడులాగున యుచ్చరింపుమని చెవులోఁబలుకును.)

ఆబూకర్:— (గట్టిగా) నోటికివచ్చిన మాటలన్నియు దీర్ఘముతోఁజాదును) గృహములోనుండి జోరియాలేదు. జోరియా మాయమాయెను పోయెను. అనియఱతురు.)

అస్మక్ బే:— (తిచ్చవడి) ఏమీ! ఏమీ! ఏమీ! జోరియా పోయెనా? పోయెనా? ఎక్కడికిఁబోయెను? ఎవరువచ్చిరి? (అనుచునింటిలోఁబోయి నలుదిక్కులంజూచి మరలవచ్చి) అయ్యో! నా ప్రాణమా! జోరియా! జోరియా! [అనుచు మరల నలుదిక్కులంజూచి] ఏవరురా భటులు! (అనియఱచును కేకలువేయును.)

(భటులందఱు వెఱగంది నిద్రకంటితో లేచి వత్తురు.)

ఓరీ చండాలులారా! కావలియుండక కండ్లుక్రొవ్వి మత్తుగొని నిద్రించితిరా? నా ప్రాణప్రియును పోఁదోలితిరా? (అందఱినిదన్ని) ఛీ ఛీ. పంచమాధములారా! ఆ మత్తకాశినిని నిత్తఱి మీరు వెదకి తేనిచో మీ కుత్తుకలు నాకత్తి కాహుతియిత్తును. వెళ్లుడి. ఇచట నిలువకుఁడు. (అందఱు నిష్క్రమింతురు) (రఘునాథుఁజూచి) ఈ నీచులు మత్తిల్లియోచటనయిననం బడిపోదురు. నేను వారి వెంబడించెద. నీవిచట నుండుము (నిష్క్రమించును)

రఘునా:— (స్వగతము) పీసికిం జేటువాటిల్లుచున్నయది. అబలను బలాత్కరించు వాఁడెవఁడు చెడకుండును? పొట్టకూటికి నే నిచటఁ జిక్కితిని. వాగ్బుట్టుబయల్పడెను. ఇఁక నెట్టియిక్కట్టులు మూఁడునో! ముల్లాసామాన్యుఁడా? రాణిగారికిఁ దెలిపి నన్నే క్రూరహత్యలపాలు చేయునో? ఏమిసేయుదు? దారిద్ర్యము దుఃఖభాజనము. దుష్టకార్యములకు దారిఁజూపుచుండును. ఇంతటి తనివూని నిప్పుఁడైన పీఁడేమయినిచ్చునో? తన్ని పంపునో? ఆఱడిపాలైతిని. కంటికిఁ జెడిన రేవడనైతిని. దుస్సాంగత్యఫల మిపు డనుభవమునకువచ్చె. "పాపస్యైకః క్రియతే కర్మ రుదద్భిరపి భుజ్యతే" యనునది తప్పునా? చేసినతప్పుఁ జక్కపెట్టుకొనకలేఁదుగదా? మెల్లన ముల్లాననుసరించెద.

(అన్మద్బేగు ప్రవేశించి యున్మాదుండలెఁ దిరుగుచు.)

అన్మద్:— హా! జోరియా! జోరియా! ఇఁకెక్కడి జోరియా? పోయెను. రంగానాయకుని చండాలుని యాధీనంబాయెను. అయ్యో! చేకడివాదప్పె. వలవేసి గాలిపట్టినట్లయ్యె (పండ్లుఁ గొఱుకుచు) ఆపాపాత్ముని కృత్యంబిది. వాఁడు నాచేఁజిక్కియుండినఁ గండలు చెక్కియుండనా? ఇపుడేమనికొని యేమి ప్రయోజనము? హా హా జోరియా! జోరియా! నిన్నుఁ దలఁచుట నాప్రాణము వదలుటయేగదా? నీవియోగంబు నా కనలసంయోగంబే కదా? హా హా! ఇఁక నే నెటులుందు? చిలుక బూరుగపంటికాశించినట్లాయెను. నేనొకటి దలఁచితి. దైవం బింకొకటి తలఁచె. ఏమందును? దీనికిఁ బ్రతిక్రియ నొనర్పవలెను. (ఆలోచించి) (రఘునాథుంజూచి) రఘునాథా! నీవు వెళ్లుము. మరల నేఁ బిలిపించినపుడు రమ్ము.

రఘునా:— [illegible] రు పాయ యలు.

అన్మద్:— హుఁ హుఁ! ఉల్లిపాయలు. మంచిదిపొమ్ము.

రఘునా:— మంచిదండి. మీకిపుడు మనస్సమాధానంబులేదు. పోయివచ్చెద.

[ఏమేమో గొణుగుచు నిష్క్రమించును.]

అన్మద్:— [స్వ॥గ] [ఆలోచనసభినయించి] చోరాగ్రేసరుఁడైన కల్లూనాయకునకు రంగానాయకునకు జాతివైరము. కల్లూనాయకుని చౌర్యాదిక్రూర కృత్యంబులకు సర్వాధికారంబునిచ్చి జోరియాను తెప్పించెద [అనుచు జాబువ్రాయుట నభినయించి అల్లీయన యఱచును సేవకుఁడు వచ్చును వానింజూచి] నీవీజాబు రహస్యముగానుంచికొని వాయువేగమనోవేగమునంజని కల్లూనాయకునకిమ్ము.

అల్లీ:— చిత్తము. (అనుచు జాబందికొని నిష్క్రమించును.)

[నిష్క్రమణము]

శ్రీ

చాందుబీ చరిత్రము.

తురీయాంకము — ప్రథమరంగము.

సుల్తానా చాందుబీ - కరీమాయుద్దీఖప్తి - యక్లిజుఖాన్ - అబీస్ఖాన్ - ఆహ్మెద - హైయాతుఖాన్ - పీరుసాబు - యాఖూట్ ఖాన్,

మీరు కాశీమాలి.

చాందుబీ:— మ. వినుడీ! కాలవిపర్యయంబున మహావిశ్వాసము న్బెంచుచున్
మనపోష్యంబునఁ బెద్దలై పెఱుఁగుచున్ మంత్రాధికారంబులన్
మన మొప్పన్దగఁ దీర్చుచున్ ఘనులుగా మామిత్రులంబోలె; యీ
జనులన్ దెల్పుచుఁ గార్యభాగమున రాజద్రోహులై దుష్టులన్.

ప్రియసోదరులారా! దైవానుగ్రహంబునఁ బతినోటఁజిక్కి దక్కుగదా మీరాజా. మీ దేహబల బుద్ధిబలములుగదా యీసంస్థానమునకుఁ బెట్టని కోటలుగా నిలిచి రాజ్యమును రక్షించునవి? మానుండి సకలకాలంబు సకలసంపదలంది యింకగతోరగంబు మాడ్కి మాకు న్గీడుదలఁచిన మాధాత్ముం డిన్నాలుమ్ముల్కు పడిన యపయశమెన్నటికైనఁ దొలంగునే? వప్రముఖద్వారంబునఁ గట్టఁబడిన వాని శిరముఁ జూచినవారందఱు వానిందిట్టకుండురే? వానిఁబొందిన దుష్కీర్తి మనరాజ్యంబున మరలనెవరినిఁ బొందనని దైవమును భజించెద.

కరీమాయుం:— తల్లీ! అకలంకంబగు నీయాస్తికత నీ నీతిపథావలంబన నీభూతదయా పశ్చాత్తాపబుద్ధి యా మొదలగు నిర్మలగుణంబులు నినుఁదొందియుండ రాజద్రోహుల వంచనలు నిన్నేమిసేయును? రాజద్రోహమను దావాగ్ని నీసుగుణ శీతలవారిచే నివారింపఁబడు[illegible]. దుష్టాత్ముల దుష్కృత్యఫలంబు చిరకాలంబు వారేయనుభవింతురు. క్రూరాత్ముల ద్రోహాలోచన లిప్పుడీరీతి వెలిపడుటయె రాజ్యమునకు క్షేమము. గర్భస్థమగు జ్వరాంకురము వెలిపడినఁగదా మనుజుఁడు తగినయౌషధ సేవనచే దన్నాశనంబునకుఁ బ్రయత్నించును? అటుగాక యంతరించెనేని దేహక్షయముగదా ఫలము? దేహమందలి చెడురక్తము స్ఫోటకరూపమున బహిర్గతమైనఁగదా దేహమునకు నారోగ్యము? దేశమును దేహముంబలె సంగాంగరక్షితముగదా?

యగ్లిజు:— తల్లీ! దేవతలున్నఁ బిశాచములు లేకయుండునా? వాదయుండిన వెలివాద లేకయుండునా? కీడుమేలులు రెండును దైవసంకల్పజనితములేను. చందనవనమున్నచోటఁ గంటకబృందముండదా? జనులలో నొకనికి మోహానుభవము మఱియొకనికి ఖేదానుభవము. చంచరీక[illegible]

పూర్వులు గోరును వంచకము శవము గోరును. ఈ పాపికిలి కాలంబునఁ గీడాచరించువార నేకులు. నరకమునకు నవద్వారములు నాకమునకొకటియ కీడు చేసినవాఁడు మేలుఫలమంద నేరఁడు. అంగడ చేసుక్కు గుండ్రు మింగిన నఱఁగునా?

ఉ. కీడు దలంచువాఁ డెపుడుఁ గిల్బిష కీలల మానసంబునన్
గాడువడంగఁ జేసికొని కష్టములందుచుఁ గుందు, వానినిన్
జూడఁగఁ బాతకంబనుచుఁ జూడరు పుణ్యులు నామమైన నో
రాడఁగఁ జేయ రాయధముఁ డాయువునుండిన లేనివాఁడుగా.

తల్లీ! అట్టిరాజద్రోహుల నామంబు నుడువ నేల? కార్యభాగంబు విచారించికొందము.

చాందుబీ:—నిజము నిజము. ఇస్మాల్ మరణానంతరము వానితండ్రి "బూరక్" గారధిక సేనతో యుద్ధంబునకువచ్చు సన్నాహంబున నున్నవారని నిన్న నే మనరాజాగారు జాబువ్రాసినారు. మనసేనయత్యల్పముగనున్నదఁట. ఇచటనుండి సేనఁ బంపునటుల యానతిచ్చినారు. సేనసిద్ధముగనున్నయది. సేనాధ్యక్షునిగ నెవనిఁ బంపవలెనను విషయ మిప్పుడు విచారణీయము.

యక్లీజ:— తల్లీ! యీవిషయంబున నాలోచనయేమి? కూఁడాబిస్సుఖాన్ యున్నవాఁడుగదా? వానింబంప సందియంబేమి? (పూర్వభాగముననున్న యాబ్సీనియన్ సేన లేచి! కూడదు కూడదు రాజద్రోహివాఁడు. దండనార్హుఁడు. హంతవ్యుఁడు అనుచుండ యాఖూట్ ఖాన్ చాందుబీ సింహాసనము సరసం జేరి.)

యా॥ఖాన్:-తల్లీ! ఇదిగో నామనవి (అనుచు లేఖనందించుచుండ)

హై॥ఖాన్:-ఏదీ! అజాబిటు దెమ్ము. దూరమున నిలువుము. సంస్థాన మానమర్యాదలు నీకుం దెలియవా?

యా॥ఖాన్:-ఉండవయ్యా! కొత్వాల్! సంస్థానమర్యాదలు నీకంటెను నాకు బాగుగఁ దెలియును. ఈ లేఖను మనతల్లిగారే యందవలెను. మీకెవరికి నధికారంబులేదు.

హై॥ఖాన్:-(కోపముచే) నీవిట్టియధిక ప్రసంగము సేసితివేని నిచటినుండి గెంటించెద.

యా॥ఖాన్:-ఏమీ! కత్తియున్న అబ్సీనియన్ భటుఁడెవ్వఁడు నీకు వెఱవఁడు.

చాందుబీ:—(యాఖూటునుజూచి) యాఖూట్! నెమ్మదిగా మాటలాడుము. నాయెదుటనా మీపోట్లాటలు? ధీమీవాక్పారుష్యంబులు? (హైయాత్ ఖానుంజూచి) ఏమీ! నాబహిఃప్రాణంబులగనుండు నాసేవకుల లేఖలు నేనందఁగూడదా? ఇట్టితుచ్ఛవిషయంబున నిచ్ఛయించు మర్యాదస్థాయిగా నిలుదునా? (యాఖూటునుజూచి) ఏదీ నీలేఖఁ దెమ్ము?

యా॥ఖాన్:-(లేఖనందించి) తల్లీ! న్యాయపరిపాలన నపేక్షించెద. న్యాయమిచట దొరకదేని న్యాయమునందుజారి నే నేయరిసెద.

చాందుబీ:—యాఖూట్! నీవిపుడాగ్రహావిష్టుండగుటచే విగతవివేకత నభినయించుచున్నావు న్యాయపరిపాలనఁ జేసెద. నెమ్మదినుండుము. (లేఖను కరీమ్ యుద్దీన్ ఖిష్తిపద్దనిచ్చి) మంత్రిగారూ! యీ లేఖ నాచదువుఁడు.

కరీమ్ యుద్దీన్ఖిష్తి—(లేఖవిప్పి) ఘనతఁ జెందిన సుల్తానా చాందుబీగారిచరణసన్నిధికి సేవకుఁడు యాఖూట్ విన్నపు విధేయత విన్నవించుచున్నవి. ఏమనగా! తమయానతి శిరసావహించి

ఇల్లాజాఖాన్, అబీసుఖాన్, యను సేనానుల క్రింద నుపసేనాధ్యక్షుఁడనై భండనమొనరించుతఱి "అబీసుఖాన్" యను రాజద్రోహి పరరాజపక్షమూనియో యిల్లాజాఖాన్ పైఁ దనకుండు చిరకాలాతిశయాసూయతఁ జేతనో యతనిని నొంటరిగానుండినపుడు పట్టిచంపెను. శత్రురాజ సేన యుద్దిపైఁ బడినపుడు పిఱికియై వెఱచి పఱుగిడెను. అట్టితఱి మనసేన వెఱచఱచి పటాపంచలై దిక్కుదోఁకరు పఱుగిడిరి. నీ సేవకుఁడు ధైర్యమూని ప్రాణంబులైన నరకు సేయక పాఱినసేనను మరలఁగూర్చి పరభటులఁ బ్రాణావశిష్టులఁ జేసివచ్చెను. అట్టిరాజద్రోహిని నీచాధముని మరణార్హునిగఁ జేయక మన్నించుట రాజమర్యాదకు లోపము.

తమవిధేయుఁడు
యాఖూట్.

చాందుబీ:- ఏమీ! ఏమీ! తల్లిని పిల్ల, పిల్లను దల్లి నమ్ముటకష్టమగు కాలమువచ్చెను. పౌరుషమే యుగ్రగాఁ బెఱిగిన కూరుఁడా భీరకుఁడయ్యెను? ఉక్కుగుండు మెత్తపడెడి తఱి తటస్థించెను. (అబిస్సుఖానునిఁజూచి) అబిస్సు! నీవు రాజద్రోహివై యీసంస్థానాభిమానిని సేనానినిఁ జంపి కలనుకు వెఱచి కాందిశీకుండవై తివఁట. నిజమేనా?

అ॥ ఖాన్:-(లేచి వందనంబిడి) తల్లీ!

చ. దురమున వెన్నుఁ జూపెనను దూషణకు న్గుఱియౌనె శూరుఁడీ
ధరణిని? నేను నాజివిడి దర్పము దప్పితినన్నఁ బ్రాఁబవే
గిరులు నిజస్థలంబులను గీడ్వడి వీడుచు? నింగి గ్రుంగదే?
శరనిధు లెండవే? శిఖికి శైత్యము పుట్టదె? వాయువాడునే?

కన్నతల్లీ! అన్నమిడిన యింటికిఁ గన్నమిడఁదలంతునా? ఈ గుఱవలు [illegible] కంబులు? ఇల్లాజాఖానుకు నాపైవైరమెంత యుండెనో నాసేనను నానుండి విడిదీసి తన యీటెచే మరణాంతకరమైన పోటుఁబొడిచెను. దానికి సైఁచి నాకరవాలంబున నా ద్రోహి శిరంబుఁ దఱిగితి. ఇదిగో వానియీటెపోటు! ఈ గాయమునుండి [illegible] ప్రవాహముగ స్రవింప మూర్ఛిల్లితి. నామిత్రుఁడు రంగానాయకుఁడు నన్నెత్తికొనిపోయి దుర్గముననుండు దర్వీషుగారి గృహంబుఁ జేర్చెను. అచట దైవానుగ్రహంబున నీపాదరిగారి యౌషదసేవన చేతనో దర్వీషు మనమరాలి మహదుపచార మహిమవల్లనో బ్రతికితిని.

కరీమ్ యుద్దీన్ ఖిష్తి:-ఏమీ! నాస్తికులగు నాజరీన్ జాతిశారియౌషధమా నీవు సేవించితివి? వారు గోవ మాంసమును దినువారు కాదా?

ఆర్మేడా:—(కినుకతో లేచి) ఏమయా అటుదూషించెదవు? గోగ్రమాంసంబున దుర్గుణమేమున్నది? నాజరీన్లు నాస్తికులెటుల?

చాందుబీ:- (సభాస్తారులఁజూచి) ఏమీ! మనమిపుడు మాంససేవనయందుండు గుణాగుణములను జర్చించుటకా యిటు గూడితిమి? కలదీనాఁడు. (కరీమ్ యుద్దీన్ఖిష్తినిఁజూచి) మంత్రిగారూ? మీరాడినమాటనుండి ఫలమేమి?

సీ. మాంసాశనాది దుర్మార్గసమ్మోదులీ
యవనులంచని ద్విజు లాడరేమి?
మంత్రశుద్ధివిహీన మాంసభక్షకులని
తురకలు శూద్రుల దూరరేమి?
శవమాంసభక్షకోత్సవులని శూద్రులు
పుల్కసులను వెలిబుచ్చరేమి?
మూషకాద్యామిషామోద పుళిందులఁ
గీడెంచి వెలివారు చూడరేమి?

గీ. మాంసదుర్గుణ మాదిని మాటుపఱచి
భక్షణావిధివిధుల సంరక్షణముగ
శుష్కకలహములను బెంచి చూడనగునె?
వలదుసభలోన మతభేదవాద మింకను.

ఇట్టి మతభేద వాదములింకఁ జాలింపుడు. అవి దేశమునకు హితములు కావు. మఱియుత ములు కావు. (అలిస్సుఖానునుఁజూచి) పిమ్మట నీగతి యేమయినది?

అలిస్సు:— తల్లీ! యీపాదరిగారు పై చికిత్సచే గాయముమాపిరి. కొన్ని దినంబులా యిల్లాజాఖాన్ ఘోరరూపంబు నా కట్టెదుటఁ గట్టినట్టగపడుచుండెను. ఆ మహానుభావులయిన దర్వీషు గారు తమ మహామంత్రబలమున నాకరమునకొక తాయెత్తుగట్టిరి. ఇదిగో యాతాయెత!
[అనుచు విచ్చికంటికి తుడిచికొని క్రిందనుంచు.)

[illegible]:- [తాయెత విప్పిచూచి] ఏమీ! ఈతాయెత దేవవిద్యనేర్చిన మహానుభావునిచే వ్రాయఁ బడినది. ఇంతటిమహానుభావుండు పూర్వమీ సంస్థానములో సైదాలీ దర్వీషుగారుండిరి. అదివ్యమంత్రము హిఁగాపాసనుండా భిషగ్విశారదుండు దత్తుద్వయంబుఁ బిచ్చి రాజుగారిచే [illegible] మెచ్చుటఁబడిచచ్చెనో? అంతటిమహిమాతిశయుని మనమెచ్చుటఁ గనఁగలము?

అలిస్సు:— [illegible]వుఁడే నాకీతాయెతఁ గట్టినది. అకృపామతి యింటనే నేనుండినది. ఆ యఘ వినాశకుని ముద్దులమనమరాలే నాకంతటి యుపచారం బొనరించి శరీరారోగ్యంబు నార్జింపఁ జేసినది. ఈమహానుభావుని యాపదమే నాగాయము మాన్పినది.

యక్లీజు:— ఏమీ! సైదాలీ! దర్వీషుగారు జలదుర్గమున నున్నవారా? నా బాల్యమిత్రులుగదా వారు? అకటకటా! వారెట్టికష్టము లనుభవించిరి?

సుల్తానా:— అట్టిమహానుభావులు మాసంస్థానమునకు దూరమైయుండు టేమి? వారిని నిచటికిం బంపు లాగు జాబువ్రాయుఁడు. (యాఖూటునుజూచి) యాఖూట్! ఈనేరం జాలిస్ఖాన్ జేసి నాడమునకు సాక్షులున్నారా?

యాఖూట్:-ఉన్నారు. ఉన్నారు. పూర్వదిగ్భాగమునున్న తమసేవకులందఱు సాక్షులు.

సుల్తానా:—(అలిస్ఖాన్ జూచి) అలిస్సుఖాన్! నీవరకు సాక్షులున్నవారా?

అలిస్ఖాన్:-మాతా! నాపరంసాక్షిగా రంగానాయకుఁడొకఁడపుడుండెను. ఎల్లవారి కృత్యంబులు తెల్లంబుగాఁ జూచు దైవంబొకఁడెల్ల సమయంబుల నెల్లరియెడల నున్నవాఁడు. చిరకా

లాను గతంబుమ శూరధర్మంబునుగను ద్వంద్వయుద్ధంబున న్యాయాన్యాయంబులు భూజ నులకు దైవంబు గనుపఱచుచుండును. శూరవృత్తికి హితమార్గంబు ద్వంద్వయుద్ధంబు.

కరీమ్:— ఇదియు దైవసమ్మతము. మతసమ్మతము. శాస్త్రసమ్మతము. కావున నిది యవశ్యాచరణీ యంబు రాజస్థానమున దేవతాసాన్నిధ్యముండును.

యక్లీజు:— ఇదియే సభాస్తారులకు సమ్మతము.

యాఖూట్:-అలిస్సుఖాన్ రాజద్రోహి కావుననీచుఁడు సరికానివానితో ద్వంద్వయుద్ధంబుఁగూడదు.
(సేనలేచి సిగ్గులచేటు సిగ్గులచేటని కేకలువేయును.)

అలిస్సు:— (యాఖూటునుఁజూచి.)

మ. తగునే? ధీమా యధమాధమా! వెఱచి నీధైర్యంబుఁబోనాడి మే
లగు శూరత్వము వీడఁబుచ్చి నుతమర్యాదల్గన నీడుచున్
మగువల్ బోలుచు మాటలాడెదవు ఛీ! మాన్యంబె? యీరీతి నీ
కగునే? రమ్మిక కృపాణమున్ననుము దేహంబంట నోకించెదన్.

ఓరీ! నీవు పౌరుషాధికుఁడవేని శూరజన్మంబున జన్మించితివేని న్యాయాభిమానివేని యిదిగో! నినుఁదాఁకెడు నాకరవాలధారకు బదులిడుము (అనుచుఁ గత్తిగొనఁదగిలించును.)

యాఖూట్:-(ముందిపడి.)

ఉ. కావరమేలరా? కనర! కండ్లను నెక్కిన క్రొవ్వుఁ దించెదన్
జావునకాయతంబగుచుఁ జక్కఁగనిల్వర! నీదు పెద్దలన్
భావమునన్ స్మరించి హిత బంధుల నిప్పుడె చూచిరార! నీ
వీ వసుధాతలంబిఁక మఱెన్నఁడు గాంచ నటంచు నెన్నరా.

ఓరీ! రాజద్రోహీ! ఇంతకావరమా? ముందిడినకాలు వెనుకకుంధీయుము. ఈముష్టి ఘాతం బోర్చినంగదా నీవుబ్రదుకుట? (అనుచుముష్టిచే నైదమైఁదన్నును.)

అలిస్సు:— ఇదిగో బదులుకు బదులు! ముష్టికిముష్టి. [అనుచుఁదన్న యాఖూట్ క్రిందపడును] ఓరీ! దురభిమానీ! దుర్గర్వీ! ఒకదెబ్బకునోపనివాఁడవు నీవాశూరుఁడవు? నాతో మాఱొడ్డను ధీరుఁడవు? నీనాలుక యిప్పుడు తెగఁగోయుదునా?

హైయా:—[లేచి] అలిస్ఖాన్! నీదెబ్బ వెంబడిని వానిప్రాణంబుపోయినది. దైవంబు నీకు సాహా య్యుఁడై యున్నవాఁడు. న్యాయము నీయందున్నది. నీ వేనేరంబొనర్పవని సుల్తానా చాందుబీ రాణీగారు నిర్ధరింతురు. [క్రిందపడిన యాఖూట్ నుజూచి] (స్వగ॥) వీనిప్రక్కన నొకమూటయున్నది. దానిని వశపఱచికొని పిసినెత్తించెద (అనుచు మూట వశపఱచు కొని భటులను బిలువఁగొందఱువత్తురు. వారింజూచి) వీనిం గొనిపొండు.

భటులు (చిత్తమనుచు వానినిమోసికొని పోదురు.)

హైయా:— తల్లీ! ఈద్రోహి నరస నొక కాయితముల మూటదొరికెను. ఇచటనుంచెదను (అనుచు మూటసింహాసనము వద్దనుంచును.)

చాందుబీ:—[కార్యదర్శి దిక్కుఁజూచి] వెంకోజీ! ఈ కాయితములను జదువుము.

వెంకోబ:—[ప్రారంభమున డాక్ డియాగో యిన్నూలుముల్కు పేర వ్రాసినజాబు చదువును] [ఈజాబు ప్రథమాంక ప్రథమరంగమునందున్నది. దానింజూడవలెను.]

సుల్తానా:—ఏమీ! ఈ డాక్ డియాగో యెవ్వఁడు?

ఆల్మేడా:—తల్లీ! అతఁడు ముదగల్లులోనుండు పాదరి. నాపైనధికారిగానుండి నాకెన్నియో యపకృతులొనర్చె. నాసోదరి మేరీ మానభంగమునకుఁ బ్రయత్నించె. ముదగల్లు నవాబుగారి కృపచే నీసాన్నిధ్యంబుఁజేరి బ్రతికినారము. ముందు మాగతి యేమో?

రాణి:— పాదరీగారూ! మీరు భయపడవలదు. డిల్వారుఖాన్ గారు మీవిషయమునఁ జక్కగా వ్రాసినారు. విచారణకు మీరు గోవాకుఁబోవుటతోఁ గాగితములన్నియును బంపెదము. [కార్యదర్శింజూచి] రెండవ కాయిదముఁ జదువుము.

శ్రీయుత సోదరుఁడగు యిన్నూలుముల్కుకు వందనంబు లాచరించి జలదుర్గం నవాబు అస్మర్ బేగు వ్రాసినజాబు.

సోదరా! మనమిత్రుఁడగు యాఖూట్‌ఖాన్ వెంట మీరుపంపినజాబందితి. ఇటీవల నేను ముదగల్లునకుంబోయి రహస్యముగా డాక్ డియాగోయను పాదరితో మాటలాడితిని. గోవాయధికారుల తోడ్పాటు దుర్లభము. ధార్వాడ రాష్ట్రంబును నాలుగులక్షల దీనారములు నిచ్చినచో నాలుగువందల భటులతోవచ్చి రాణీగారినింజంపి బీజాపూరు వశపఱచి, కొను విషయమునఁ దనయావచ్ఛక్తి వినియోగపఱచెదనని యతఁడు వాగ్దానమిచ్చినాడు. ఇతఁడు కడుధైర్యశాలి పరాక్రమవంతుఁడు. కోటలకు సురంగము వేసి బ్రద్దలు చేయు విద్యలో దక్షుఁడు. ఇతనిక్రిందనుండు పాదరి "ఆల్మేడా" పిఱికి. వీరిరువురకుఁ బరస్పరవైరము. ఆ యాల్మేడాపై నైద్దిరో యొక దోషమారోపించి గోవా యధికారులకు వ్రాసినాడఁట. ఇతని సాహాయ్య మవశ్యాపేక్షణీయంబు. మనరాజా తనతమ్ముని ప్రతిగాఁజూచు "ఆబిస్ఖాన్" యీప్రాంత్యమందుఁదనసేనతో విడిసియున్నవాఁడు వానిసేననుండి యనేక భటులకు భూద్రవ్యాది యాశలుగొలిపి విడదీసియున్నవాఁడను. వాఁడుకూరుఁడు గాన నేమరించి రూపుమాపింపవలెను. అహమ్మన్నగరుసేన వచ్చినతోడన జలదుర్గముకోట నిరాటంకముగా వారి స్వాధీనపఱచెదను. బీదూరు గుంపు మనపక్షమవలంబింపను రంగానాయకుఁ డాబిస్ఖానుకు ప్రాణమిత్రుఁడుగా నున్నవాఁడు. మనము బన్నిన యితివృత్తము నకుఁ బోర్చుగీసువారి సాహాయ్యమత్యవశ్యము.

జలదుర్గము.

తమమిత్రుఁడు,

అస్మర్ బేగు.

[జనులందఱొక్క తూరిగలేచి] ద్రోహము. రాజద్రోహము. మిత్రద్రోహము. అస్మర్ బేగు శిరఃఖండనంబు సేయవలయును. మాతా! సెలవిమ్ము.

భటుఁడొకఁడు:—క. తలనఱకెద గొంతియం బలె

మఱియొకఁడు:— నిలువెల్లఁ గ్రుచ్చి [illegible]నించెద

వేఱొకఁడు:— వహ్ని జ్వాలనంబుల నేఁ గాల్చెద

నాల్గవవాఁడు:— నలియఁగ నన్నా తెవను వాని నరములనెల్లన్.

సుల్తానా:—భటులారా! శాంతము. శాంతము. మీరంతటిపనిఁ జేయఁదగిన పరాక్రమవంతులే యగుదురు. విచారింపక నైద్దియుఁ జేయుందగదు. [అనుచు సభ్యులంగని] సోదరులారా! జాబు వింటిరికదా? అంతశ్ఛిద్రంబులెన్ని యుత్పత్తిలెనో చూచుడి! రాజద్రోహులెందఱు వెలివడిరో గనుఁడి? నాపుత్రునకుఁ బరమమిత్రుఁడై ఆబిస్ఖానుకు బంధువై చిన్నతనమునుండి నామన్ననలందిన అస్మర్ బేగుకే ద్రోహాలోచనలు కలిగియుండును?

యల్లిజాఖాన్:—

ఉ. కారణమేమిగావలయుఁ? గల్మషచిత్తుల మానసంబునన్
భూరిగ నీర్ష్యయ స్కుటిల భూత మనారతమూని యన్యులన్
వారక నేఁచు నెత్తఱిని వారక మౌషధమెందుఁ గానమీ
ధారుణి దుష్టఖండనమె దానిఁదొలంచెడు దివ్యమంత్రమౌ.

తల్లీ! పరోత్కర్షాసహిష్ణుతయను పెనుభూతము కలుషాత్ముల మానసంబునం బుట్టి శ్రేయస్కాములనెల్ల నేఁచుచుండును. తదావేశచిత్తులు పంచమహాపాతకంబులునైనం జేయవెఱవరు. పరద్రవ్యాపహరణము కూటసాక్ష్యము వారికి నైజగుణంబులు. అన్యాయమార్గప్రవర్తన వారికి విష సేవనము. ఎంతటిపుణ్యవంతునైన నొప్పింప వారు వెనుదీయరు. అట్టివారినింబట్టి తలఁగొట్టి భూభారంబుదించుట భూభర్తల ధర్మంబు కావున రాజద్రోహియగు నాస్మర్ బేగుకు మరణశిక్ష విధించుటయే ప్రకృత కర్తవ్యంబు. తల్లినపల్లు వెల్వరించుటయు క్షేమము.

చాందుబీ:—సోదరా! నీవు నిజమువచించితివి. అయినను వానింబిలిపించి విచారింపక నైద్దియుఁ జేయరాదుగదా? (మీరు కాశీమల్లీదిక్కుంజూచి) మీరుకాశీమల్లీ! నిన్ను జలదుర్గము నవాబు పనికినియమించినాను. నీవు సేనాసహాయమున జలదుర్గమునకుంబోయి అస్మర్ బేగునుబట్టి వానివద్దనుండు కాయిదపత్రములు స్వాధీనపఱచికొని మావద్దకుంబంపుము. వానిదుర్నడత విషయంబున నెట్టిసాక్ష్యము దొరకినను విచారణకాలమునందు తూరెుదుటనుండులాగు సిద్ధపఱచుము. రాజభక్తిమఱవక జనుల యనురాగమార్జించి యధికారగౌరవము గాపాడుము. ఈరాత్రిని బయలుదేరిపొమ్ము.

మీరుకా:—తమయానతి శిరసావహించి యొనర్చెద. సెలవిచ్చినఁ బోయివచ్చెద.

చాందుబీ:—[కార్యదర్శింజూచి] అధికారనియామకోత్తరమువ్రాసి త్వరలోఁదెమ్ము. కర్తవ్యాంశంబు మఱేమియు నిపుడులేదుగదా? అబిస్ఖానును సేనాధ్యక్షునిగాఁ బంపువిషయంబు నెమ్మదిగ నాలోచించెద.

కార్యదర్శి:—తల్లీ! అటులయిన నిపుడుచేయుందగినది మఱేమియు లేదు.

[నేఁటికార్యము పూర్ణమాయెనని యఱచును.]

అందఱులేచి రాణికివందనంబులిడి [illegible]మింతురు.

(నిష్క్రమము.)

ద్వితీయరంగము.

అరణ్యము. రాత్రి.

కల్లూనాయకజట్టి (దొంగలగుంపు) - యల్లానాయక - అమీరునాయక
జోడునాయక - రామానాయక - కప్పూనాయక, (దొంగలు)

కల్లుముంతకుఁ బ్రదక్షిణ చేయుచు

అందఱు:—సీ. ఆదమాయమాయఁ యేపో యాంవటనీదులఁ
బ్రోదఁగనవిమా ప్రసాదమయ్యో

[కుండకునమస్కరింతురు]

కల్లు లేకయుగడా యల్ల సాకంబున
త్రుళ్లెంబగుసుధ చెల్లెఁగడిగ

(అనుచుఁ దాగుదురు.)

యల్లానాయక:—కనర! ముజ్జగములు మునుకొంగ త్రిప్పుటకు
గనబహుమదిర సేవనమువలన

(గిరగిరఁదిరిగి క్రిందఁబడును)

అమీరునాయక:—ధగధగమనుకాంతి గగనముగప్పిన
జిగిజిగిమణులునే నెగసితెత్తు

(పైకినెగిరి క్రిందికిఁబడును)

జోడునాయక:—ఎన్ని మోతలఁ పామున్న దిలోపల
చిన్నవానికిఁ దెచ్చి యన్నయిత్తు

(నేలఁద్రవ్వును.)

రామానాయక:—ఎనిమిదిదిక్కుల నేనుఁగలున్నవి
యబ్బబ్బవాని మా యబ్బకిత్తు

(పరుగిడిపోయి గొయికనిఁబట్టును.)

కప్పూనాయక:—అసవరుచిఁగోరి యాసురలెల్లరు
యీసునవచ్చిరి మోసమాయె

యల్లానాయక:—గీ. కడవదాఁచుడి మఱువక గుడిసె వెనుక

అమీరునాయక:— కట్టికొట్టెద వానినేఁ బట్టితెచ్చి

జోడునాయక— నిట్టనిల్వునఁ జీల్చెద నిల్చితేని

రామానాయక:— పొట్ట బరువాయె వానినేఁ బట్టలేను.

[అందఱు సందడిచేయుచుందురు.]

(కల్లూనాయకుఁడు ప్రవేశించును.)

కల్లూ నా॥:- ఏమియీగత్తర? అయ్యవారు లేనప్పుడు బడిపిల్లలు చెలరేగినట్లున్నది. తప్పఁద్రావి సంత బజారులోబలె సందడిచేయుచున్నారు. తలలుపగలుకొట్టికొనుచున్నారు. (అందఱినిఁ జూచి) ఏమిసందడియిది? చాలుకూర్చుండుఁడి. (అందఱు గూర్చుండురు.) వింటిరా నాయకులారా? ఎన్నఁడునులేక యీనాఁడు జలదుర్గమునవాబుగారు నాపేర నొకజాబు పంపినారు! ఏమివింతయిది?

యల్లానాయక:-ఏమిజాబది? ఏమివ్రాసినారు?

కల్లూనాయక:-అందుఁ దేలున్నదో పామున్నదో యెవనికిఁ దెలుసును? ఎవఁడు చదువవలెను?

యల్లానాయక:-పాపిముండకొడుకు నాతండ్రి వానకాలములో నన్ను జదువవేసెను. చదువువచ్చినట్లెల్లను నదిప్రవాహమునఁ గొట్టికొనిపోవుచుండెను. వానకాలము పోయెను. అయ్యవారు గుద్దు పెట్టెను. (రామానాయకుని దిక్కుఁజూచి) ఏమోయి నీకేమయినవచ్చునా?

మానాయక:-నీవుచదివిన బడిలోనే నేఁజదివితిని. చదువుకుఁబోయినదినమే బడ్డిగములోనే మిడత పోటువలె నయ్యవారు నన్ను ...ను. నేనయ్యనెత్తికొనిపోయి ముద్దఁబాదలోఁ ద్రోసితిని. చదువు నాకురాసిదె మలాయెను. గుండెకల్లులాగు చదివియున్నది పో గొట్టికొని కూటికిలేక చచ్చువారెందఱులేరు? మావిద్యసమానము విద్యలేదు. నాకు కల్లుకల్లు చెట్లెల్లాభఁగి రిమ్మయ చేయుదువో దేవుఁడాయని వేఁడువారికిఁ జదువేలా? (జోడూనాయకునింజూచి) ఏమోయి! నీకేమైనవచ్చునా? నీవు నాయుంతేనా?

జోడునాయక:-ఏమయా! ఓనమాలురానిదే కాకాలముద్దిలో గప్పెఁదూర్చఁగలనా? (కప్పూనాయకునిఁ జూచి) ఏమోయి! నీవుగొన్నిదినాలు బడికిఁబోయి యేడ్చితివే! ఆజాబు చదువుము.

కప్పూ నా॥:- (జాబుబట్టికొని రెండుగాదిగఁజూచి) ఏమోయి! నేఁజదివినవి పెద్ద ఓనమాలు. ఇవి చిన్న ఓనమాలుగనున్నయవి. చూచితివా! ఓనమాలలో సైతము కాలము తన మార్పులను చూపినది.

అమీరు నా॥:--ఇక్కడతేవయా చూచెద. చిన్ననాఁటినుండి కంటిలోవత్తినిడికొని చదివి యధికారము చేసి యుద్ది కన్నులిప్పటలుఁ బడి మున్నీటిలోచేయికడిగి కుడకింతకు దిగిన నాకే గొలు సత్తరములు గొంతుపట్టుచుండ నైదలోనొక యక్కరపు ముక్కయయినను జిక్కని వీ కెటుశక్యంబగు? (జాబుఁబెందికొని) " కల్లూనాయక జట్టీగారికి జలదుర్గము నవాబు అస్సలామ్ బేగు విన్నపములు అయ్యా! జలదుర్గములోనుండు సైదు దర్వేషు కుమారుఁడాలు జోరాబీయను సుందరి నాయింటనుండి తప్పించుకొనిపోయినది. అది హైదరాబాదులోనయినను మఱియెచ్చటనయినను రంగానాయకుని యాధీనములోనో ధర్మానాయకుని వశములోనో యుండును. ఆ సుందరిని నేఁగామించి తెచ్చికొనియుంటిని. వివాహదినమున రంగా నాయకుఁడెత్తికొనిపోయినాడు. నీసంపువారింగూడి నీవుపట్టివలెలెందిరిగి యారెకుని

రొచ్చటనుండినను దాని నికపూవాడనీక చెప్పుచెమ్పనీక నాకుఁదెచ్చియిచ్చునది. అక్కన్యకు సాహాయ్యముగ నెవఁడేని నడ్డపడిన వానిని సన్నునేయక చంపవలసినది. ఇక్కార్యమున నీకేమాట రొపరినుండిరానటుల నేఁజేసెద. ఇప్పని నాకుగానొనర్చితి వేని ఏదివేలువరహాలు బహుమానముగనిచ్చెద. ఇంతటినుండి నీయొనర్చు కార్యము లందెల్ల నీ కేశబద్ధము రాకుండ నే రక్షించెద. ఆలస్య మీవిషయమున విషము. గడియ యొకయుగంబుమాడ్కి నీరాక కెదురుచూచుచుండు మిత్రుఁడు.

జలదుర్గము. అస్మక్ బేగు.

కల్లూనా:— (మూసలుదువ్వుకొనుచు నందఱినింజూచి) నాయకులారా! కంటిరేమన ప్రభావము! నవా బంతటివాఁడు మమువేఁడుచున్నాడు. ఈగ నేనుఁగును లోఁగఁజేయుననునదితప్పా?

యల్లానా:—మనవృత్తి యొల్లరు నేకారునట్టిదయా.

రామానా:—కావుననే నే నీవృత్తికిం బడితిని.

అమీరునా:—నాయకులారా! మీరుపొరఁబడి మాటలాడుచున్నవారు. మన విద్దెకు గౌరవమున్నచో నవాబిన్నిదినంబు లేల మమునాశ్రయింపఁడాయె? కారణము వేఱు.

జోదునా:—నిజము! అదుదాని మహిమయిది. కామినీమంత్ర మెందుకట్టైనైన వంచును.

కల్లూనా:—నిజము నిజము. అటులైన నీబాబుఁ బాటింపఁదగినదికాదు. అబలనుఁబట్టి ప్రబలుని పాల్వ జచుట పౌరుషముగాదు. పాడిగాదు... నిలుఁడి నిలుఁడి. తప్పపలికితిని. ఈకార్యమొ నర్చితినేనిలాభములు రెండున్నవి. నవాబుగారి దయయొకటి. ధనలాభమొకటి. అన్నిటికి హెచ్చినలాభము రంగానాయక ధర్మానాయకులపైన మాకుఁగలవైరము సాధించుట. నవాబుమనవాఁడైన మనవేలు వంచు వారేరును లేరుగదా? మనవైరుల నేడుకావులనీరు ద్రావింపవచ్చును. రంగానాయకుఁడు బీజాపూరుకు వెళ్ళినాఁడఁట. ధర్మానాయకునిగుంపు స్వల్పముగనుండును.

యల్లానా:—అటులైన మనమిక్కార్యంబు వెంటనే చేయంబూనుదము.

రామానా:—ఆ చిన్నది యొచటనున్నదియో యెవరెఱుంగుదురు?

జోదునా:—నైరావిలోనున్నది. నేనుజూచినాను. తురుక పీరూసాయింటఁ బెండ్లిపందిలి వేయఁబోయి యుంటిని. నేఁడే పెండ్లి.

కల్లూనా:—అటులయిన మాకొట్టె నేతిలోఁబడినట్లేను. మనవారినందఱిని గుంపుఁజేర్చి రెండుభాగ ములుగ విభజించి యొకగుంపువారు పెండ్లింటిపైఁబడి దోఁచుదము. ధర్మానాయకుని గుంపువారచటికివత్తురు. రెండవగుంపువారాచిన్నదానినెత్తికొని పోవుదము. ఇదిసరికదా?

అందఱు:—సరి సరి. ఇట్లనే వెళ్లుదము.

కల్లూనా:—మంచిదిని వెళ్లుదము.

(నిష్క్రమము.)

తృతీయరంగము.

స్థలము, నైరావి.

జోరియా. దర్వీషు. ముల్లాఅల్లీసాబు. ధర్మానాయక. ధర్మానాయకునిజనులు కల్లూనాయక. అతనిగుంపు. ఊరుజనులు. పెండ్లిబరాతు.

(పీరుసాబు గృహసమీపమునఁ బెండ్లియూరేగింపు మేళతాళములు జరుగుచుండును. మఱియొకభాగమున జోరియ దర్వీషు గూర్చునియుందురు.)

ముల్లాఅల్లీ:—(పీరుసాబునుఁజూచి) ఏమండీ పీరుసాబుగారూ! ప్రొద్దుపోవుచున్నది. ఊరేగింపు ముగియు నంతలో నర్ధరాత్రియగునుగదా! అలస్యమేల? త్వరలోలెండు. మెఱవణిగానిండు.

పీరుసాబు:—అలస్యమేమియు లేదు. లెండి పోదము.

(దీఁ దీఁ అనుచు దొంగలు ప్రవేశించి పెండ్లివారి నందఱిని హింసించుచుందురు.)

కల్లూనా:—(మఱియొకదిక్కున కల్లూనాయకుఁడు జోరియానుబట్టి యెఱవనటుల నోరుమూసి జోదూనాయకునింజూచి) ఓరీ! ఈముసువను దీసికొని పరుగిడుము. మేమందఱము నిను వెంబ డించెదము.

(జోదూనాయకుఁడు జోరియానెత్తుకొనును. ధర్మానాయకుఁడు తనగుంపుతోఁ బ్రవే శించును. కల్లూనాయకుని గుంపువారికిని ధర్మానాయకుని గుంపువారికిని బోట్లాటజరుగును. ధర్మానాయకుఁడు కల్లూనాయకుని గ్రిందఁగెడపితన్నును. ధర్మానాయకునిగుంపు వారు జోదూనాయకుఁడు మొదలుగాఁగల దొంగలనుదోలి జోరియానువిడిపింతురు.)

ధర్మానా:—(క్రిందపడిన కల్లూనాయకునింజూచి) ఓరిబందికాండ్రకొడుకా! నిప్రతాపంబు నాగ్రామమునఁ జెల్లునని తలంచితివా? రంపుచేసిన గంపతలకెక్కనునది మఱచితివా? ప్రభుయున్నచోట నా గొఱియలచరలాటలు? పంచాస్యమెదుటనా వంచకపోర్యము? ఇది గంభసిరియము కొంటెవిగాఁబోలు. కాదు కాదు గాలఁపుసిడి. నీనెత్తుటి యుత్తుము గ్రతలంది శక్తిరక్తబలి యిచ్చెద (అనుచు పొడుచును.)

కల్లూనా:—(మోమెత్తి ధర్మానాయకునింజూచి) ధర్మానాయకా! నీపోటువలన నానోట రక్తము వచ్చి ప్రాణములు పోవుచున్నవి. నన్ను వదలుము. పోయిగాని ప్రాణముల [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ఇదివారిని [illegible] [illegible] ప్రేరేపించినది. ఇదిగో [illegible] [illegible] లాడఁజాల [illegible] [illegible]

ధర్మానా:—([illegible]) [illegible] [illegible] [illegible]...

భటులు:— చిత్తము (ముల్లావాయకుని నెత్తికొని పోదురు.)

ధర్మా నా:—(జనులందఱినిఁజూచి) మిత్రులారా! మీరందఱుచూచుచుంటిరి. గండముతప్పెను (వెంకోబ రావునుఁజూచి) వెంకోబరావు! ఇటురమ్ము. ఈజాబుఁ జదువుము.

వెంకోబ:—(జాబునంది వెనుకటిరంగమున వ్రాసినజాబును జదువును)

ముల్లాఆలీ:—[శేది] ఏమి ఏమీ దొంగిలి తెచ్చినపిల్లనుఁ బెండ్లిచేసికొను కార్యము నెరవేర్పుటకా యీదురాత్ముండాన్నకదేగు వాఁడింతటిజాబుఁ వ్రాసెను? ఔరా! మదనమహిమ! ఔరా! యధికారగర్వము! ఔరా! ఖలదౌష్ట్యము! విత్తాధికారవయోగర్వము వాని కాపాదమస్తకపూర్ణమైయున్నది. ఇవియన్నియు మిద్దమీఁది పదవులని తెలియఁడు కాఁబోలు.

తే. గీ. గర్వపూరితుఁడధికార కవచధారి
యయినఁ గోఁతికిఁగలు ద్రాపి నటులయగును
కలికిఁదోడుగ శనివచ్చి కలసినటుల
యగును మతివాఁడు కామాంధుఁడయ్యెనేని.

దైవమా! ఇంతటి దోషమునుండి తప్పించినందులకు నినుఁ బ్రార్థించెద.

ధర్మా నా:—ఏమండీ అల్లీసాయిబుగారూ! ఆనవాలు మీకేమివ్రాసినాఁడు? జాబేదీ!

అల్లీసాయి:— ఇదిగోనయ్యాజాబు (జాబిచ్చును)

ధర్మా నా:—(జాబందికొని వెంకోబరావుంజూచి) వెంకోబరావు! ఈజాబు చదువుము.

వెంకోబరావు:—(జాబంది)

శ్రీ ఖావిలోనుండు ముల్లాఅల్లీసాయిబుగారికి వందనంబులు. అయ్యా! ఒక జోరాబీయను కామినికిని నాకును బెండ్లికావలయునని నిర్ధరించుకొన్నాము. ఇచటనుండు ముల్లా నాపై ద్వేషమునుఁబట్టి యధికవ్రసంగియై యగౌరముగమాటలాడి పరిణయకార్యంబు జరపక వెళ్ళిపోయెను. ఈజాబందిన తోడనె తమరిచటికి దయచేసివచ్చి శుభకార్యంబు నెరవేర్తురని వేఁడెద. ఇకార్యంబొనరించినచో దమయభీష్టంబు పరిపూర్తియగును.

తమవిధేయుఁడు.
అన్నకదేగు.

దర్వేషు:— అకటకటా! ఎంతటి దురాచారుండా వాఁడాలుఁడు?

ఎంతటిదౌష్ట్య మెంతటిపుణు మెంతటి వంచన యెంతద్రోహ మా
వంతయుఁగాని భూతదయ యారయ లేదయొగా? కులాధముం
డెంతటి క్రూరకృత్యముల జేసెదు నంధుఁడునైన నన్ను యో?
యింతకునోపినట్టిఖలుఁ డెంతటికైనను జాలఁడేయికన్.

ఆహా! విధిక్రమన్యాయమున కాలిలోని కర్మబలి. ద్రుమనివారికినాయన్ని కష్టములా? సమాధిచేరినను కలివదలదనునది నిజమయ్యె. ఖలుఁడీయులనెంతటి కలుషమైన నాచరించును

కదా! దుష్టులహృదయము విషాలజాలమన కేల "సర్వాంగందుర్జనేవిషం"? యనునదిసార్థకము. "దైవస్యచిత్రాగతిః" యనుపెద్దలవచన మబద్ధముగునే? హా హా దైవమా! నన్నెన్ని యిడుమలఁగుడుపుచున్న వాఁడవు. ఉత్తమాంగంబున నుత్తమంబైన నయనమ్ములు గ్రుచ్చితివి. సకలసంపదలు వికలంబుచేసితివి. జననభూమి దూరమిడితివి. ప్రాణపదంబైన భార్యను మృత్యువుకు బలియిచ్చితివి. ఏకపుత్రుని స్వర్గంబునకుఁ జేర్చితివి. వృద్ధావ్యదశలోనుండిన కుటీరమునుండి వెడలించి దేశభ్రష్టునిఁ గావించితివి. ఇన్ని విపత్తులనోర్చియు నొకమనమర్రాలింగని ప్రాణంబు నిలిపికొనంజాలితి. ఇట్టినిర్భాగ్యునకు నట్టినంతనమేల కలుగనివ్వవలె నని రొయంచి కాఁబోలు నాముద్దుబిడ్డకిన్ని సంకటములు ఘటించుచున్నావు? నేనేమని యింకఁ బ్రాణంబున బ్రదికియుందును?

జోరియ:—(తాతనుఁజూచి) తాతా! నానుండిగదా నీకిన్ని కష్టంబులు కలిగె.

సీ. తల్లిగర్భముఁ జేరి తాతకునంధత
గూర్చిన పలుకాని కొమ్మనేనె
జనియించినపుడె నా జననికి
నాయువు కొఱవడఁజేసిన శిలువనేనె
పుట్టిననెల మఱిపుట్టకమును పెయా
జనకునిఁజంపిన చాననేనె
ముద్దులఁబెంచిన ముదుసలితాతకు
లేనియాపదఁదెచ్చు లేమనేనె

తే. గీ. పరులకీరీతి నెత్తఱి బాధగలుగఁ
జేయు ననుబోలు పాపికి జీవమేల?
కాకియుంబలె బ్రదికిన గలదె ఫలము!
వలదు జీవము వలదిఁక వసుధనునికి.

తాతా! ఇట్టికష్టజీవిని పాపిష్ఠినేనున్న నేమి చన్న నేమి?

సర్వసంగంబుఁబరిత్యజించి సర్వసుఖంబులు విడనాడి సర్వులనొకకంటఁజూచు కాలమునగదత్త నీకు నానుండికదా యింతటిదుఃఖంబులు సమకూడెను? వలదీపాపియునికి.

అల్లీసాయి:—దర్వేషుగారూ! ఏలచింతించుచున్నారు? వ్యాకులత మానవు విషముగదా! ఆదురాత్ముఁడు నిగ్గులున్న వాఁడు గావున వాఁడు త్రుస్తు నమునదే విధము.

ఆ. వె. తగ్గినడుచువాఁడు నిగ్గునీధరలోన
నిగ్గినీల్గువాఁడు తగ్గుఁ దుదకు
తగ్గి జీవనమునఁదనరు ఘటీయంత్ర
మగ్గలముగ నీఁగు నిగ్గిదాని.

(శోకిల్లుచుంజూచి) విద్యా! వలదీ ప్రాణోపేక్షపరమ సంభాషణ. ఆ దురాచారుండొన రించిన తుందనయ జూచి ప్రాణోన్మూలనమునకు సంచకరు వైయుండును.

పరులఁబడఁద్రోయఁ ద్రవ్విన పల్లమునను
తానె పడునను సామెత తప్పదెందు
దీనిఫలితార్థమెఱుఁగక తెలివిమాలి
ఖలుఁడు నిష్కారణమ్ముగఁ గలఁచుఁబరుల.

తల్లీ! ఈదురాత్మునకు నీవు వెఱవవలదు. మీరిఁక బీజాపూరుచేరి చల్లనితల్లియైన సుల్తానా చాందుబీ గారికి మీ యుదంతంబంతయుఁ దెలిపినచో మేలగును.

ధర్మానా:— దర్వీషుగారూ! ముల్లాగారి హితోపదేశంబువింటిరిగదా? మీరీదినంబుననె బీజాపూరుకుఁ బ్రయాణముగండు. మీరక్షకబటుఁడనై నేవెంబడించెద. ఆలీసాబుగారు నచటికివత్తురు. ఇదిమీకుక్షేమమగు.

దర్వీషు:— ధర్మానాయకా! నీమాట జవదాఁటను. విషాదేతివృత్తంబున మోదఫలము రానగుఁగదా! నాయనుజురాలి మానప్రాణములు రక్షించిన యుపకారివి నీవుకావా? మేము నీ యాధీనము.

ధర్మా:— ఇపుడే ప్రయాణమయ్యెదము.

(నిష్క్రమము.)

చతుర్థరంగము.

బీజాపూరు.

చాందుబీరాణి - అబిస్సుఖాన్ - దర్వీషు - జోరియ - ఖాజీకురీన్ యద్దీన్ ఖష్టి,
యక్లిజుఖాన్ - ఆలీసాబు - హైయాతుఖాన్ - అబూకర్ - రంగానాయక,
ధర్మానాయక - లతీఫా - జోహుబార్ - అస్మాన్ బేగు - సుల్తానుబేగు-వెంకోబరావు.

సుల్తానా:—సభాస్తారులారా! రాజమంత్రులారా! రాజ్యాధికారులారా! సావధానముగా నాలకింపుడు. ఆబాల్యముగా నాచేఁబోషింపంబడి యధికారగౌరవములనంది జలదుర్గము నవాబుగా నుండిన అస్మాన్ బేగు రాజద్రోహమొనరించివాడని మాయొఱుకకు వచ్చినది. సమానోత్తమాధికారుల యెదుట శాస్త్రోక్తముగా వానివిచారించుటకై వాని నచటికి రప్పించినాము. [illegible] గమనించి మీ మీ యభిప్రాయములిండు. [illegible] బాంధవ్యస్నేహ దాక్షిణ్యంబులు రానీయకుడి. (హైయాతుఖానుంజూచి) హైయాతుఖాన్! అస్మాన్ బేగును దెచ్చి యిటునిలుపుము.

(హైయాతుఖాను అస్మాన్ బేగునుబట్టితెచ్చి సభయెదుట నిలుపును)

(అస్మాన్ బేగునుఁజూచి) ఓరీ! నీవురాజద్రోహ మొనరింపదలఁచితివని మాయొఱుకకు వచ్చినది. నీవా నేరంబొనర్చితివా?

అస్మాన్ బే:—ఏమీ! నాపైనట్టి దోషంబారోపించిన వారెవరు?

సుల్తానా:—ఓరీ! అబిసీనియన్ సేనాధికారియయిన యాఖూబ్ యనువాని వశమునఁగొన్ని జాబులు దొరకినవి. ఆజాబులేనీ నేరస్థాపనకు ముఖ్యాధారములుగానున్నవి. అవి నీవువ్రాసినవేనా చూడుము?

(వెంకోబరావాజాబు లాస్మాన్ బేగుకిచ్చును. వాఁడువానింజూచి)

అస్మాన్ బే:—ఈజాబు లన్నియును నాచేవ్రాయంబడినవేను.

ఖాజీసా:—(సభ్యులంజూచి) సభ్యులారా! ఈ దురాత్ముండు వ్రాసినజాబులన్నియుఁజదువ నొకదిన మగును. ముఖ్యమయిన యొకజాబును జదివెదను వినుడి.

[3 యంకము మొదటిరంగములోని కాయితముఁ జదువును.]

[జనులందరులేచి యీ రాజద్రోహినిఁ జంపవలెను తక్షణమే తలఁగొట్టవలెనని కేకలు వేయుదురు.]

అస్మాన్ బే:—[వారినిఁ గోపమునఁజూచి] కుక్కలారా! క్యానకరిష్యాయమున మొఱిగెదరేల? నా మిత్రులు "ఇమ్మానులముల్క" "ఇల్లాబాఖాన్" అనువారు జీవితులుగానుండినచో నాజాబులో వ్రాయఁబడినంతకంటెను హెచ్చుపనిఁజేయుచుంటిని. కార్యము మీఱిపోయెను. అయినది యయినదేను. కానున్నది నా దురదృష్టఫలము. ఆఁడిముండలబలె మీరేల మొఱిగెదరు?

[జనులుమరల చంపవలెను తలగొట్టవలెనని కేకలువేతురు.]

చాందుబీ:—(జనులంజూచి) జనులారా! ఇందుక నెమ్మదించుడి. అవ్యవస్థితచిత్తున కలుకగాక వివేక ముండునా? ప్రాణముపై నిరాశగొనువానికి మానముండునా? (సభ్యులనుఁజూచి) సభాస్తారులారా! ఈ దురాత్మునకు విధ్యుక్తమయిన శిక్షయెద్ది?

ఖాజీకురుద్దీన్, "జిఘాంసంతం జిఘాంసీయాత్" అని యున్నది, మరణమే వీనికి దండన.

సభ్యులు:—(అందఱులేచి) మరణదండన మరణదండన.

అబిస్సు:—(లేచి) మాతా! వానికి మరణదండన విధింపక ముమ్ము నాతనిని రయొకటిమన్నింది విందురని వేఁడెద. వీఁడునాకు బంధువు. బాల్యమిత్రుఁడు. చిరకాలమునుండి భక్తితోమిమ్ముఁగొలిచి యిపుడు జరత్వ్రగుంచిన [illegible] నేకపుత్రుండు. [illegible] ముదుసలి సందడిలో రాణులకు [illegible] వీఁడొన రించిన ద్రోహం [illegible]

చాందుబీ:—(తలయూఁచి అస్మాన్ బేగునుజూచి) ఓరీ! [illegible] నేరంబు నీ వొనరించినటుల స్థిరపడినది. ఇట్టి ద్రోహంబుఁజేసి [illegible] జనులనెమ్మదికి భంగమొనరించితివి. [illegible] ప్రాణములెవ్వరో పోయియుండెను. [illegible] నను నీ తండ్రి శరవృద్ధు. [illegible]

లివి. అంతమన దేశప్రభుండవు. నీ మరణంబుచే నత్తునికి ఘోరవ్యసనంబు సంభవించు. అకా-
రణంబున నీకు మరణదండన విధింపక దేశభ్రష్టునిఁగావింప నాజ్ఞయొసఁగితిమి. ఏకార
ణంబుననైనను నెత్తతినైన నీవు మా రాష్ట్రములో నెచ్చటనైన నగపడితివేని నిర్విచా
రంబుగ నీ శిరచ్ఛేదనంబొనరింప నా రాష్ట్రపు జనులెల్లరు స్వాతంత్రులై యుందురు.
ఇప్పుడే మాయెదుటనుండి తొలఁగుము.

(అస్మత్ బేగు నిలిచియుండును.)

దర్విషు:— (జోరియాజూచి) తాఁజేయుపని గంధర్వులు నేసినదని నిజమయ్యె. మనమేల వానిపై
చేతు నేరంబారోపింపవలెను?

జోరియా:— వలదు వలదు. వెలిపడుట సిగ్గుచేటు.

చాందుబీ:— అస్మత్ బేగు! ఇఁక నిచటనుండి వెడలుము. నిలువవలదు.

అస్మత్ బే:— తల్లీ! నాకు మరణదండన సుఖమైయుండెను. ప్రాణాధారమయిన దారను నివ్వవేని నాకీ
ప్రాణంబే వ్యర్థమగు.

చాందుబీ:— ఓరీ! నీ భార్యయెవరు?

అస్మత్ బేగు:— చం. ఆ చెగను జోరియాయనెడి యన్నులమిన్న సభాంతరంబునన్
గుదురుగ నన్నుఁజూచియును గూర్చునియున్నది సిగ్గుమాని; యా
మదవతి నాదుదార వినుమా యతివేగమె యిమ్ము దానినిన్
చదురున సానియుంబలెను సత్కులమానిని యుంట సాజమే?

ఆ ముదుసలిపద్ద తద్దయు సిగ్గుమాని ముద్దులుగులుకుచు గూర్చున్న ముగుదయే నాముద్దియ.
పర స్త్రీ పురుషులున్న సభలకు వచ్చుట సిగ్గులపాటుగాదా? సానులకదిచెల్లు.

చాందుబీ:— (కోపమున) ఓరీ ద్రోహీ! అధిక ప్రసంగము సేయకుము. ఆస్థానము దేవతాస్థానముగాదా? ఆ
కన్నియ నా మన్ననకుం బాత్రురాలు. నా యానతి భంగి నిచటికివచ్చినది. ఇందేదోష
మును లేదు! ఆ నారి నీ దారయేవా?

అస్మత్ బే:— (నవ్వి) ఇటుల పల్కుట చోద్యము. ఆ నాతి నే మతసమ్మతముగఁ బరిణయమయిన తరుణి.
ఇందు సందియంబేమియు లేదు.

చాందుబీ:— (జోరియా దిక్కుంజూచి) బిడ్డా! జోరియా! వీనిమాట వింటివిగదా? నీవు వానిభార్యవేనా?

జోరియా:— (కన్నీరుఁగార్చుచు వణకుచుండును.)

దర్విషు:— తల్లీ! వెఱవకు. సభ్యులందఱు దైవసమానులు. నీపాలి దైవంబీ సుల్తానాచాందుబీ. శుద్ధ
చేతస్కులకు భయమేమి? నీయుదంతంబు సర్వంబుఁ దెలుపుము.

చాందుబీ:— అమ్మా! భీతిలనేల? ఉన్నది యున్న తీరునఁబలుకుము.

జోరియా:— [illegible]

[illegible]

ఉ. జననీ! నాదుచరిత్ర [illegible] సభ్యాళికిన్ విన్నఁగా
[illegible] జగత్ప్రసిద్ధి యగుటల్ [illegible] నెంచ కీమూఢుఁడా

చెనుగాదే తనదారనేననుచు వాఁడేనాఁడు పెండ్లాడెనో
వను? నుద్వాహము సల్పి రెవ్వరొకో? యన్యాయంబులిట్లుండవే?

[అనుచుఁ దలవంచి కన్నీరుఁగార్చును.]

ముల్లా:— [కోపమునలేచి] తల్లీ! వీఁడిఁక నొకగతియ జీవితుఁడుగా నున్నఁ బరవారులసందఱినిఁ
దనదారలని పరిభవించుఁ గావున వీఁడు వంచితుఁడు. వీఁడొకరాత్రి పెండ్లికార్యంబు
నిర్వర్తింపవలెనని నన్నుంబిలిపించి యొకపురుషునకుఁ దరుణివేషంబు కల్పించి నా యెదుట
నిలిపెను. కొన్ని ప్రశ్నలచే వాని కృత్రిమంబు నే నెఱింగి యాక్షేపించితి. అందులకు వాఁడు
కోపగిలి నను గౌరవహీనతగా మాటలాడి పంపెను. నన్నుఁగాదని జలదుర్గమునకు మఱి
ఏ ముల్లా కాలిడలేదు

అస్మత్ బే:— [గడ్డెట్టఁజేసికొని ముల్లానుఁజూచి] ఛీ వంది! వదరకు. ప్రపంచమున నీవొకఁడేనా ముల్లా?
నీయబ్బవంటివారు ముప్పదిమూఁడుకోట్ల ముల్లాలున్నారు.

[సభికులందఱు అస్మత్ బేగు నోటిపైఁగొట్టుదమని లేతురు]

చాందుబీ:— భాతృవరులారా! విగతవివేకచిత్తుని కాకు కూతలకా యింతటికినుక? వలదు. నెమ్మదిగ
నుండు [జోరియాతోఁగని] జోరియా! నీవెవ్వరయిన వీని గృహంబుఁ జొచ్చియుండుదువా?

జోరియా:— [లేచి]

కం. జననీ! యొకదిన మటవిని
ననలందేఁబోయియుండ నన్నచట జోహరా
రనుభటుఁడు బట్టుకొనిపో
యెను వాపోయినను నీచు నెడకున్బలిమిన్.

చాందుబీ:— ఏమి యింతటిదౌష్ట్యమా! [కొత్వాలుంజూచి] హైయాత్ ఖాన్! ఆజోహరారిచట
యున్నవాఁడా?

కొత్వాలు [జోహరారని యఱచును.]

[జోహరారు ప్రవేశము ఖాజీ ప్రమాణము చేయించును.]

చాందుబీ:— ఓరీ! నిజముపలుకుము. జోరియా యుదంతంబు నీకేమి తెలియును?

జోహరారు:— తల్లీ! ఆపిల్లతల్లిదండ్రు లెవరో నాకుఁ దెలియదు. దర్విషుగారి మనుమరాలు.

చాందుబీ:— ఆవిషయంబు మాకువలదు. ఆయయకలను బలవంతముగ నీ వెత్తుకయున నెత్తికొని పోయి
యుంటివా?

జోహరారు:— (వదంతురు నలుదిక్కులం జూచి అస్మత్ బేగు దిక్కు [illegible]) [illegible]! నీవు
చెడితివి నన్నుఁ జెడిపితివి. దుష్టసేవ నష్టమిచ్చునను [illegible]) (రాణింజూచి
చేలుమోడ్చి తల్లీ! నాకత్తె [illegible]
నీబిడ్డను బట్టి తెచ్చితిని. [illegible]

రేమేప్పుచుండెను. కురుదినము వీఁడు ముల్లాతోఁబోట్లాడుచుండ రంగానాయకుఁడీ యంగన నెత్తికొనిపోయెను. వీఁడు సర్వస్వము గోలుపోయినవానివలె యేడ్చెను.

అస్మత్ బే:--ఛీ నీచుఁడా! నేఁబెట్టిన యన్నము నీకుఁ బందిమాంసమయ్యెఁగా!

చాందుబీ:--అస్మత్బేగు! వానినిఁదిట్టకుము. ఏమయిన నడుగవలసియుండిన నడుగుము.

అస్మత్ బే:--వీఁడు నాకు స్త్రీలంగూర్చు నీచుఁడు. వీనినా నేనడుగునది?

చాందుబీ:--(జోరియా దిక్కుఁజూచి) బిడ్డా! లతీఫ నిన్నేమిచేసెను? నీవెటు దప్పించికొంటివి.

జోరియా:—

క. జననీ! నేనట్టులుండఁగా నెవతెయో చాతుర్యముల్ సల్పుచున్
ఘనుఁడా "యాస్మనుబేగు" నిన్నుఁగరుణన్ గామించె నీభాగ్యమే
మని నేఁబల్కుచునంచు నాడఁగ విషాదాధీనయై సుక్కి కం
టిని భీమాంబను తాతకున్ దెలుపుమంటిన్ దుఃఖవృత్తాంతమున్.

అస్మత్ బే:--(కోపమునఁ బండ్లుగొఱుకుచు చరణములు నేలకుంజఱచి) హా హా! జగజంతా! చాంచాలీ! ఛీఛీ! నీకృత్యంబాయిది? నేఁబ్రతికితి నేని నినుఁజంపకమానను.

చాందుబీ:--ఓరీ! ప్రేలకు విచారణగావిమ్ము (కొత్వాలుంజూచి) హైయాత్ ఖాన్! ఆ లతీఫాను బిలిపింపుము.

[హైయాత్ ఖాన్, లతీఫాయని యఱచును. లతీఫా ప్రవేశము. ఖాజీ ప్రమాణము చేయించు.]

చాందుబీ:--లతీఫా! నీవు సేయునది సేవకావృత్తి యయినను మానమర్యాదలకే కొఱంతయులేదు. ఉదరపోషణార్థంబు సేవలునీచవృత్తియవలంబించినను వారిహృదయము కళంకమునకుఁ జోటివ్వక శుద్ధముగానుండును. కావున నీవు నిజమాడుదువని నమ్మినాను. వీఁడాకన్నెను బెండ్లి గూడినాడా! నిజముపలుకుము.

లతీఫా:— (అస్మత్ బేగు దిక్కుఁజూచి) ఏమండీ! నవాబుగారు! స్థానాధికారబలములున్నవని యల్లనాఁడు నాకంఠంబునకు మీకరవారంబెత్తితిరి. ఆకృపాణంబిపుడే మయ్యెను? అంతటి మిడిసిపాటెంతటి వానికైనందగునా? మీపనియిపుడు కప్పలోకకు దిగెనుగదా!

చాందుబీ:- లతీఫా! వానితో మాటలాడవలదు. వానిభయమువలదు. ఆకన్నియ విషయంబున నీకేమి తెలియును? యథార్థముగవచింపుము వీరిరువురు భార్యాభర్తలేనా?

లతీఫా:— రామరామ కామకాదు! [illegible] బలవంతముగఁ బెండ్లియాడ యత్నించెనుగాని దైవానుగ్రహంబున నీముల్లాకు మరచబుద్ధిపుట్టి వీని [illegible] రంగానాయకుఁడీయంగన నెత్తికొనిపోయెను.

చాందుబీ:- (అస్మత్బేగునుజూచి) ఇవేమయిన జరిగినదా?

అస్మత్:--(లతీఫానుజూచి) ఓసీ! [illegible] ఇది నా

లంజ. వెలకు దొరకెడియాలు. తన్నువదలి యీనారినిఁ బరిణయంబైతినని యనృతంబులాడుచున్నయది.

లతీఫా:— నిజము. తనకుగానిది తలారిలంజ. ఓరీ! తెంచినబంటా! ననుకెనకెదవా? గోడనుతన్నిన గాడిద కుంటువడుననునది మఱచితివా? ఏమికూసెదవు? నిర్జనప్రదేశమగు జలదుర్గము కోటయనుకొంటివియాయిది? ఇచటఁ జల్లనిమాతల్లియున్నది. నీకు వెఱవను! దురాత్మా! రఘునాథుఁడను విప్రవినోది వనితావేషంబుదాల్చి ముల్లావద్దనిలువలేదా? ముల్లాకును నీకుఁ దేవదైత్యన్యాయమునఁ గలహము జరుగలేదా! వెంటనే జోరియాపోయెనని కేకలువినబడలేదా? పెండ్లియెపుడాయెను? ఎవరికొంపలు గూల్పఁదలంచితివి? కట్టెవంకర యగ్గి తీర్చునట్టు నీశాత్యత యిపుడుగదా శాంతియగును.

చాందుబీ.- లతీఫా! నీవు వెళ్లుము. (సభ్యులంజూచి) ఇఁక నాకు హెచ్చుసాక్ష్యమువలదు. (అస్మత్ బేగునుఁజూచి) నీకుఁబెండ్లిచేయించిన ముల్లాయున్నవాఁడా?

(అబూకర్ అస్మత్ బేగుకుఁ గనుసన్నఁజేయును)

అస్మత్:— ఉన్నాడు. ఇచట నేవచ్చియున్నవాఁడు! అదిగో యతఁడేను (అని అబూకర్ నుజూపును)

చాందుబీ:- హెూ హెూ వారేనా? (అబూకర్ నుఁజూచి) ఏమండీ ఇటురండి (వచ్చును) (ఖాజీనిఁ జూచి) ఖాజీగారూ! వీరినిఁ బ్రమాణము చేయించెదరా! (ఖాజీ ప్రమాణము చేయించి)

ఖాజి:— (అబూకరునుఁజూచి) మీపేరేమి?

అబూకర్:- నాపేరాబూకర్.

(ఖాజి తనపొత్తమంతయు వెదకి రాణీగారింజూచి యీపేరుగలముల్లా మాదేశమునలేడని వచించును)

రాణి:— అయ్యా! మీరేయూరి ముల్లాగారు?

అబూకర్:- తల్లీ! నాది హుళక్కిపురము.

కార్యదర్శి:- ఏమీ! హుళక్కిపురమా! అట్టిగ్రామము మారాష్ట్రములోలేదు.

అబూకర్:- మీరాష్ట్రములోనిదని యెవరుపలికిరి?

చాందుబీ:- మఱియేరాష్ట్రములోనిది?

అబూకర్:- పంచకపంచక రాష్ట్రములోనిది.

చాందుబీ:- ఆరాష్ట్ర మెచ్చటయున్నది?

అబూకర్:- పంచబుగాళములో.

ఖాజీ:— ఏమయ్యా! నీవు ముల్లావెట్లైతివి. ఎవరుచేసిరి?

అబూకర్:- మావంశమే ముల్లావంశము. మాపెద్ద తాత తల్లి పెత్తండ్రితల్లి పెద్దమ్మనుండి వంశపారంపర్యగా వచ్చినది.

చాందుబీ:- ఉండును. ప్రపంచంబంతయు మనముఁగన్నామా! మంచిది. ఆకన్నియను మీరెప్పుడైనను యెఱుఁగుదురా?

అబూకర్:- తల్లీ! నాకుఁగన్నులించుక మధ్యస్థముగానున్నవి. ఆకరుణి నాసరసకించుక రానిమ్ము. గుర్తించెద.

చాందుబీ:- (జోరియానుఁజూచి) బిడ్డా! ఇందుక ముందరికిరమ్ము [అబూకరునుఁజూచి] చూడుడి. గుర్తించితిరా?

అబూకర్:- [ఎగాదిగఁజూచి తలయూఁచి నవ్వుచు] హెూ హెూ! ఈపిల్ల జలదుర్గము దర్వేషుగారి మనమరాలుగాదా?

చాందుబీ:- అవునండి అవును. ఈ అస్మత్ బేగును తెలుసునా?

అబూకర్:- తెలుసును తెలుసును. చక్కగాఁ దెలుసును

చాందుబీ:- ఈ పురుషునకును నాతరుణికిని మీరెపుడయినను బెండ్లి చేయించినారా?

అబూకర్:- (నలుదిక్కులంజూచి ఆలోచన నభినయించు వానివలెగు మిన్నుఁజూచుచు గడ్డముదువ్వుచు విదిలింప నదియూడి క్రిందపడును.

అబూకర్:-(దానికిగానువంగి) చిక్కెను చిక్కెను గడ్డముఁజిక్కెను ముల్లాపనిదక్కెను (అనినవ్వును.)

చాందుబీ:- ఓరీ దుర్మార్గుఁడా! నీవెవఁడవు? నిజమాడిబ్రతుకుము.

అబూకర్:- తల్లీ! నేను విప్రవినోదిని. ప్రభువుల యాస్థానములందు వినోదములు సలిపి యుదరపోషణంబు గావించికొనువాఁడ. ఈ యాస్మత్ బేగుయొక్క యాశ్రితుండను.

ముల్లా:— (లేచి కోపముతో) తల్లీ! వీఁడే నాఁడుజోరియావేషంబుదాల్చి నన్నుఁ గికురింపఁదలఁచిన దుర్మార్గుఁడు.

అబూకర్:- (రఘునాథుఁడు) ఏమండీ ముల్లాగారు! స్వజాతివైరి చత్వారో యనుశాస్త్రము సాధించుచున్నవారా? మా ముల్లాగిరి మీముల్లాగిరితో సమానముగాదా? పెండ్లికూఁతురింటిలో నుండినపుడు పెండ్లికార్యంబు సలుప మీరునిరాకరించితిరి. పెండ్లికూఁతురిల్లువిడిచిపోయిన పిదప వారికిపెండ్లి నేను చేయించితిని. ఫలితమునకును భయమేకమయ్యెను కాదా?

అస్మత్.-- (కినుకచే వానిన్నలకంబోవ హైయాత్ ఖాన్ బట్టికొనినిలుపును (జనులులేచి) వీఁడిఁక దయార్హుఁడుకాడు. కట్టి ముండ్లపైదొర్లింతము. సూదులపెట్టెలోద్రోసి పొర్లింతము.

చాందుబీ:-. సభాస్తారులారా! వీరిపైయందు సాక్ష్యమంతయు వింటిరిగదా? మీయభిప్రాయందేమి?

ధర్మా నా॥:-(లేచి) ఈకన్నియ తప్పించుకొని పోయినపిదప వీఁడొనరించిన సాహసకృత్యంబీ రెండు జాబులు తెలివేయును. దాసుని మన్నించి వానిం జదివింపఁగోరెద (అనుచు రెండుజాబులిడును)

చాందుబీ:- (కార్యదర్శింజూచి) వెంకోబరావు! ఈజాబులుచదువుము.

వెంకోబు:- (ద్వితీయ తృతీయరంగములలోనుండు జాబులు చదువును)

సభ్యులందరును:-([illegible]) వీఁడుమరణార్హుఁడు సందియము లేదని పలుకుదురు.

చాందుబీ:- ఓరీ దురాత్మా! రాజద్రోహమునకు మరణవిధి యున్నను దేశభ్రష్టతయే చాలునని యెంచితి [illegible]డంతకంబగు నధికారంబగు కన్యాపహారంబను నేరంబు నీపై నిస్సందేహముగ స్థాపింపం

బడియెను. నీకు విధింపఁదగిన శిక్షఁజదివెదను. వినుము (సుల్తానుబేగు తలవణఁకుచుఁ బ్రవేశించును. జనులులేచి యుచితరీతి యుచితకండియవిఁ గూర్చుండబెట్టుచుండ సుల్తానుబేగు రాణీగారికి వందనంబిడును) సుల్తానుబేగుగారు! ఇట్టిసమయములో మీరేలవచ్చితిరి?

సుల్తానుబేగు:—

ఉ. చల్లని నీప్రభుత్వమునఁ జల్లకనల్పక యింతకాలముల్
జెల్లెనునాకు వార్ధకముఁజేకుఱె నైనను దుఃఖమింత నా
యుల్లముఁజేరదాయె నిపుడోపను పుత్రవియోగ దుఃఖమో
తల్లిరో! పుత్రభిక్షయిడఁ దగ్గెవ వానినిఁగూడి మక్కుఁగుఁ.

తల్లీ! ఈరాజ్యమునకై నాయాయుష్యంతయుఁ గోరువెట్టి మీపెద్దల విశ్వాసమునకుఁ బాత్రుఁడనైతిని. యాదవకులంబున ముసలంబుపుట్టినరీతి నిపుడీ దుష్పుత్రుఁడు నాయుదరంబునఁబుట్టి యిట్టికళంకంబు నాకులంబునకుఁ దెచ్చె. ఇట్టిదురాత్ముండు పుత్రుండేని మరణాహ్వాండేయని గుండెబండచేసికొని యూఱకుందుమన్న నది యేమిపాపమో జాలియయ్యెడు. తల్లీ! నాకుం బుత్రభిక్షయొసంగిరేని వానింగట్టికొని మక్కాకుంబోయి కాలంబు గడిపెద. ఇదియే నాప్రార్థన (అనుచు నేలపైఁబడును)

చాందుబీ:- సుల్తానుబేగుగారు! లెండి లెండి. వృద్ధాప్యదశలో మీకింతటిసంతాపము సంఘటిల్లెనేయని చింతించెద! దైవసంకల్పమున కెవరేమి సేయుదురు?

సీ. పండితపుత్రుఁడు పామరుఁడగుఁగాని
చర్చింప వానికిఁ జదువురాదు
శూరునితనయుఁడు భీరకుఁడగుఁగాని
యాజి వానికిని ధైర్యంబురాదు
ఆచార్యసుతుఁడు దురాచారుఁడగుఁగాని
శీలత వానినిఁ జేరరాదు
ధనికుని కొడుకు నిర్ధనతఁగుందునుగాని
సిరి వాని చెంతను జేరరాదు

గీ. కనమె లోకాను భవమున మనుయది[illegible]
నేలమిముఁబోలు ధీరులు జాలిఁగుంద[illegible]
వలదు వదలుఁడు దుఃఖంబు వానికగు[illegible]
చెడిన యంగంబు ఖండింపఁ జెల్లుఁగాదె?

పండితునకుఁ బామరుఁడును ఖండనకారునకు [illegible] సదాచారవంతునకు దురాచారుండును జనించుట సమానమగునటుల [illegible] కీర్తిశాలురకు నిట్టి దుష్కీర్తి దూషితుఁడు పుట్టెను. వీఁడు[illegible] మీయభీష్టం[illegible]

నిరాకరింపంజాల. కావున వీనిం దేశభ్రష్టునిఁ గావించితి. ఇదియే నాయాజ్ఞ. [కొత్వాలుం జూచి] వీనిని సౌరాష్ట్రమునుండి వెడలంద్రోలుము.

కొత్వాలు:- [అస్మర్ బేగును బట్టి యీడ్చికొని పోవుచుండ నందున్న కొందఱు నవ్వుచు దురాత్మునకుఁ దగిన శాస్తియయ్యెను దిక్కులేనికన్నె నెన్ని పన్నములఁ గెడిపెను. వీనికి నీరులేని నిట్టడివియే గతి యనియాడుదురు]

అస్మర్:— [వారిం జూచి కినుకతో] ఆఁడుదానికింలోఁబడిన వెడఁగులారా! దేశభ్రష్టుఁడనై తినని నన్నుఁ జూచి నవ్వకుఁడి.

మందప్రజ్ఞులు మీరు నన్నుఁ గని యీమాడ్కిన్ హసింపంగ నే
నొందన్ దుఃఖము జీవముండినను నెందున్న న్విడన్మన్మద్వియన్
సందేహంబును లేదు నమ్ముఁడిది మీసల్ దుష్వచ న్వల్కెదన్
గుండ న్బొందను భీతిఁ డెందమున, మీకున్మృత్యువై యుండెదన్.

హైదర్ఖాన్ ఖాన్:-ఓరీ! పదరకు. ప్రల్లదములాడకు. వెళ్లుము వెళ్లుము. [అనుచు నీడ్చికొనిపోవును]

చాందుబీ:- బిడ్డా జోరియా! యిటు రమ్ము. నిష్కళంకవతియగు నీయందొక కళంకంబుఁ గల్పించి యీకులపాతకుఁడు నీమనంబుఁ గలఁచెను. పాపాత్ముండు పోవుగతికింబోయెను. వంతలేని సంతసము లేమగదా? గతమునకుఁ జింతించుట మతిమాంద్యత. నీవిఁక నారక్షణయందుండుము. వెఱవవలదు. నేఁబుత్రసమానునిగాఁ బెంచిన యీఆబిద్ ఖాన్‌కు నిన్నిచ్చి రేపటిదినంబుననే పరిణయుంబొనర్చెద.

[సభ్యులందఱు సంతోషము సంతోషము సమ్మతము.]

ఇదిగో! సభాస్తారులందఱు నామాటకు సమ్మతించిరి! నీకును సమ్మతముగదా?

జోరియా:— [సిగ్గున]

కం. మాతా! నీయానతికిని
నాతరమే మారువలుక? నాహృదయంబీ
వేరీరునఁ దెలిసితివో?
యీతటి నాపాలితల్లి వీవు నిజముగన్.

తల్లీ! సర్వమునకు నీవే స్వతంత్రురాలవు. కావున నన్నెద్దియు విచారింపవలదు. నీయానతిరీతి వర్తించుచుండెద.

భటుఁడు:—[ప్రవేశించి] మాతా! గోవాదొరతనమువారినుండి రాయభారియొకఁడువచ్చి ద్వారంబునఁ గాచియున్నవాఁడు. అజ్ఞయయిన పిలిచికొనివచ్చెద.

చాందుబీ:— రప్పింపుము.

గామా:— [ప్రవేశించి [illegible] వందనంబులిడి] తల్లీ! గోవా దొరతనమువారు తమకు నతులిడి యీ జాబునందింప ననుపంపిరి. ఇదిగోజాబు (జాబివ్వ రాణిగారందికొని వెంకోబా పండితునికిఁ జదువుమనియిచ్చును. అతఁడంత చదువనారంభించును)

వెంకోబా:- సుల్తానా చాందుబీ రాణిగారికి. డాంమేథియాస్డియాబుకర్కు వందనంబులిడి చేయు విన్నపము. తమతమ్ము నహాయున్నగరాధీశులకును నాహవంబు జరిగి జయలక్ష్మి తమయందు నెలకొనెనని విని హర్షించితిమి. అట్టి యిక్కట్టుకాలంబున రాష్ట్రాధికారులు గొందఱు రాజద్రోహులై రాజనందనకు లోఁబడిరని విని మదమందితిమి. ముదగల్లులో మాయధికారంబునకు లోఁబడి యచట మతస్థాపనాచార్యుఁడుగా నుండిన యాల్మేడాయును పాదరియును వానిసోదరియును రాజద్రోహులకు సాహాయ్యులై యున్న కారణంబున వారిఁమీఁదనెఱబట్టి బీజాపూరియందుంచినారనివిని యట్టివారిని విచారించి దండింప యత్నించినారము. కావున మీరాముఁరాత్ముల నిచటికింబంపవలెను.

ఇటని విన్నవించు
డాంమేథి యాస్డియాబుకర్కు.

చాందుబీ:— ఏమీ! అల్మేడాగారు రాజద్రోహ మొనరించరని రొట్టెమూర్ఖులయినం దలంతురా? మేరీ దుర్నడతకుఁ గుఱియైనదని పగవారైనం బలుకనగునా? [గోవా యధికారింజూచి] మీదొరతనమువారు వీరివిషయంబునఁ బొరఁబడినారు. ఇచట జరిగిన విషయములం బట్టి చూడ డాండియాగోయును వాఁడింతటి ద్రోహకార్యంబు లొనరించినట్లు స్పష్టమయ్యెను [వెంకోబా పండితునింగని] వెంకోబా! ఇచటి విచారణలో జరిగినవిషయముల నెల్ల స్పష్టముగా వ్రాసి డాండియాగో జాబులు గోవా దొరతనమువారికిం బంపుము. [అల్మేడాను జూచి] పాదరిగారు! మీరును మీసోదరియును మీయధికారులయొద్దకుఁ బోనగు. ఇచట జరిగిన వృత్తాంతమంతయును దెలిపి మీపరము సాక్ష్యమిచ్చుటకు మాయధికారి యొకఁడు మీ వెంటవచ్చును. అచట మీరు నిర్దోషులని స్థాపించి యహమన్నగరున నాపోష్యవర్గమున సుఖముగానుండుఁడు. [సభాస్తారులంజూచి] సభ్యులారా! మీ రాజుగారు రేపు పురిఁ జేరుదురు. రాచకార్యములింతటినుండి వారికినప్పగింతపెట్టి నేనహమన్నగరునకు వెళ్లెద. (కార్యదర్శిఁగని) నేఁడొనరింపఁదగిన కార్యంబున్నదియా?

కార్యదర్శి:- తల్లీ! మఱియేమియును లేదు.

(సుల్తానాచాందుబీ సభ్యులు నిష్క్రమింతురు.)

శ్రీ

చాందబీ చరిత్రము.

పంచమాంకము - ప్రథమరంగము.

గోవా పట్టణము. వీధి.

ఖండోజీ - ధోండోజీ.

ఖండోజీ:— (స్వగతము) ఆహా! ఎంతటి కబ్బుర మగుచున్నది? మతాచార్యుఁడని ఖ్యాతివహించి లోకులకు హితనీతులఁ బోధించువాఁడే నాతినిఁజూచి మీనకేతుని వలలఁజిక్కి మతిచెడి తబ్బిబ్బయి దొంగల నూతిలోఁబడెను. ఔరా! యువతుల మహిమ! ఎంతటి విరాగినైనను పరాగినిఁజేయును. అంగన బంగరు లేకున్న నరకముండదుగదా?

చిఱునగవు నగుచుఁ గాయము
విఱుచు విధంబుననటించి వెలఁది హొయల్గా
గిఱిగిఱఁగనుఁ గవఁ ద్రిప్పిన
ముఱియుష్ఠియుని మౌనియైన సుఱిక్కును బాళిన్.

కావున నీకముందు కాంతలమోము దిక్కైనం జూడను. అంతటి మతాచార్యుఁడే యీగతియయ్యెను.

ధోండు:— (ప్రవేశించి) ఏమి ఖండోజీ! ఏమేమో మాటలాడుకొనుచున్నావు?

ఖండోజీ:— నిజముగా నెలఁతల నేనుఁజూడను చూడను చూడను (అనుచుగన్నులు మూసికొనును.)

ధోండు:— ఏమయా నీవార్త? ఏ యింతినిఁజూచి భ్రాంతిపడితివి?

ఖండోజీ:— నేనుఁజూడను చూడను. నాయబ్బతోడు చూడను.

ధోండు:— ఏమి ఖండోజీ! నీకుఁబిచ్చిపట్టెనా యేమి? ఇటుల మాటలాడెదవు? నేను నెలఁతనుగాను నీమిత్రుఁడను ధోండు.

ఖండు:— (కనులు దెఱచి) ఓ ఓ నామిత్రమా! అటులయినసరి. రావయ్యా! ఎచ్చటికిఁ బోయెదవు? డాకడియాగోను గారాగృహంబున ద్రోయుట చూడంబోయెదవా?

ధోండు:— ఏమి ఏమి! డాకడియాగోను చెఱఁద్రోయుటేల? ఎవరికే నేరమొనర్చెను?

ఖండు:— ఏమోయి! నీవు త్రేతాయుగమునందుండఁ దగినవాఁడవు. ఇపుడు నాలుగుదినములుగా రాజకీయాధికారులును మతాధికారులునుగూడి విచారణజరిపి భానువారమున వానినురిఁదీయవలెననియును సంతపలుకుఁ జెఱయందుంచవలెననియును నేఁడు విధించిరి. ఇది దేశమెల్లెఱుంగును. నీ వేలోకమందుంటివో?

ధోండు:— అయ్యా! నేను గళ్యాణపురినుండి యిపుడే వచ్చుచున్నాను. నాకిచటి వార్త లెవ్వియును దెలియవు? డాకడియాగో మతాచార్యుఁడే! ఉరిఁదీయునంతటి తప్పుఁదేమి యొనరించెను?

ఖండు:— మతాచార్యుఁడైననేమి? మతస్థాపనాచార్యుఁడైననేమి? వానినదళ «చేసేదిశివపూజ దూరేదిదొమ్మరగుడిసె" యనుసామెత ననుసరించియున్నది. పాపము ఆల్మేడాయను పాదరి యెంతటిసభ్యుఁడు! ఎంతటిపండితుఁడు! ఆతనిసోదరి యెంతటి పాపభయస్థురాలు!

ధోండు:— అవునయా! వారిని నాకుఁజక్కగా దెలియును, నిష్కళంక మూర్తులయావారు. వానికి వీఁడే కీడొనరించెను?

ఖండు:— ఏమోనయా! చెప్పుటకు సిగ్గులపాటు గానున్నది. ఆ స్త్రీసుందరియఁట దానింజూచి వీనికి రిమ్మతెవులు పుట్టెనఁట. అనృతాపవాదంబునకు నోడక దానియనుజునిపై నపవాదంబులాపాదించెనఁట. ఆయబలను బలాత్కరింపయత్నించెనఁట. ఈపాపముచాలక బీజాపురమునందలి రాజద్రోహులకు బలముతోఁ దోడ్పడెదనని వాగ్దానమిచ్చి వారిచే మిగుల రొక్క మార్జించెనఁట.

ధోండు:— ఛీ ఛీ! ఎంతటిపాపమిది! వానిని వెయ్యితూరు లురిఁదీసినను గసితీఱదు.

ఖండు:— ఒకతూరికే ప్రాణములుపోవును. వెయ్యితూరులెటులయా చంపునది?

ధోండు:— అటు కాదయా. ఉరితీసి చావకమునుపు వెలిదీసి పోషించిమరల యురవేయుచు రావలెను. ఇటులయిన దుర్మార్గులు భయపడుదురు.

ఖండు:— అంతటిహింసకు గుఱిసేయుట ధర్మంబుగాదు. పాపము వాఁడేమి సేయును? కామాతురుఁడై కనులుగానక యిట్టిదుష్కర్మ మొనరించినాఁడు. మానసమును దురంగము బుద్ధియను రాతు వశము మీఱిన నెవరాపఁగలరు?

ధోండు:— ఏమయా! అటులాడెదవు? వివేకమను కళ్లెమున బిగబట్టినచో మానస తురంగమెటు వశము మీఱును? అదికదా మానవధర్మము? వివేకము లేనిమానవుఁడు నరపశువుగదా?

ఖండు:— అవునయ్యా! నేర్చిననీతులు గుర్తుంచుకొనవచ్చును. ఆ నీతిరీతి నటించుటకష్టము. అందున స్త్రీల విషయములో నీతిననుసరించుట యసాధ్యము. కావుననే నేను నెలఁతలఁజూడనని సిద్ధాంతీకరించితిని.

ధోండు:— చేతకానివారి బ్రతుకింతయగదా? ధీరుఁడు నాతులమధ్య నుండియు వారిమాయావాగురలకుఁ లోఁగాక తన ధీరత్వంబుస్థాపించు.

ఖండు:— అట్టిధీరుఁడు ప్రపంచంబున నరుదు. అవివేకబీజ మదియే మోగాని యెరువు నీరులేకవృద్ధియై మానసక్షేత్రంబునఁ బెరుఁగుచుండును. అనుభవకుఠారమొకటి తప్ప దానినిభేదింపఁగల దెద్దియు లేదు. మనకేల యిపుడా మాటలు? భానువారమునాఁడు వానిని నురిదీయుదురు. చూడను వచ్చెదవుగదా?

ధోండు:— అగత్యముగా వచ్చెదను. అమహానుభావుఁ డాల్మేడా, యతనిసోదరి సుందరి మేరియా యెచట [illegible] చేసినారు? వారినిదర్శించి రావలయును. పాపములు దొలంగును.

ఖండు:— అయ్యా! వారు [illegible] సరసనే [illegible] చేసినారు. నేఁడే [illegible] గరునకు వారిరువురు వెళ్లులాగునఁ [illegible]. ఆల్మేడా గారికి ముఖ్యమతాధికారత్వమొసఁగంబడినది.

ధోండు:— అటులనయినఁ ద్వరఁగాఁబోయి వారినిదర్శించి గృహంబునకు [illegible].

ద్వితీయ రంగము.

గోవా, కారాగృహము.

డియాగో॥ బలదాసర్.

డియాగో:-(చెఱసాలనుండి స్వగతము.) అకటకటా! కుటిలవర్తనుల కిదుకటులగుట సహజముగదా? వెక్కిరింపఁబోయి యిలకలఁబడినట్లాయె. జేలుమాపి వెకలుండనైతిని. కామాంధుఁడనై నేఁదలంచినదేమి? నాకు ఫలించినదేమి? ఆ నీలాలకంబాడి లీలాలోలుఁడనై సుఖజలధిలో నోలలాడఁదలంచి కుసుకకు గాలంబుఁ దగిల్చికొంటిని. రాజ్యంబు నేలఁగోరిన నేను కారాగృహంబునఁ గూలితిని. అయ్యో! నిష్కళంకుని నిరపరాధుని నిష్కారణముగ నేఁజేసిన పాపాగ్నిహోత్రమునకుదైవ మీ క్రూరదండన విధించినది ధర్మమేగదా? పరస్త్రీయోషివృద్ధి నోర్వలినాఁడు సుఖదూరుఁడునుగాఁడే? దీనిం దెలిసియు నమఁబోలుమూఢులు పరుల బాధింతురు. ఇది ఖలలక్షణము.

కం. సరివారి పరువు సైఁపని
నరుఁడీశ్వర కృపలులేక నవయుచుఁ గుందున్
ఖరుఁడని ఖలుఁడని దూఱుచు
నరసులు రోయుదురు వాని నరసన్ జనఁగన్.

హా హా! ఇంతటి దుర్యశంబునకు గురియయ్యెఁగదా నాబ్రదుకు? గతజలసేతుబంధంబురీతి నిపుడే వగచిననేమి ప్రయోజనము? అటులని కారాగృహంబునఁ జిక్కి కాఱియలు గుడుచుచు నూరకయుందునా? ఉండక యేమి సేయగలను? కారాగృహవిముక్తుఁడగుట యెటుల? ఆయితినిబో చెడినపేరు మరలకలుగునా?... ఉ! ఏమీ! యిటు లాలోచించెదను? ప్రపంచమున నందఱు సుగుణసంపన్నులే యున్నవారా? లేరుగదా? మంచివారరుదు. మంచిచెడుగులు ప్రకృతిజన్యంబులు: మంచివానికి వచ్చులాభమేమి? చెడ్డవానికి లోపమేమి? ఉభయులకును శరీరాయాసఫలముగదా యుదరపోషణ సాధనము? శారీరకష్ట ముభయులకు సామాన్యధర్మము. కావున దుర్మార్గుఁడనైతి ననియేల. హా! ఇందుండి వెలువడు మార్గంబెద్ది? వండక వంటకమగునా? యత్నింపక కార్యమగునా? చిక్కియుగిలించుటకంటె వెళ్ళి వెక్కిరించుట మేలుగదా?

ఉ. కారనుఁజిక్కి కాఱియలఁగాయము కష్టము నొందుచుండఁగా
వైరులు నన్నుఁగాంచి నగువారుగదా! తగదిట్టియున్కి యే
తీరుననైన వెల్వడి సతీమణి మేలియఁబట్టి కూడెదన్
పౌరుషనామధేయుఁడని ప్రస్తుతిపాత్రుఁడనై చరించెదన్.

సరి! సరి! ఇటులనే యొనరింపవలయును. సాయావతేరీ సామ్రాజ్ఞి యౌవనంగాచి [illegible] రియతెల్విని హాసింగాడవలయును! కాదేని నారాక వరిక్షించి నిరాఁ [illegible] వెసలిపోవుదు. నేఁడే విచారణముగించి యధికారులు నన్ను గారఁబడ

ద్రోయుదురని యెఱుఁగుదును? విచారణకాలమునందుఁ దప్పించికొనుపోను చేసేసిన యత్నము నిష్ఫలమయ్యె. మంచిది. ఇపుడేమిగాదవయయ్యో! నాబావగదా రెండవజామున నీకారాగృహరక్షణాధికారిగా వచ్చును? అపుడింతకు నాబుద్ధిలాఘవముఁ జూపెద. ఇపుడెంతప్రొద్దైనది? తొమ్మిదిఘంటలుగదా? ఇఁక నతఁడు వచ్చునని తోఁచును. మంచిది రానిమ్ము.

[బలదాసర్ ప్రవేశము.]

బలదాసర్:- నాయనా! డియాగో! ఎంతకష్టంబనుభవింపవలసివచ్చెను? నీ సోదరనిమిత్తమై వెచ్చించిన ధనమపరిమితంబుగదా? విచారణాధ్యక్షులకు లంచము లిచ్చియైనను వారిని మనదారికిం ద్రిప్పను నేఁ బడినపాటంతయును వ్యర్థమయ్యెను. ఏమి సేయుదును?

డియాగో:- (కారాగృహములోనుండి) బావా! వారప్రాప్తియిటులుండ నెవరేమియొనరించిన నేమి ఫలము? బావా! అమానుషముగా మనుటకంటెను మరణమే మేలని తోఁచెడు; అందులకు నేసిద్ధపడియున్నాఁడను. అయ్యో! ఎంతకష్టపడి ధనమార్జించితిని? కుడకదినాసోవరికైన ననుభవింపను లేదాయెఁగా? నేలపాలయి పోయెనుగదా?

బలదాసర్:-డియాగో! అంతటి ధనమారీతిఁ గోలుపోవుట మేలుగాదు. ఎచటదాఁచితివి?

డియాగో:-బావా! ముదగల్లులో నొకరహస్య ప్రదేశమునందు దాఁచితిని. ఇతరుల కగోచరంబది.

బలదాసర్:-డియాగో! దానిం దెచ్చు తెరవెద్ది? (ఆలోచన నభినయించి) డియాగో! నీకది గాలిగూడు జాడదెలివియా? ఒక త్రాడిచ్చినచో దాని సహాయమున గోడమునుగి తప్పించికొనిపోయి ద్రవ్యముఁ దెచ్చెదవా?

డియాగో:- బావగారూ! మంచియాలోచన వెదకితిరి. నాసామర్థ్యమునకుండుండెడి దుముకు మెంతవని? ఒకవేళ మరల నే దొరికినను మరణదండన కంటెను నాకుఁ గాఁదగిన హెచ్చుశిక్ష లేదుగదా? దైవానుగ్రహంబున ముదగల్లు జేరినచో నాద్రవ్యమంతయును నాసోదరికిం జేర్చి మరణశిక్ష సుఖముగా ననుభవించెద.

బలదాసర్:- డియాగో! అటులయిన నీపగ్గమందికొనుము, (అనుచు నొకత్రాడు లోనికి వేయును)

డియాగో:-(పగ్గమందికొని యిటులటులం జూచి) బావగారూ! గాలిగూడు నిండా యినుపకమ్మీలున్నవి. అందున్న సలాకకు నీపగ్గముగట్టుటెటుల?

బలదాసర్:-డియాగో! నేలోనికి వచ్చినచో నాపై నిలిచి యా యినుపకమ్ము నందెదవా?

డియాగో:- బావగారూ! ప్రయత్నించెద రండి.

బలదాసర్:- వెనుకవాకిలినుండి వచ్చెద (అనుచు వెళ్లును)

డియాగో:-(స్వగతము) అంతటి యెత్తునుండి దుమికినచో [illegible] సిద్ధించు. [illegible] నా తలఁచిన కార్యము [illegible] కొనెదను.

(ఖలదాసర్ ప్రవేశము.)

బావగారు! నతడీ యిటునిలువుడీ. నే మీపైనెచ్చిన మీయంగరేఖమాయును. దానిని విప్పుదురా? నేనును నా యంగరేఖ విప్పెదను.

ఖలదాసర్:- మంచిది. (అనుచు నంగివిప్పును)

డియాగో:-(తనయంగివిప్పి) బావగారూ గోడకు మొగముద్రిప్పి యుంచుకవంగెదరా ?

(ఖలదాసర్ వంగును డియాగో వానింబట్టి క్రిందఁబడవైచి పైనఁగూర్చునును)

ఖలదాసర్:-డియాగో! ఏమి నన్నుఁగ్రిందికిఁగెడపి పైనఁగూర్చుంటివి?

డియాగో:- బావగారూ! కుయ్యుకయూరకుండుడు, మీచాంచల్యముకదలుఁడు. మిమ్మిప్రుడు గట్టెద.

ఖలదాసర్:-అయ్యో! డియాగో! నన్నువదలుము. అటుచేయకుము; నాజీవనము చెడపకుము (అనుచుఁ గదలియాడును)

డియాగో:-బావగారూ! మీరు గదలక యూరకుండెదరా ! నాచేతిపిడివాలున కాహుతి యిత్తునా ?

(అనుచుఁ బిడివాలుచూపును)

ఖలదాసర్:-డియాగో! చంపకుము-దంపకుము? నీయానతిరీతిఁ బడియుండెద.

:-అదిగదా బావగారి బుద్ధికుశలత? (అనుచుఁ జేతులుగాళ్లుగట్టివైచి, ఖలదాసర్ యంగరేఖ దొడఁగికొని కారాగృహముకెల్వడి తలుపుమూసి)

ఉ. పంజరమందుఁజిక్కి బహుబాధలఁ జెందెడు పక్షికైవడిన్
రంజనదక్కి కారఁబడి రాయిడిఁజెందఁగ నెవ్వఁడోపు? నే
నంజక యీ తలంబు దిగనాడి విదేశముఁజేరి యెట్టులై
నం జెలువారు మేఱియను నావశవర్తినిగా నొనర్చెదన్.

ఈస్థలంబున నొకనిమిషమైన నికనిలువఁజనదు, శీఘ్రంబునంబోయి పడవఁజేరి తెల్లవారు నంతలో నీయధికారుల మేరమీరిన దూరదేశంబుఁజేరెద.

(నిష్క్రమించు.)

తృతీయరంగము.

ఆస్మన్ బేగు—సుల్తాన బేగు.

ఆస్మన్:—(సుల్తానాబేగునుఁజూచి) తండ్రీ! ఇంతటితుండి నిను వెంబడించుమేర మీరను. ఇఁక నెవరిదారి వారిదియ. మక్కామదీనులకు నీవేపొమ్ము. నేను ఢిల్లీ నగరంబునకుం బోయెద.

సుల్తానా:- ఢిల్లీలోఁ గార్యమేమి?

ఆస్మన్:—పాదుషావద్దఁగొలువు.

సుల్తాన:- కుమారా! కొలువేల? ఒంటికిలేని వ్యాధిఁదెచ్చుకొనేల? కొలువు బలఁబులువు. ఆకొలువుగదా నిన్నింతటి కొలకుదించినది? ఆకొలువుపేరు కలలోనైన దలఁచకు. మక్కాకుఁబోయి సుఖమున నుండము.

సీ. సతతవేతన మృషాసంతుష్టియవుఁగాని
నిరతసంతృప్తియే నీచసేవ?
విపుల విత్తార్జనావీతంస మవుఁగాని
నిరపాయమార్గమే నీచసేవ?
అధికారమోహమదా కృతి యవుఁగాని
నిర్మలధర్మమే నీచసేవ?
అవినయాప్యవివేక భవదుఃఖ మవుఁగాని
నిరవద్యసుఖదమే నీచసేవ?

గీ. నియమవిరహిత దేహవిక్రయము గాని
నీతియుతహితకర్మమే నీచసేవ?
నిగమ నిగదిత నింద్యము నీచసేవ?
నీకుఁదగునేర? తనయ! యీ నీచసేవ?

ఆస్మన్:—తండ్రీ! సుఖమునకును నాకును నాకమునకు నరకమునకు నున్నంత దూరము. అవమానవహ్ని గుండంబునంబడి నిలువెల్లంగాలుచుండు నాకు సుఖముండునే? ‘‘ అసహ్యాంజ్జాలి దుర్వాక్యం మేఘాంతరితకాద్రవత్ ’’ యనునది వినవే? అకటకటా! అంతటి యవమానమా? నే గోరివరించిన నారీమణియెదుట నన్నుఁ గేరి దూరిన వైరుల ప్రాణవాయువులు గ్రోలునంత వఱకు నాకమలనిద్రపట్టునా?

ఉ. వైరులు మేరమీఱి నను వారక దూఱుచుఁ గేర, నేను, నా
ధారములేనిపాఱుని విధంబున సొంపఱి, పందఁబోలితిన్
ధారణిఁ బ్రాణమున్న నది తప్పినవాఁడనుగానె! యక్కటా!
యా రిపురాజి నాజిఁదెగటార్పక కన్నుల నిద్రపట్టునే?

తండ్రీ! ఆస్థానమునం దానాఁటి సభ్యుల మాటలు నామేనన్నాటి తూటులుపడినవి. వారిని ఖండిచి నాదారను జోరియాను జేరుటకంటె వేఱుసుఖ మీధారణి నాకొద్దియునులేదు.

సుల్తాన్:- కుమారా! ఈచలపాదితనము వలదు. నాహితమువినుము.

మ. పగసాధింపఁగఁబూను వాంఛమదికిన్ బ్రహ్లాదమున్గూర్చి, యిం
పుగనుండాదినిఁ గొన్నినాళ్లు, పిదపన్ బోకార్చుప మోదమున్
పగపన్ వహ్నిఁదగల్చి కాల్చుమతినిన్ వాడించు దేహంబునున్
దగదెవ్వారికి నిట్టిబుద్ధి విను నా తండ్రీ! హితంబంతయున్.

బాలకా! బలాబలంబులెఱుంగక చలమునాధింపఁ గోరుట నేలవిడిచిన సాముగదా? నీవా యొక్కఁడవు. బలహీనుఁడవు. నీవైరులా బలసంపన్నులు. రాజ్యాధికారులు. వారితో నీవు పోరన్నుచుట మృగేంద్రములతో గజకాణికంబు పోరుటవిన్నంబుగదా? మదగజముతో మశక

మెదరిన విధంబుగదా? తనయా! కొండను మేకమూడికొలిన నేమియగును? నక్కయెక్కడ? నాకలోకమెక్కడ? వలదిట్టిదుర్బుద్ధి. నాహితమువినుము. తాలిమిబూనుము. తాలిమి నిను గాపాడును తనయా!

కం. వ్యసన వ్రణ పీడితులకు
నసదృశ తైలంబు తాలిమయి యింపొసఁగుఁ
దొసఁగుల యిల్లగు చలమున
నసువులు బోకార్చి కొందురా! కీడిది రా!

తనయా! చలము ముంచును. తాలిమితేల్చును. చలము దుర్బలము. తాలిమి బలము. చలము తన జంపువిషము. తాలిమి బ్రదికించు నమృతము చలము రాజ్యము గూలించు. తాలిమి రాజ్యమేలించు. ఇట్టిసుగుణాలవాలమయిన తాలిమి వదలి కలుషజాలమైన చలమూనుటతగునా? వలదీచలము.

అస్మత్:—(కోపమున) మతిమతితప్పి రమిమిమాటలాడెదవు?

కం. మదికుదురు చెదరి ధీరత
వదలిన ముదుసలివి నీకు వచ్చునె ధైర్యం?
బదరని గుండియగల నా
మదినొవ్వఁగఁ బలుకవలదు మానుము తండ్రీ!

జనకా! నీపిఱికి పిరికిపలుకులు బలికి నన్నుఁ గలంపకు. ఆ డిల్లీ చక్రవర్తింజేరి యేతీరున నైన నెట్టికార్యంబునైనఁ జేసి వైరశుద్ధిం దారిఁ గనియెద. అంతవఱకును మానావమానంబులు తృణసమానముగాఁ జూచెద. విఫల మనోరథుఁడనై తినేని విగతాసువునయ్యెదనుగాని జీవచ్ఛవుఁడనై బ్రదికియుండనోప. ఇద్దియనా నిర్ధారణము, ననుఁగాదని పలుకకుము.

సుల్తాన్:— తనయా! నిను మక్కాకుం బిలిచికొని పోయెదనని మహారాణిగారికి వాగ్దానంబిచ్చి నీ మరణదండనఁ దప్పించితిని! ఇపుడు నీవిటు పేటదారిఁబోయిన వారేమని నను దలంతురో యాలోచింపవలదా?

౦. నాలుక మానము దెచ్చును
నాలుక యవమానమిచ్చు నరులకుఁగానన్
నాలుక కాపాడఁగవలె
నీ లోకమునందు శాస్త్రహితమిది తనయా!

తనయా! జనకునిమాట జవదాటుట ధర్మముగాదు! కొలువునీకేల? నే బ్రదికి నన్నిదినంబులు నిన్ను సుఖంబుగాఁ బోషింతును. మక్కాకురమ్ము.

అస్మత్:— [స్వగతము] ఏమీ! ఊరడఁదనై యిట్లింది పంపుడు వేఁపిలిలె నీ ప్రాపునఁ బడియుండవలెనా? అదిపౌరుషమా? వలదిట్టిపలుకులు.

సుల్తాన్:— కుమారా! నన్నిట్టివృద్ధదశలో నొంటరిగా విదేశమున వదలి పోవగునా? అనాథుఁడనై క్రుంగుచుంటి నీవుదప్ప నను రక్షింపు దిక్కెవరు?

సీ. ఏకపుత్రుండని యేమఱికెత్తటిఁ
గనుఱెప్పవేయక కాచితిఁ
నీ రెండకైనను నిలిచినవాడనో
యనుచు నీయారోగ్య మరసినాఁడ
వంశమువర్ధించువాఁడవు నీవని
కలవిద్యలెల్లనుఁ గఱపినాఁడ
అన్నవస్త్రాదులనైననేఁ గోరక
కొదవలేనిధనంబు గూర్చినాఁడ

తే. గీ. యింత యొనరింపఁ గతము నీవెన్నవలదె?
జరను గ్రుంగెడు వేళను సదననుండి
యధికమమతను బోషింతు వనుచుఁగాదె?
తనయ! నినుఁబెంచితిని యిన్నిదినము లయ్యో!

కుమారా! ఇన్నియిడుములఁ గుడిచి నిన్నుఁగాపాడిన నాయందు నీకీ కఠినతరయేల? తనయా! నా మరణానంతరమున నీవెందైన నుండవచ్చుఁగదా! ఇపుడు నన్నొడఁబాయుట నీకుధర్మమా! ఇది కలుషకర్మముగాదా? నినువేఁడెద. నీ పయనము వదలుము.

అస్మత్ ఖాన్:—చాలు చాలు! నీ బయకారి మాయలనుద్దులు. చచ్చుటకు సిద్ధపడియున్న నిన్నుఁగాచికొని యుండు పనియా నేను జేయునది? సరి సరి! మంచిహితము నుపదేశించితివి! ఇట్టి బోధనలు నాయందు ఫలించునని చూచితివేమో? ఎన్నటికిని ఫలింపవు. ద్రవ్యమిచ్చినచో నెవఁడయిన నినుఁగాచికొని యుండును. నీవు ఇచ్చినచో నెవ్వఁడో యొకఁడు నిన్నీడ్చి వేయును. ఇంతపనికి నే నేల? ప్రయాణమయ్యెదను. నన్ను నివారింపకుము.

సుల్తాన్:— తనయా! తనయా! అస్మత్! అస్మత్! వలదు వలదు పోవలదు. నన్ను దిగనాడి పోవలదు. కుమారా!

కం. కుల శీలంబులు దలఁపుమ
కలఁగకుమా చలముఁబెంచి, కానిపనులనుఁ
దల్ఁపకుమా, ముదసలి నను
గలుషంబులు ప్రేలి యిట్లుఁ గాఱింపకుమా.

తనయా! ఇట్టికఠిన కలుషవాక్యములచే [illegible] నా [illegible] యందుల [illegible]

అస్మత్ ఖాన్:—ఏమీ! [illegible] చాలు చాలు నీ [illegible]

([illegible])

సుల్తాన్:— అయ్యో! కుమారా! నన్నుం గావని విడలితివయా? ఛీ! చాండాలా! ఎంతదురాత్ముండవైతివి?...హా! హా! ప్రపంచములో దుష్పుత్రుండు పుట్టుటకంటెను తండ్రి గొడ్డగుట మేలు గదా? అకటకటా?

సీ. పులికి మాంసంబిడి పోషింప నది
తఱివేంచి రక్షకుంజంపు విధముగాదె?
పాల్పోయ విషజిహ్వుంబాయని పామటు
లౌంగదా! దుష్పుత్రుండవని నకట
అనపత్యుండగుటమే లవినీత తనయునిం
గలుషాపచారునిం గనుటకంటె
అట్టిపుత్రుండు పుట్టినప్పుడే తండ్రి
పోందట్టక తడయుట తప్పు తప్పు

తే.గీ. ఏమిసేయుదు దైవమా! యెంతకఠిన
కాలమొనంగూడె వృద్ధుండౌ కాలమునను
మానసోపని దుఃఖ మనూనమయ్యె
మసంగ నోపను నే జరామయుండనైతి.

అయ్యో! అస్మక్! నీవు పుట్టి నాకెంతదుఃఖంబు దెచ్చితివి? నిన్నుం గన్నతల్లి పోయిన దినముననే నీవును బోయియుండిన దుఃఖములో దుఃఖమని కొంతకాలమున కూఱడిల్లుదుంటిని గదా! నీవు జనించి నాపేరు చెడిపితివి. నాయింటిపేరు చెడిచితివి. నా కులమునకే యపయశము దెచ్చితివి. అయ్యో! చిన్ననాండు నీబుద్ధికుశలతంజూచి వీండెంతటి యదృష్టవంతుండగునోయని యుబ్బొంగుచుంటినిగదా? అకటా! నీబుద్ధి పెడదారింబట్టుట తెలియనైతిని. ఏమిసేయుదును? చిన్నచెన్ను పెద్దగద్ద యనునది నిజమయ్యె! ఇంక నీ ప్రపంచంబున నా కెవరున్నారని జీవింతును? హా! ప్రాణంబు వదలుట మేలు. ఆపని నిచట నేల సేయవలెను? మక్కాకుంబోయి యా పుణ్యక్షేత్రముననే యసువులు త్యజించెద.

(నిష్క్రమించును)

చతుర్థరంగము.

అస్మక్ బే:—నాకుంబట్టిన పీడ నేటికి వదలెను. కాలిసంకెలగదా ముదసలితోడు! ముందు కర్తవ్యంబెద్ది? ఢిల్లీనగరముగదా నేం బోందలంచిన పట్టణము? గచ్ఛత్పిపీలికా న్యాయమున నాపురిం జేరెదను. చేరి యేమిసేయుదును? అది నాకుం గ్రొత్త. మిత్రులు లేరు...ఏమీ! ఆలోచన యేల? ఊరు క్రొత్తదైన నోరు క్రొత్తదియా? బుద్ధి క్రొత్తదియా? పోయెదను. జనులతోం బరిచయము చేసికొనియెదను!...వెనుకంజేయందగినపని యేమి? పాదుషా కొమారుని స్నేహ మార్జింపవలెను. అతండు నటవిటగాయకుల మిత్రుండంట. జారకాంతావిహారుండంట. నంద [illegible] లక్షణములు [illegible]గదా? వానిం జెంది రాజాశ్వధరవ్యాయ మనుసరించి విచారా

విచారములు మాని వాని దుర్వృత్తులకెల్లం దోడయి యే నీచకృత్యములనైన నాచరించి యుదరపోషణకై ధనమార్జించెద. పిదప సేనాధిపత్యంబు సంపాదించెద. అనంతర మహమ్మన్నగరు నందలి ధనసమృద్ధియు స్త్రీల సౌందర్యమును వర్ణించి యా పురిపై దండెత్తునటులం జేసెద. అరివర్గంబునకు మరణమార్గంబుం జూపెద. జోరియాను దారగం జేసికొనియెద! వైరశుద్ధికిం దుదిం గల్పించెద...హా...ఇంత చేయంగలిగితేని నాయంతటి ధన్యుండు లేండుగా? కాదేని యీనా తలంపులెల్ల మాటల మేడలగుంగదా? అటులేలగు?

గీ. వెరవు దొరకెను ఫలమబ్బు వెఱవ వలదు
మనమ! చెదరక నీవు నెమ్మదినిం గనుమ
మానమర్యాదలను మాని కానిపనుల
నైనం జేయుమ నైచ్యమ్ము చనక యింక.

ఇదియ నా నిర్ధారణము......ఎండ వేడిమి మెండైనది. ఇంచుక విశ్రమించుకొని ప్రయాణమయ్యెద. (పండుకొనియుండును)

(డాక్ డియాగో ప్రవేశము.)

డాక్ డి:— (స్వగతము) హా హా! పఱుగిడి బడలితి......అధికారుల మేర దూరమాయె. భారం దడి లేదు. ఇంచుక విశ్రమించికొనియెద. (కూర్చుండి)... మాయూరులనోట మన్నుగొట్టి మరణము తప్పించుకొంటిని నిజము. కడది బ్రదికితినని గంతులు వేయుతఱిగాదిది...ఆ కాలోదరి యహమన్నగరు నందున్నదిగదా యిపుడు?...ఆపురి నేంజేరుసదటుల? చేరి యా వారిజనయనను గూడుటెటుల?...(ఆలోచన నభినయించి) సరి. జారచోరులం జేరి వారికిగురువై మేరీమందిరము ప్రవేశించి దానిం బరిగ్రహింపవలెను.

ఉ. చోరులసంఘ మేర్పరచి చొక్కడుమందులు గూర్చి రాత్రులం
దారులుగాచి నిష్కరుణ ద్రవ్యముదోంచి యనారతంబు నా
హారవిహారము ల్మఱచి యా యహమన్నగరంబుం జేరి నా
మేరినింబట్టి తెచ్చెదను మేనునం బ్రాణములుండె నేనియుం.

ఇదియ నా నిర్ధారణంబు.

అస్మక్:— (లేచి స్వగతము) ఏమీ! డియాగో ధ్వనిగనున్నది (లేచినిలిచికొని) అవునౌ! అతండే నే! ఏమి డియాగో! ఏకాంగిగ నిచట నిలిచితివి?

డాక్ డి:— ఓహో అస్మక్ బేగు! నీవేనా? ఎన్నాళ్ళకెన్నాళ్ళకయా [illegible] కుశలమా?

అస్మక్:— అయ్యా! కష్టకీర్తులకుం గుశలమెచ్చటిదయా?

డాక్ డి:— ఆ! మఱచితి. ఇటీవల నీకుం దాపురమైన మహోపద్రవములు [illegible] అవి యెటులు పరిణమించె?

అస్మక్ బే:— వివరమేల మృత్యువునోటినుండి తప్పించుకొంటిని. నా మిత్రులందఱు దుర్మరణంబు నొందిరి. దుర్భరశరీరంబు ధరించి సేనాకేంద్ర నిలిచినాడ. దారయని నే గోరిన జోరియా

యనైడి నారీమణిని నానుండి వెలిదీసిరి. అయ్యో! ఏదియెటులైనంగాని యా మదవతిని గవయని నా బ్రదుకేమి బ్రదుకు? వృథ - వృథ, నిరంతర వ్యథ.

చ. మననీకనేల నేనిలను? మానినిఁగానని ప్రాణమేల? యా
వనరుహలోచనఁ గనని వాసి యదేల? యరాళకుంతలన్
మనసిజ లీలలం గలసి మన్నన లందనిమాన్యతేల? యా
ఘననిభవేణి దారఁగను గాంచని జన్మమదేల? మిత్రమా!

డాంబి:— అకటా! మిత్రమా! నాటలె నీకును నట్టికష్టం బొదివెనే? తరుణినిఁ గామించి విఫలమనో రథుఁడనై యహరహంబు వగచు దురదృష్టుండను నేనొకఁడనేయని తలఁచితి. మనమిరువు రిపుడు సమానదుఃఖులమైతిమి.

అస్మర్ బేగు:- నీవెవతెను వరించితివి? అదియెటుల పరిణమించె?

డాంబి:— మిత్రమా! అదియొక చరిత్రగానున్నది. చెప్పఁజాలను. మేరీయను సుందరిని నా యువ దారఁగఁ జేయఁదలంచితి. మిగిమించితి. ఆనాతియే, యమదూతయై నను బాధించెను. అధికారులు నిజమెఱిఁగి నన్నుఁ జేఁదీయ నాజ్ఞాపించి చెఱసుంచిరి. కారఁగాదువారికిఁ జుండ్లుకట్టి కడకు వెడలి, పలాయనమే ప్రాణమని నిలిచినచోట నిలువక పరుగిడి యిటుఁ జేరితి...... అయ్యో! మాయుభయుల తలవ్రాఁత యిటులయ్యెనే? అకటా! అయంగన సంగమ సుఖానుభవరహితుఁడ నే నవని మని యేమిప్రయోజనము?—అకటకటా! జనన భూమికి దూరమైతిమి. బంధువులతో దూఱువడితిమి. రాజవంచనకు గుఱియైతిమి. మిత్రులకు శత్రులైతిమి. జనులలో నారడిపాలైతిమి. కడుపునకుఁ గూడులేదయ్యో. పట్ట నొక కొమ్మలేదయ్యో. రమ్మనియొక బలుకఁ బలుకువారులేరు. మనగతి యిటులయ్యె. ఏమి సేయుదము?

అస్మర్:— మిత్రమా! రండావేణి స్మరణవ్యామోహమ్మునఁ జింతించిన నేమిప్రయోజనము? అరణ్య రోదనముగదా? పోనిమ్ము «యద్గతంతద్గతంగతం». దుష్టులమని యపయశమునొందిన మనకు పరుల మంచి పేరువచ్చునా? చెడినపాలు చక్కనగునా? చెడినపేరు చక్కఁబడునా? ముందు దుర్మార్గవృత్తియ మనకు జీవనవృత్తి. ఇట్టికష్టవృత్తినైనను మనము మనఁగోరుట మనమోహించిన మానినీమణులఁ బొందుటకుఁగదా? దానికై మానవప్రయత్నము సేయవలెను. « [illegible] » యనునది వినవా?

డాంబి:— నిజము నిజము. అదిమూనినచో మనము మన నేల? దానికై యేమి యాలోచించితివి?

అస్మర్:— బాదుషా [illegible] కొలువు సంపాదింపఁ బ్రయత్నింతము.

డాంబి:— సరి సరి. కాబూలునుండి కిలి కిలలతో [illegible] జేరులిచ్చి [illegible] గణ్యుండవు [illegible] మనఁ జేరినవాఁడును కాఁడు. మనపూర్వచరితం బతఁడెఱిఁగెనేని మున్ను తీసి కొఱ్ఱు [illegible] త్రించికొనిన [illegible] ఆలోచనచేయుము.

అస్మర్:— [illegible]

నాఁడియాగో:-క. ఆలోచన మమృతంబని
యాలోకులు వాడికొనెడి హితముమఱచితే?
యేలా వేగిరపాటది
మేలగునే యేరికైన? మిత్రమ! వినుమా!

డాంబి:— మిత్రమా! నాలోచనారహితులమై యిప్పుడెన్ని యిడుమలఁగుడుచున్నారము చూచితివిగదా?

చ. వెరవఱి కార్యములన్ని అపి, విక్లబులైతిమి మున్నె మేము, మీఁ
దరయక రాజదండనల నారడిపాల్పడి నిల్వ నీడయున్
దొరకక యిప్పుడీగతిని దొంగలఁబోలి చరించువార మీ
త్వరతరమాఁనె? మిత్రమ! నిదానముఁగాఁచిన నబ్బుసర్వమున్.

అస్మర్:— అటులైన నీవు దలంచునదేమి?

డాంబి:— (ఆలోచన నభినయించి.)

గీ. జారచోరులగుమిఁగూర్చి దారిఁగొట్టి
యుదరపోషణ మొనరించుచుండి పిదప
మనము గోరిన వనితల మందిరములు
దూరి నారుల గొనుటయు దారి మనకు.

ఇటులైన « నేకక్రియాద్వ్యర్థకరీ » యనినరీతి మనయిష్టార్థముఫలించు.

అస్మర్:— (నవ్వుచు) సరి సరి. మంచియాలోచనయిది; దారులుగొట్టునపుడు దొరకితిమేనిఁ గారాగృహవాసమేగతి. వలదీ దురాలోచన. బాదుషా కుమారుఁడైనను జారుఁడు. విశ్వ ప్రయత్నములుచేసి వానిమైత్రి నార్జించిన మనకార్యసాఫల్యంబగు. కొంతకాలము మనము మానమర్యాదలను మాటలే మఱచిపోవలెను.

శా. న్యాయాన్యాయ విచార మారయక నై చ్యానైచ్యము ల్చూడకే
మాయోపాయమునైన బన్నుచును సన్మానంబులం జెంది, యా
దేయంబైన ఫలంబు నందికొని యుద్దిష్టామహోత్సాహనిన్
జేయన్ శక్తులమైతిమేని మనకున్ జేకూరు నిష్టార్థముల్.

డాంబి:— ఎటులయినను బాదుషాసుతుని మైత్రి నార్జించితిమిపో, పిదప మనకార్యమెటు ఫలించు?

అస్మర్:— తెలుప మఱచితిని. సాదార యిపుడు సుల్తానాచాందబీబీతోఁగూడి యహమన్నగరమం దున్నది.

డాంబి:— ఏమి విపరీతములాడెదవయా? సుల్తానాయేుడ? అహమన్నగరమేడ?

అస్మర్:— నిజము నిజము. అడుగఁదగినదియ యిది. అహమన్నగరమునఁ గలహములుండఁగ రాయొక రుంచినకోటను మఱియొకరు పట్టించుచు దేశమంత నరాజకమై జనులకు దినమొక గండ

మగ నుండెను. రాజవంశమునకు బహదూరను పేరుండొకఁడు నిలిచెను. ఆ మొలకను నిర్మూలించ రాజద్రోహులు యత్నింపఁ బరిజనులందఱు సుల్తానాచాందుబీబీని వేఁడికొని యాకొమారుని పేరున రాజ్యమేలుటకు రప్పించుకొన్నారఁట. జననభూమి దాక్షిణ్యమును బట్టియుఁ బుట్టినయిల్లు నిర్వంశమగునని చింతించియు మనసుల్తానా యారాజ్య మిపు డేలుచున్నది. అందు నాదారసైతమున్నది. పాదుషాసుగుఁడానగరిపై దండెత్తుగా గొనరించిన సేనెటులైన నాసుందరినిఁ జెప్పకొనియెద.

డాక్ డి:— (తలయూఁచి) నాదారసైత మచటనే యున్నదయా! మాయిరువురిగుటి యొకటి యయ్యెను. మనకాపాదుషా కొమారుని మైత్రి సిద్ధించు మార్గమొకటి యాలోచనీయముగ నున్నది.

అస్మక్:— పురుషప్రయత్నంబుఁ జేయవలెను.

కం. అనృతములాడఁగనోడక
మనమున శంకింపకే యమానితకృత్యం
బునునైనఁ జేయఁబూనిన
మనయిష్టార్థము లభించి మనుమార్గమునన్.

డాక్ డి:— ఫలించినచో మంచి వెరవిది. మంచిది. ఇఁకముందు మనస్సాక్షియను విషయమునకే నే సెలవిచ్చెద. మాయోపాయముల కాలవాలమై యుండెద. మానమర్యాదలీ మహిలో లేవని తెలిసెద. ఇఁక నాలస్యమేల త్వరగఁబోవుదము.

(నిష్క్రమింతురు.)

పంచమరంగము.

ఢిల్లీ పట్టణము.

అస్మాక్ బేగు - డాక్ డియాగో.

అస్మక్:— స్వగతము.

చం. చలమునఁబోరి శాత్రవులఁ జయ్యనఁ గూల్తు రణోర్వి, సైనికా
వళి యిపుడయ్యె నావశము వారక వానినిఁగూడి నేఁడు భూ
తలముఁ జలింపఁజేసెదను దప్పను, ముప్పనఁగూడ సైఁచెదన్
వలచిన యౌవనిన్ గలయ వచ్చెను గాలము సంతసంబయెన్.

హా! హా! నాఁడా చాండాలి చాందుబీబీ యాస్థానమునందుఁ గల్లుద్రావిన కోఁతులబలెఁ దెలరేఁగి పలువిధములఁ బలువకూఁతలు పలికినవైరి వర్గమునుఁజూచి భీషణ రోషరసావేశ జ్వాల్యమాన మానసుఁడనై నేనాడిన నుడి దక్కించికొనుతలఁచి శపథించెను. మాటవాని గనరి మానవజన్మంబుంతనేమి? యుండనేమి? వివిధ మాయోపాయములు నెఱపి మూరఖ్ద డానియల్ మిర్జాల వీనులలో వీడుకట్టికొని యహరహమాహవమున కహమన్నగరు

దండెత్తుగాగు బోధించి యుడకు సాధించితి. మాయోపాయములకుఁ జిక్కని మానవుఁడెవఁడు? పాదుషాగారు సకలసేనను నావశపఱచిరి. రాజ్యాభివృద్ధి నాశింపనివారెవరు? వైరి రాష్ట్రమును మహామారి మసంగినటుల గలంచి కట్టడి దొసంగులు పొసంగులాగొనరించి వాఁడాసభలో వీనులద్రయ్యఁగ పరుషదుశ్శ్రవ దూషణ భాషణములాడిన మానవాధముల నాలుకలు విశాలతర శతారసమాన మగు నా కరవారధారచేఁ గోసి వైరశుద్ధి నొంది సంత సించెద. అరుల నురులందవిలించి ముదమందని వాఁడెవఁడు? నాకార్యసాఫల్యమునకు సంచకరువుగ నహమన్నగరున సమ్మూహకలహములు సంభవించెనఁట. అంతచ్ఛిద్రములుఁగదా రాజ్యోపద్రవములు రాష్ట్రక్షయకారణములు? దక్కను సేనానియగు మియాన్ మిర్జా యొక్కఁడివానినో యొక్కబాలుని నహమన్నగర పీఠమదాత్మఁడని చేసిడి దానిసాధించు టకుఁ బాదుషాగారి సాహాయ్యముఁ గోరెనఁట. మార్జాలమునరస మూషకము చేరినట్లా యెను. నాయత్నించువనిలో నాపద స్వల్పము. లాభము హెచ్చు. జయము సిద్ధము. జోరియా లభించుట సిద్ధాంతము. ఇఁక నా లావణ్యలలామను బూవిలుకాని లీలాకేళిలో నేలెద. ఇదికదా యౌవనుని పౌరుషము?

చం. వలచిన యింతిని న్వదలి వంతలఁగుందుట పౌరుషమ్మె? భూ
తలమున నట్టి పంద ఘనతన్గను నే సరివారిలోన? నా
కులుకుమిటారినిన్ గవిసి క్రొవ్విన యాబిసుఖానుఁజంపి పూ
విలుతుని కేళిలో సతిని వేడుక నేలుదు నాత్మ సంపదన్.

(డాక్ డియాగో ప్రవేశము.)

ఏమయ్యా! ప్రయాణసిద్ధుఁడవైతివియా?

డాక్ డి:— సిద్ధుఁడను గాకయేమి? అహమన్నగరునకుఁ బ్రయాణమనిన నామూపురములు మూఁడగు చున్నయవి. ఎపుడెపు డాయాత్మేడా నడుగంటఁ ద్రొక్కుదునో యెపుడెపుడా మేరి యాను రతిక్రీడలఁ దేల్తునోయని యనవరత ముఱ్ఱూరుచున్నవాఁడను. ఇక్కార్యంబు ఫలించుటకు నెక్కాఱియలనైనఁ బడియెద.

శా. మానప్రాణధనంబు లెవ్వఁడిల సన్మానించి లాలించు న
వ్వానిన్ మారుఁడు మానవాధమునిగాఁ బాటించి జీవచ్ఛవున్
గా నెంచు న్మదిఁగాదె? కావున భువిన్ గాంతారతుం డెత్తఱిన్
హీనంబవ్వియటంచు మానసమునం దెంచున్ సుఖాసక్తతన్.

అస్మక్:— ఇదికదా పౌరుషము? మిత్రమా! ఇట్టికారుఁడ వాచార్యవృత్తి నెటుల యవలంబించితి వయా?

డాక్ డి:— సఖా! ఆచార్యాధి కార్యంబనెడి యంగరేఖచేఁ గప్పంబడి కాలనేమిబలె జపము సేయుచు నెన్నియమానిత కృత్యంబులనైన నొనరింపవచ్చును గదా? వందనీయులు నింకానన్వాలన

యును వారిదూషణ దోషార్హ్యమనియును జనులు నోటికి బీగమువేసికొందురు. ఆచార్యులకు శిష్యులాఁడువారు. వారే యాచార్యుల విశ్వాసపాత్రలు.

అన్నర్:— అవునయా! యథార్థము వచించితివి. రాజకీయాధికారంబునకంటె నాచార్యాధికారంబీ విషయంబున హెచ్చు.

గీ. మచ్చువేదాంతములుగాదె మచ్చెకంటి
గుమిని లాగెడి గాలపు సమితి భువిని?
దీని నెఱిఁగియుఁగాదె నవీనముగను
యతావనాథ్యులు స్వామిత్వ మరయువారు?

డా॥ దీ॥:— మాజాతి మీజాతియన నేల? అన్ని జాతులలోను గొందఱాచార్యులకిదే కూడు.

అన్నర్ బే:— నిజము! ఈమాటలిఁకంబాలు. తఱివచ్చినపుడు శరీరముదాఁచితిమో బోటులు మనకు దొరకుట బూటకమగును సుమా.

కం. పౌరుషమె మానవంతము
పౌరుషరహితంబునైన పామరునివిధం
బౌరాతి ప్రతిమయుంబలె
పౌరుషరహితుండు బ్రదికి ఫలమేమి యిలన్?

పౌరుషము ప్రాధాన్యము. కష్టములకేమి? అవిపట్టుకతోడన వచ్చును. వానిని సరకుసేయక కార్యనిర్వాహక కర్తయగుట కీర్తనీయము. పక్షిరాజునుజూచిన సర్పములఁబోలె వైరులు తమశిరసులు వంతురు. కష్టంబోనఁగూడని కార్యఫలంబు కూరునకిష్టంబగునే? సంతాపానంతరము గదా సంతసముదయించు?

డా॥ దీ॥:— చక్కఁగఁబలికితివి. నిజమిది. మనసేనంగూడికొని వెళ్లుదము రమ్ము.

అన్నర్ బే:— పోదము.

(నిష్క్రమము.)

శ్రీ

చాందుబీచరిత్రము.

షష్ఠాంకము—ప్రథమరంగము.

అహమన్నగరు.

రంగయ శెట్టి—శేషప్ప సెట్టి.

రంగయసెట్టి:— క. చల్లఁగ నిద్దురపట్టిన యిల్లున్
వాకిలియు వదలి యెటులేగుదు? నేఁ
బిల్లలఁ బాపల నిఁకనే కల్లన్
ద్రోయుదును? కఠినకాలము వచ్చెన్.

(ఆలోచన నభినయించి.)

అకటా! సిల్లపాపలను దూరదేశంబున కెచ్చటికైనను బంపఁగలను. వారిదొక విశేషవిషయము కాదు. పుట్టించిన విధి బ్రదుకు తెలుపుఁ జూపఁడా? వారికేల నేఁ జింతింపవలెను? కడుపుఁగట్టి, పిల్లపాపలనోట గడ్డకొట్టి జనులనందఱిని నిక్కట్టులఁ బెట్టి నాప్రాణమునకంటె హెచ్చుగ రక్షించిన ధనము నే నెచటఁ బెట్టుదును? కొల్లకొట్టుకారు నాయిల్లు పాతాళమున కైనను త్రవ్వి ధనమును వెల్లగింతురు. దీనికేదైననొక సదుపాయంబు సేయవలెను. పాదుషాసేన జయమొందినచో రెండుదినముల గండము తప్పినదికాదు. దానికి వేఱొండుపాయము సేయవలెను.

(శేషప్పసెట్టి ప్రవేశము.)

శేషప్ప:— (రంగయశెట్టినిఁజూచి) ఏమి బావా! బేపారమంతయుఁ దీఱినదియా? చింతసేయుదువేల? నష్టమేమయిన వచ్చినదియా?

రంగయ:— ఇంకెక్కడి వ్యాపారము? అకూపారమే.

శేషప్ప:— బావా! ఇదేమి? ఇంతటి తెంపుమాటలు! దేహమారోగ్యముగదా?

రంగయ:— దేహమునకేమి? ఇపుడు బ్రదికినన్ని దినములిఁక బ్రదికెదను. ఈ యవ్యవసము నన్నేమి సేయును? అది యాయుర్వృద్ధికారి.

శేషప్ప:— మఱియెందుకు నీవిటు మాటలాడెదవు?

రంగయ:— బావా! వినలేదా నిన్నటిచాటింపు?

శేషప్ప:— లేదు. ఏమి యది?

రంగయ:— డిల్లీ పాదుషాగారి కొమారుఁడు గొప్పసేనతో మాపురిపైదండెత్తి వచ్చుచున్నాఁడట.

మనతల్లి చాందుబీగారిసేన యత్యల్పముగనున్నయది. ఆతల్లిగారు తమకీతూరి జయము సందియమని యెన్నికాఁబోలు తమపిల్లలగుముంపు మమ్మురక్షింపఁ దలంచి యిష్టానుసారము జనులెచ్చటికైనను బోనగునని తెలిపిరి. ఇదియ నా విచారకారణము.

శేషప్ప:— ఏమి! ఏమి! పోయినయేఁడు సంధి. ఈయేఁడు యుద్ధమా? ఈమిడిసిబాటునకుఁ గారణం బేమి?

రంగయ్య:-- తురకలకుఁ గారణమేమి కావలయును? కత్తి కత్తిచేతఁ బట్టుదురు. విప్రులయొక్కయు వైశ్యులయొక్కయు రోషము తురకలయందుంపఁబడినది. తురకలు తమ తాలిమంతయును మాకు దానపోసిరి. రోషము వారిశరీరమంతయు నిండి లో నిలువక కండ్లలోను ముక్కుపైనను బొంగుచుండును.

శేషప్ప:— అదినిజము. బావానిజము. సంధి చెడుటకుఁ గారణంబేమి?

రంగయ్య:--ఎచ్చటనో నల్లకాటిలో డిల్లీసేన నడుచుచుండెనఁట. ఈరాజ్యపుసేనలో నెవరో క్రొవ్వి వారి దారిని నడ్డగించిరఁట. అందులకు మరల యీయుద్ధము.

శేషప్ప:— ఇంతటి స్వల్పకారణముండదు. మఱియేదో కారణమున్నది.

రంగయ్య:-- అది తెలిసినదేకదా? డిల్లీపాదుషాయును బిడాల చక్రవర్తి యహమన్నగరను శుకమునుఁ బట్టనదా కాచియుండును.

శేషప్ప:— ఇదినిజము. మేషయుద్ధములో నక్క చిక్కినట్టు వీరిరువురి పోట్లాటలో మనప్రాణము పోవును.

రంగయ్య:-- ప్రాణముపోయినఁ బోనిమ్ము. అంతకంటెను హెచ్చగుధనము పోవును.

శేషప్ప:— ప్రాణముండిన ధనము సంపాదింపనగును.

రంగయ్య:-- ధనముపోయిన మీదట ప్రాణమున్నఁ బ్రయోజనంబేమి? అందుకునేఁ జింతించెద.

శేషప్ప:— చింతయేల? బావా! ఎచ్చటికైనను వెళ్లిపోదము. ఊపిరియుండిన నువ్వమ్మకొని బ్రతుకవచ్చును. దేశాంతరులు మనకేమి! ఎచ్చటనుండిన నచ్చటనే యిల్లు వాకిలి.

క. తలిదోఁదగు నాలోచన
తెలుఁగెఱిఁగినమనుజుఁడిలనుఁ దెలివిఁగలాఁడిం
పలు నన్యుఁడుగావున, నీ
తలినిట్టునిలువంగఁ దగదు తగదుర బావా.

బావాలెమ్ము. ఇప్పుడే వెళ్లిపోదము.

రంగయ్య:—నేనురాను నీచెల్లెలను బిల్లలను బిలిచికొని పొమ్ము. ఇల్లువాకిలి ధనము ధాన్యము వదలి ప్రాణముండఁగా వెళ్లిపోవుటకు నేనేమి పిచ్చివాఁడనా? నేనురాను రాను-రాను.

శేషప్ప:— పరసేన కొట్టునప్పుడు నీవిచటనుండిన నిను గనికరించివిడుచునా? హింసించును.

రంగయ్య:—ఆనాఁటికిఁదగిన యాలోచనచేసి యంతటి సమయంబున నైతము ధనము సంపాదింప యత్నించెదను.

శేషప్ప:— బావా! నీవసాధ్యుఁడవు. నాసోదరిని బిలిచికొని నేవెళ్లెద. ఆమెకు భోజనపు నెలవుల కేమయిన నిచ్చెదవా?

రంగయ్య:-- ఏమీ! నాభార్య నీయింటిలోఁ బనులు సేసినందులకు నీవువానికిఁ గూడుపెట్టినందులకు సరిపోయెను. నేనొక గవ్వయయిననివ్వను.

శేషప్ప:— ఇఁక నీపిల్లలకెవరు కూడుపెట్టవలెను?

రంగయ్య:-- నాపిల్లలు నీమేనకోడండ్రుగాదా? మేనటికపు వియ్యంకుఁడనమున నేఁ గన్యాశ్రయ మడుగుదునా?

శేషప్ప:— (స్వగతము) వీనికి దుడ్డునఁబ్రాణము (ప్రకాశముగా) మంచిది బావా! పోయి వచ్చెదను.

రంగయ్య:-- ఇంటివరకు నేనువచ్చెద.

(నిష్క్రమము.)

ద్వితీయరంగము.

ఆల్మేడా - మేరియ - వైద్యశాల.

మేరియ:—అన్నా! నిన్నటిరాత్రి యతితీవ్రప్రాయంబుగఁ బ్రాణంబుఁజూరి కోటనుబ్రద్దలుగొట్ట సాహసించెనుగదా? అదియెటుల పరిణమించెను?

ఆల్మేడా:—చెల్లెలా! మనతల్లి చాందుబీ మరలఁ దన తల్లి గర్భంబునఁ బుట్టినట్టయ్యెను. మనవారందఱు మృత్యుదేవతవాత మన్నుమొత్తిరి.

మేరియ:— అదియెటుల?

ఆల్మేడ:-క. అరితతి యురులిడి మము, మా
పురితో హిత మిత్రబంధు పుత్రాదులతో
హరియింపనుండ దైవము
కరుణన్ రక్షించె బ్రదుకుఁ గంటిమి తుదకున్.

రాత్రి మనరాణిగా రెప్పటివలె రెప్పలోరెప్ప వేయక కోటపైనుండి యరికోటి కుటిల చర్యలు కట్టుకావలిగఁ గాచుచుండ నాకస్మికముగ నేనచట వెళ్లితిని. ఆకల్లోదనటుల నిశ్శబ్దముగ నుండెను. పోర్చుగీసు వారివి పాము చెవులనునది సార్థకముగఁ గ్రిందిదిక్కున సురంగములో మందునించి దట్టించుధ్వని వింటిని. అవ్వార్త వెంటనే రాణిగారికి విన్నవించి యామెయానతి శిరసావహించి యా యపాయస్థలంబుఁ గనుగొంటిని. అక్కడ నిక్కట్టు కలహంబు సంభవించె. అరిసేన పరాజితమయ్యె. అందనేకులు నేలంబడిగూలిరి. ప్రాణావశిష్టులై గాయములచే గాఁతియలఁబడు గొందఱు మన యౌషధశాల కిపుడే తేఁబడుదురు. వారిలో నొకఁడు మనదేశీయుఁడుగ నున్నవాఁడు.

మేరియ:— అన్నా! వాఁడా క్రూరుఁడు డాండియాగోగా నుండునా?

ఆ. వే. ఒడలినీడ వెన్నుఁ బడి వచ్చుచందాన
కడలుచేరి తేని కర్మఫలము
వెంటనంటివచ్చు విధమున నాపాపి
యెచటఁజూచి తేని నచటనుండు.

అన్నా! వానిపేరనిన నాశరీరము గడగడ వడఁకుచున్నయది. అకటకటా! చన్నీరార్చుకొని త్రావు మనబోటివారిని నష్టకష్టములఁ బెట్టెను. వాని భీకరాకారంబు నిరంతరము నాకన్నులఁ గట్టినట్టుండును.

ఆల్మేద:— సోదరీ! నీకాఖలుని కలవరమేల? శార్దూలములున్న తావు సారంగము చేరునా?

మేరియ:— సోదరా! నన్ను వాఁడానాఁడు పలికిన పరిభవము మఱచెదనన్నను మఱపుదట్టదు.

ఆల్మేద:— చెల్లెలా! గతస్య శోచనా నాస్తి యనునది యెఱుఁగవే? దుఃఖమానాఁ డనుభవించిన కారణంబున సుఖము తుదకు ఫలించె. కర్తవ్య కార్యంబు మిక్కుటముగనున్నది. గాయములఁ గుందువా రనేకు లిపుడు వత్తురు.

(భటులొకనినెత్తికొని వైద్యశాలలోనికి వత్తురు)

భటులారా! ఆ మంచముపై దింపుఁడి. (భటులు మంచముపైఁబరుండఁబెట్టి నిష్క్రమింతురు. ఆల్మేద చన్నీరు మొగముపైఁజల్లి గాయములు చూచుచుండును.)

డాక్ డియా:— నీరు నీరు (అని పలవరించును.)

ఆల్మేడా:—(వానినోటనీరుపోసి గాయములకుఁ జికిత్స చేయును)

మేరియ:— (వానింజూచి రెండడుగులు వెనుకకుంబోయి) అన్నా! వీఁడా యవాచ్యుఁడు కాడా? చక్కఁగఁజూడుము.

ఆల్మేద:— చెల్లెలా! వీఁడెవఁడైననేమి? భీతిపలదు. వీనికి నంత్యావస్థ చెంతనున్నయది (మంచమువేయుచుండ డాక్ డియాగో నీరు నీరని యఱచును) మేరియా! నీరందిమ్ము. (మేరియ నీరిచ్చును. ఆల్మేడాత్రావును.)

డియాగో:- (డియాగో లేచి ఆల్మేడానుజూచి తలవంచి మరల తలయెత్తి) సోదరా! ఆల్మేడా! నేనెవఁడని నీవీ యుపచారమ్ములు సేయుచున్నావు? (హా నీరు. నీరుద్రావి) నీగుండె తల్లడమై బాధించిన పాపిని నేనుగానా? దప్పి దప్పి నీరు నీరు (ఆల్మేడా నీరుద్రావించును మరల కన్నులుతెఱచి) సోదరా! నే నీచేతఁదెచ్చికొనిన ఫలమీచేత ననుభవించుచున్నాఁడను. చెడుచేఁతలెన్నియో నీకొనరించితి హా జలము జలము నోరెండుచున్నది. (ఆల్మేడా సొరాయి నీరిచ్చును) దప్పియాఱెను. సోదరా! ఏల నాకీమందులు? నాప్రాణము గడియలపై నిలిచినది. నరములు గుంజుచున్నయవి. నీకు నేనొనరించిన యపచారాగ్ని నామనంబు దహించుచున్నయది. మరల నీయుపచారము చిదుగుఁజేర్చి దానిం బేర్చకుమీ? హా! దాహతవిలేదు నీరిమ్ము (ఆల్మేడా నీరు ద్రావించు.) సోదరా! శీఘ్రమె లేఖన సామగ్రిఁదెప్పింపుము.

ఆల్మేడా:—(మేరియానుజూచి) చెల్లెలా! లేఖనసామగ్రి తెచ్చెదవా?

మేరియా:- మంచిది (సామగ్రి తెచ్చియిచ్చును.)

డియాగో:- ఆల్మేడా! నేఁ జెప్పినరీతి వ్రాయుము.

ఆల్మేడా:-- సోదరా! వ్రాసెదను.

డియాగో:- సూరత్తు ధనభాండాగారాధికారులైన హేమచంద్ ప్రేమచంద్ గారికి. డాక్ డియాగో చేయువందనంబులు. మిత్రులారా! నేను మరణావస్థలో నున్నాఁడనుగాన నీమరణశాసనము వ్రాయించినాను. మీవద్దనుండెడి నాసర్వస్వము గోవాయధికారులైన యార్చిబిషప్ గారికి నివ్వవలెను. పీడ్రో పియాజ్ చనిపోయెను కాన వానిధనము నాకుఁ జేరినది. ఓడను విక్రయించి యాధనమునుండి సేవకులవేతనములిచ్చి యందులో నైదువేల రూపాయలు నాసోదరసమానుఁడైన యాల్మేడాగారికిఁ బంపుఁడి. ఈశాసనము నేసంపూర్ణమయిన తెలివినియుండినపుడు వ్రాయించినాఁడను.

డి. డియాగో డిఫోర్ శికా.

సోదరా! ఈలేఖను సూరత్తువారికిఁ జేర్చుభారము నీయది. మిత్రమా! నీరిమ్ము! (ఆల్మేడా నీరుద్రావించును) సోదరా! ప్రాణానిలము కంఠగతమైనది. మఱియొక నీయనుగ్రహమునకై జీవము బిగఁబట్టినాఁడను.

ఆల్మేడా:-- సోదరా! అదియేమి సెలవిమ్ము?

డియాగో:- సోదరా! మనోగహనమందు మరుఁడు పావకుఁడై దహింప నీసోదరినిఁ బెద్దబాధలఁ బెట్టితి. ఆ సుగుణరత్నఖని ననుఁగని నిను మన్నించితినని నుడివినచో నేఁ బడుబాధలన్నియును మఱచి సుఖముగఁ బ్రాణంబులువదలెద.

ఆల్మేడా:— సోదరా! చింతింపకుము, (మేరియాయని పిలుచును మేరీ దూరమునుండి వచ్చును మేరిం జూచి) చెల్లెలా! ఇటుగనుము. అయ్యో! ఈపాపి నీకుఁదానొనరించిన పాతకంబునకుఁ బరితపించుచుఁ దప్పుమన్నించితినని నీవు నుడువువఱకుఁ బ్రాణంబులు విడవక బాధ పడుచుండెదనని పలుకుచున్నాఁడు! క్షమాగుణము నీయాభరణమని నేనమ్మి నినుబిలిచితిని. తప్పు మనుజసహజము, క్షమ దైవసహజము.

మేరియా:--(ఇంచుక యాలోచించి జాలి నభినయించి.) సోదరా! డియాగో! తల్లడిల్లకుము! పశ్చాత్తాపము మానసపరిశుద్ధికిఁ గారణము, మనోనైర్మల్యము దైవసన్నిధానము, (అనుచు డియాగో కేలంది) అన్నా! నిను మన్నించితి. భీతివలదు.

డియాగో:--ఇఁక సుఖముగఁ బ్రాణమ్ములు విడిచెద. ఆల్మేడా! ఒకగడియ యిచ్చట నిశ్శబ్దముగనుండ నటులొనర్చెదవా?

ఆల్మేడా:—మంచిది అందఱు వెళ్ళెదము. ఆ దురిత విదూరుని దైవమును ప్రార్థించుచుఁ బ్రాణంబులు వదలుము (వాకిలిమూయుదురు.)

సీ. రహిగుణత్రయమను రజ్జువుచేఁగట్టి
మానవపశువుల మనుచు నెవఁడు
అంగనాసంగంబు నమరిచి సంసార
సాగరంబునఁదేల్చు సత్త్వఁడెవఁడు
ఆసన శయనాశనాటన పాలన
కర్మలోలులఁ జేసి కాంచు నెవఁడు
స్వస్వరూపస్మృతి సారవిహీనులఁ
జేయుచు మాయలోఁజేర్చు నెవఁడు

ఆ. వె. స్వామిభృత్యభేద సంబంధమునుఁగూర్చి
షడ్గుణాదికలుష సమితిఁజేర్చి
అప్రమత్తయోగ మను విద్య తుదకిచ్చి
మోక్షమొసఁగు దైవమునకు నతులు.

(నిష్క్రమము)

తృ తీ య ర ం గ ము.

డాలియిల్ మిర్జా - ఇబ్రహీంలోడి - ఖాఁఖాఁ - ఆస్మక బేగు.

మిర్జా:— సేనాధిపతులారా! ఈతూరి నైతము జయము మనకు మేఘపుష్పమగునని తోఁచెడు. చాందుబీ పౌరవదలిన పాము మాడ్కి రోజుదు మనపై విషము కాయుచున్నదని చారులచే వింటిని. రణరంగమున నాయమ సాహస మసదృశముగదా!

సీ. నడిరేయి నడఁగుచుఁ బుడమి సురంగము
బడఁజేసిచూడ నక్కడ నెయుండు
కడిమిని నడరుచుఁ బిడుఁగులబలె సేన
పడఁజూడ వానినిఁ బడలఁజేయు
యిడుమలఁబడి కడువడిఁగోటపైఁబడఁ
బడఁద్రోయు నెల్లరఁబొడవడఁగ
ఉడివోక నుడియెడ మెడతెగ కడరిన
జెడఁజూచు భటులకు జడిమమూడ

తే. గీ. అరులప్రాణానిలము ద్రావు నహి యనంగ
వైరవహ్నినిఁ జల్లార్చు వారియనఁగ
శత్రురూపంబుఁ దుదిమాపు శక్తియనఁగ
కలననెల్లెడఁగనిపించు గాంత యసదె?

సేనానులారా! ఈతూరి ననాలోచితంబుగ నెద్దియుంజేయనోవ. ఈ విషయంబున మీ యభిప్రాయంబు వినఁగోరెద.

ఇ॥లోడి:— మహాప్రభూ! మనము యుద్ధప్రసక్తిమాని కోటను ముట్టడించి లోనికేవస్తువు నందనటులొనరింతము. దినక్రమమున లోసేన నన్నగిల్లినం బట్టణము మావశమగు.

ఖాఁఖాఁ:— మహాప్రభూ! అనేకయుద్ధములలో నారితేరిన యిబ్రహీం లోడీగారి యాలోచన యధికానుభవ జనితఫలంబని నే నెన్నెద.

అస్మక:— మహాప్రభూ! విరి యాలోచన మనుసరింతుమేని మన కాయువుండునంతలో ఫలమబ్బునని నాకుందోఁపదు. చాందుబీ సామాన్యురాలుగాదు. ఆహారవస్తువు లెన్నిదినంబులకైన నెప్పుడుఁజేర్చియుంచును. అంతకాలమిచట నింతసేనతో మేముండినఁజావు మనకగునుగాని వారికిఁగాదు. అట్టికష్టములకు గుఱిగాక యేనష్టము రానీక రాజ్యము సాధించుట యుక్తమని నాతాత్పర్యము.

మిర్జా:— ఆస్మక బేగు! నీవు మాటలతో మూటలుగట్టఁ జూచుచున్నావే! ఎంతపిచ్చివాఁడవు? నీ పలుకునంత సులభకార్యంబా యిది?

సీ. ఆకటి కడరు పంచాస్యసంతతిగాని
సమద సారంగ సంచయముగాదు
ఆజ్యాహుతిని రోజు హవనాగ్నియదిగాని
చంద్రికోద్భవమగు చలువకాదు
బొబ్బలఁబెంపారు దెబ్బులులవిగాని
తెంపఱు మేకల గుంపుగాదు
అంత్యకాలాభ్రనాదార్భటి యగుఁగాని
నారుల మృదువచనమ్ముగాదు

గీ. అమితపటు విక్రమాన్వితు లరులుగాని
గాలములువేయ నాశించు మీలుగాదు
గాలిమాటల మూటలు గట్టనగునె?
యేల యీ రిత్తమాటలు? చాలు వలదు.

ఆస్మక బే:— మహాప్రభూ! నా యాలోచన వింటిరేని నా పలికినంతటి కంటెను, సులభమున నిప్పని నే నొనరింతును.

మిర్జా.— అదియెటుల!

ఆస్మక బే:— భేదోపాయమున.

మిర్జా:— అదిసాధ్యమా?

ఆస్మక బే:— ద్రవ్యమునకు నెద్ది యసాధ్యము?

మిర్జా:— ఎటుల నీ వీకార్యంబొనరింతువు?

ఆస్మక బే:— మహాప్రభూ! హమ్మిదుఖాఁ అను బీజాపూరు సేనాధిపతి నాకు నా బాల్యమిత్రుఁడు. ముప్పదిపల్లెలు మూఁడులక్షలదీనారములును వానికివ్వనమ్మతింతురేని మీకార్య సాఫల్యమునకు నేను బూటగ నుండుదును.

మిర్జా:— (ఆశ్చర్యపడుచు) అస్మత్ బేగు! నీవలికినటుల కార్యమైన ముప్పదివల్లెలుగాదు. అరువది వల్లెలిచ్చెదను. మూఁడులక్షల దీనారములుగాదు. ఆఱులక్షలిచ్చెదను.

ఖాన్ ఖాన్:- మహాప్రభూ! శూరులమై జన్మించి యొకవారిని జయింపలేక ద్రోహమొనరించిరను కళంకము కలకాలము మనలఁగలంచుచుండును.

చం. పరభటకోటి జీవనపుఁబాలిటి మృత్యువు పాదుషాభటో
త్కరమని వన్నె వాసియును గాంచిన మేమిపు డిట్టిద్రోహముల్
సరియని యొక్కనాతిపయి సల్పఁగఁబూనుదుమయ్య? పాదుషా
దొర మము మెచ్చునే? యశము దూషితకృత్యము దెచ్చునే యిలన్?

ఇది నామన మొప్పనిపని.

ఇబ్రాహీం:- (ఖాన్ ఖాన్ ననుజూచి) మిత్రమా! ఏమి మాటలాడెదవు? భేదోపాయము రాజనీతికి దూరమగునే? ఆతంత్రము జక్కఁగఁబచరించికదా మనమనేకయుద్ధములలో వైరులను సాధించితిమి? ఇఁక నిది యబలతో యుద్ధమరికదా నీసందేహము?

తే. గీ. అబలగాదది ప్రబలుర యాయువసెడి
యశనమే భక్షణమ్ముగ నధికపుష్టి
నంది స్త్రీశక్తియని భువి నవతరించు
కాళరాత్రియ సందియమేల? నీకు.

మిర్జా:— (ఖాన్ ఖాన్ ననుజూచి) సేనానీ! మన యిబ్రాహీంలోడి అస్మత్ బేగు మాటలయందే దోషములేదు. శత్రువుల నే తంత్రముననైన సాధింపనగు (అస్మత్ బేగునుజూచి) అస్మత్ బేగు! ఏదీ నీమిత్రుఁడు? వానినిఁ బిలిచికొని వచ్చెదవా?

అస్మత్:— మహాప్రభూ! చిత్తము. (అనుచుఁబోయి హమ్మీదుఖానును బిలిచికొని ప్రవేశించును.)

హమ్మీదు:- (మిర్జానుజూచి) మహాప్రభూ! వందనమ్ములు.

మిర్జా:— సేనానీ! అస్మత్ బేగు నిన్నుగుఱించి మాకుసమస్తము దెలిపినాఁడు మాకార్య సాఫల్యం బయ్యెనేని నీకోరినంతకంటెను హెచ్చుబహుమతి నీకగుననుటకు సందియములేదు.

హమ్మీదు:- మహాప్రభూ! కార్యసాఫల్యంబు మీకరగతంబని తెలియుఁడు.

మిర్జా:— సేనానీ! నీవేరీతి నిద్దాని నొనరింప యత్నించెదవు?

హమ్మీదు:- మహాప్రభూ! రేపు ప్రాతఃకాలంబున మీరొక రాయబారిని చాందుబీ సభకుఁ బంపవలయును. సేనాసమూహమంతయుఁ దమతమయాయుధములను బాదుషాగారికి నప్పగించినచో నెవరిప్రాణంబునకేయపాయంబు రానటులఁజూచి యహమ్మద్నగరును సామంతరాజధానిగ నొనరించి నెమ్మదిఁగలిగించి పోయెదమని మీరొకజాబు వ్రాయవలెను. మీసేన యంతయుఁ గోటవాకిలివద్దఁ గాచియుండవలెను. గుండెగిరేనచప్పుడుకాఁగా వాకిలి తెఱవంబడును. వెంటనే మీసేన లోపలం బ్రవేశింపవలయును. లోపల నేఁ జేయఁదగిన

మిర్జా:— హమ్మీదుఖాన్! నీమాటలు విశ్వసించి నీవచించినభంగిఁ జేయించెద. జాగరూకుఁడవై నీయత్నంబున నీవుండుము. నీకు బహుమానంబుఁ గార్యానంతరం బెఱుంగుదువు.

హమ్మీదు:— మహాప్రభూ! కార్యంబెటులైన సాధించెద. ఇపుడుపోయివచ్చెద. వందనంబులిడెద.

(నిష్క్రమించును.)

అస్మత్ బే:-- (హమ్మీదువెంటనంటి) మిత్రమా! నేఁగోరిన కోరిక సఫలంబుచేయునది నినుఁజూపిన భారము.

హమ్మీదు:-- మిత్రమా! సమయము సమకూడినతఱి కార్యంబు నవరించికొను భారము నీయది.

అస్మత్ బే:-- అట్టిసమయముఁ దటస్థింపఁ జేయునది నీభారము.

1521

హమ్మీదు:-- మంచిది మిత్రమా! నేఁబోయివచ్చెద. నీవునిలువుము.

(నిష్క్రమించును.)

ఖాన్ ఖాన్:- ఇట్టిద్రోహులుండిన రాజ్యమునందెట్టి యిక్కట్టులకు నేగొంతయుండదు. ఇట్టివారి ముఖావలోకనము జేయరాదు.

మిర్జా:— నీమాటలకేమి? రాజ్యము సాధించువిధి యిద్దియనుటకు సందియంబు లేదు. రేపు రాయబారినిఁ బంపుటకుఁ దగినయేర్పాటొనరింపవలయును. అటులనే జాబువ్రాయింపవలెను. ఇపుడు వెళ్లుదము.

(నిష్క్రమము.)

తురీయరంగము.

సుల్తానాచాందుబీ - జోరియా - అబిస్సుఖాన్ - హమ్మీదుఖాన్,
రాయబారి.

సుల్తానా:— ఉ. కీడగుకాలమయ్యె! కలిగెన్మనకున్, సఖులార! విక్రమం
బూడెను వీరశూరులగు యోధులయందు, సమస్త సేనయున్
వాడె విసక్రమంబుగను వర్తకులెల్లరు వీడి రీపురం
బాడఁగనేమి? నామదికి నంతయుఁ జేద్వడినట్టు తోఁచెడిన్.

(చింతనభినయించి) సేనానులారా! అదిరేమి కతమనోగాని నిన్నటిరేయినుండి నా మానసము శోకానలజ్వాలలచే శోషించుచున్నది. నాప్రియజనులను జూచినట్లెల్లను నేఁడా శోకంబాజ్యాహుతి ప్రవర్ధమాన దహనాకృతిని వర్ధిల్లుచున్నయది. నాపోషణ ప్రేషణోప లాలనములఁ బెద్దలైతిగినజనులంజూచి యకటా! తల్లి లేనిపిల్లలగుదురే వీరని చింతిల్లుచున్నదానను. యుద్ధమనిన రంజిల్లుభుజములు వాల్గుచున్న నేను రణభీతురాలనైతిని. పుత్ర వియోగమున దుఃఖించుతల్లి మాడ్కిఁగళవళ మొందుచున్నాను. హా! హా! [illegible] పట్టికిఁబట్టము నిలుచునో? పరరాజుల పాలగునో?

Acc. No.

ఉ. పుట్టినయింటి పీపమిటు పోయెడి కాలము సంభవించె నీ
పట్టకి రాజ్యపట్ట మెట్లు పట్టుగ నిల్చునో? యక్కటక్కటా!
కట్టడి దైవ మీగతిని గన్నరఁగూర్చెను క్రూరశత్రువుల్
చెట్టుప గుట్టుపస్తెఱచి చేష్టదఁ జేయుదురేమొ యోచినన్?

జోరియా:--తల్లీ! యుద్ధయత్నంబునం జేసి నిదురలేక శరీరాయాసంబు మితిమీఱి నీవీరీతిఁ దల్లడిల్లెదవని నాకుస్ఫురించెడి. కొంత విశ్రమించుకొనిన బాగుగనుండును.

కం. మతిచెడును నిదుర చెడినన్
ధృతిపోవును భీతిమూపు ధీరున్నకైనన్
జతురతఁజను వినుమా నీ
సుతమాటలు నిద్రఁబొమ్మ సుఖమొనఁగూడున్.

అబిస్సు:— మాతా! అసమాన శౌర్యవిక్రమవంతులైన మాబోటివారింపలు నీపుత్రులుండ నీవీరీతి దుఃఖబాష్పపూరితాస్యవై శోకింపఁదగునా? శోకము సుఖముచెఱచు, తేజంబుసడఁచు, బుద్ధిఁబోకార్చునను పెద్దలవాక్యము వినవా?

హమ్మను:—ఎన్నఁడును వినిరాయెఱుంగని ఖిన్నత నేఁడేల మీకుసంభవించెను? మనసేన స్వల్పముగ నున్నదనియా? సేన స్వల్పమైనను శూరత్వము సన్నగిల్లెనా?

మ. రిపుసేనాంబుధి కుంభజోద్భవులు వైరిప్రాణ కాలాంతకుల్
విపులారాతి వనాటవీశిఖులు విద్వేషాంధ కారారుణుల్
విపరీతారి ఘనాళిమారుతులు గర్వీభూత ప్రత్యర్థి భూ
మిప సర్పాళిఖగేశ్వరుల్ దెలియవా మీయోధులి ధారణిన్?

తల్లీ! మీయోధుల పరాక్రమంబు నీవెఱుంగవా? ఎఱిఁగియు నేలచింతించెదవు? బీజాపూరునుండి మనకే సాహాయ్యము రాదనియా?

క. అరివహ్ని పురినిఁ గాల్పను
సరసన్ గదియంగ దాని సరకుఁగొనక ని
ద్దురపట్టునె? విక్రమ కం
ధరవారినిఁగార్చి యార్చి తనియక యున్నన్.

శూరత్వము ప్రాధాన్యముగాని సహాయసంపద ముఖ్యతగాదు. దానికిం జింతింపవలదు. హర్యక్షంబులు దరినుండుతఱి ద్విరదంబులుమదించి చెలరేఁగుచుండును.

చాందుబీ:--పుత్రులారా! మీప్రోత్సాహపు మాటలు వినిముదమందితినైనను నేనిప్పటి స్థితి గనుఁగొని చక్కఁగ నాలోచించి యుద్ధంబు హితంబుగాదని తలంచితి.

(భటుని ప్రవేశము).

భటుఁడు:—(వందనంబులిడి) తల్లీ! పాదుషాగారినుండి రాయబారియొకఁడువచ్చి తమదర్శనంబుఁ గోరుచున్నవాఁడు.

చాందుబీ:-- ఏమీ! పాదుషా కొమారునుండి రాయబారివచ్చినాఁడా? సంతోషము (అబిస్సుఖానుఁజూచి) అబిస్సు! నీవువెళ్ళి రాయబారినిచ్చటికింబంపి దక్షిణపుదిక్కునఁ గోటపై ఫిరంగులనెక్కించు పనిముగింపుము. రాయబారి సంధికి వచ్చియుండిన సంతసిలి మేలగు.

అబిస్సు:—(నతులొనరించి) తమయానతి శిరసావహించి చేసెద.

(నిష్క్రమించును).

[రాయబారి ప్రవేశము]

రాయబారి:-(చాందుబీకి నమస్కరించును)

చాందుబీ:-- రాయబారిగారూ? కూర్చుండుఁడు. మీరేలికకు క్షేమమా?

రాయబారి:-తల్లీ! పెద్దల యమోఘాశీర్వాదఫలంబున మారాజునకును నతని పోష్యవర్గమునకును క్షేమమా?

చాందుబీ:-- రాయభారీ! ఇపుడు నీరాకకుఁగతంబేమి?

రాయబారి:-మాతా! మాప్రభువు మీకందించునటుల యీజాబునిచ్చినాఁడు. (జాబందించును).

చాందుబీ:--[చాందుబీయందికొని జోరియాచేతికిచ్చి] బిడ్డా? ఈజాబుజదువుము.

జోరియ:—[జాబువిచ్చిచదువును].

"ఘనతఁజెందిన సుల్తానా చాందుబీ గారికి"

ఢిల్లీపాదుషా కుమారశేఖరులయిన డానియల్ మిర్జా, మూరాదుగారు చేయువతులు ఇదివఱకు మామీ యుభయ రాజ్యముల మేలునకు మున్నుమునచే నొనరింపంబడిన యొడంబడికలకు వ్యతిరిక్తముగ మీసామంత రాజులు నడచుకొన్నందున మాకల నీయుద్ధ ప్రసక్తి కలిగెనని మీకిదివఱకే తెలిపినారముగదా? అట్టి కట్టుబాటులను ధిక్కరించితిరేయని మాభటులు మీపురంబుఁజేరి మీకోటపైఁబడి మదాంధీభూతదుష్టాశయులైన మీభటులను సంహరించి మీరాజ్యలక్ష్మినిఁ జూఱఁగొన యత్నించుచున్నవారు. ఈయుద్యమంబున విఫలమనోరథులమైతిమేని సంవత్సరములకొలఁది గోటనుముట్టడించి మీకేవిధమైన యాహారవస్తువులుఁ జేరనీక లోపలనే మీరెల్లరు సమయులాగొనరింప నిర్ధరించినారు. ఈనిర్ధారణంబునకు ఘనతకెక్కిన పాదుషాగారు సమ్మతించి లక్షసేన నుపబలముగఁ బంపనున్నారు. ఇంతటి సాహాయ్యసంపద మాకున్నను దలిదండ్రులు లేక యనన్యగతికుఁడగు నొకబాలునిపైజాలిచే భూతదయా సమేతలగు మీరిన్ని కష్టంబులు పడుచున్నవారేయని కరుణించి యీజాబు వ్రాయించినారము సర్వతోముఖంబగు లోకానుభవజ్ఞానంబుగల మీరిందుల తాత్పర్యంబుఁ జక్కఁగనాలోచించి మీయాయుధములన్నియును మావశపఱచి మాపాదుషాగారికి లోఁబడిన సామంతరాజ్యముగ మీదేశంబు సేయ నొడంబడితిరేని యిపుడే మీబాలుని రాజుగ మేమంగీకరించి యుద్ధయత్నంబుమాని మాపురిఁ జేరుదుము అదికాదంటిరేని నీయుద్ధంబున సంభవించు మారణకృత్యంబునకు భూలోకదైవమైన పాదుషాగారికినిఁ బరలోకదైవమునకును మీరేయుత్తరవాదులై యుండుదురనుటసత్యము. ఇందులకు బదులుగోరు

డానియల్ మిర్జా, మూరాదు.

చాందుబీ:--(ఇంచుక చింతించి) హా కష్టము! (హమ్మీదుఖానునుంజూచి) వింటివే సేనానీ! ఈజాబు నందలి యుదంతము మిర్జాగారు వ్రాసిన దంతయు మనకు హితమ్మేయని నాకుందోఁచెడు. (మరలనించుకయాలోచించి) సేనాధిపతీ! ఎంతదూరమాలోచించినను వారువ్రాయించిన హితమే సర్వహితమ్మని నాకుందోఁచెడు.

హమ్మీదు:—(కినుకతో) ఈ హితమ్ము నాకహితమ్ము.

కం. వెడమాటలాడ నీభటుఁ
డోడఁబడునే! వలదు సంధి; యుద్ధమునాకున్
దోడవుగనుండును జయమును
బడసెద రిపుసేన నడఁచి ప్రజలు నుతింపన్.

నాకు యుద్ధమే సమ్మతము.

చాందుబీ:--(రాయబారింజూచి) అయ్యా! మీరిపుడు వెళ్ళుఁడు. రేపటిదినంబున మీరాజుగారి జాబునకు బదులు బంపెద.

రాయభారి:- చిత్తము (వందనంబులిడి నిష్క్రమించును)

చాందుబీ:- (హమ్మీదునుజూచి) సేనానీ!

ఉ. నెమ్మదిఁజక్కఁగాఁ దలఁచి నీవు వచింపుము మిత్రమా? సమ
స్తమ్ము నెఱింగినట్టి భుజసత్త్వుఁడవీవు నిజమ్ము నీభటుల్
బమ్మెరపోరు పోరునను వాస్తవమిద్దియు నైన సంధి క్షే
మమ్మని నాకుఁదోఁచెడిఁ గుగూరుహితమ్మెదఁబూని చూచినన్.

మిత్రమా! ఇప్పటికి మన యాయుధములన్నియునుఁ బరరాజావశపఱచుట హితమని నాకుందోఁచెడి. ఆరీతినిబదులు జాబువ్రాయించెద.

హమ్మీదు:—శా. ఏమీ? యెంతటిమాటలాడితివి? తల్లీ? సత్త్వసంపన్నతన్
భూమిన్ ఖ్యాతినిఁ గాంచినట్టి భటుల న్మాభరి ప్రతాపాఢ్యులన్
భామాసంఘముఁబోలెఁ జూడనగునే? ప్రాణంబుకంటె న్గడున్
నేమంబూనుచుఁజూచు నాయుధతతిన్ నేల్పాలు గావింతునే?

ఇదియొప్పునిపని (అని యటులిటులఁజూచి) వెలుపట చాలగద్దలమగుచున్నది. అదియేమో చూచివచ్చెద.

(నిష్క్రమించును)

చాందుబీ:- (జోరియానుఁజూచి) జోరియా! ఈసేనానిచర్య విచిత్రముగనున్నయది. వీఁడేమాకు మృత్యువగునని తోఁచెడి.

(వెలుపట గట్టిగ నీల వేసిన శబ్దము వినఁబడును పిమ్మట గుండెగిరిన శబ్దమువచ్చును వెంటనే దీఁదీఁయని సేనలోనఁ బ్రవేశించును)

(సేనలోఁబ్రవేశించి) ఏదీ! యాచాండాలి చాందుబీ? తుంటలు తుంటలుగ నఱికెదము.

ఆయుధముల నాయువుంమనపుడు నేలనిడుఁడని యేలాగు వ్రాసెను? (అనుచుఁ చాందుబీని సమీపించి హమ్మీదు బాకుచేఁ బొడుచును)

జోరియా:- ఓరీ? చండాలులారా? నాతల్లినిఁ జంపఁబ్రయత్నించెదరా? అనుచుఁ దనబాకుఁదీసి హమ్మీదుఖాన్‌ను నెడపైఁబొడువ వాఁడు హాయని నేలపైఁబడును. ఆకాలంబున వెనుకనుండి యాస్మక్‌బేగు ప్రవేశించి జోరియానెత్తికొనిపోవును. వెంటనే సేనయు నాబీనీయక్ సేనయుఁగృహములు కొల్లఁగొట్టఁబోవుదురు.

(అబీస్‌ఖాన్ సేనలోఁ బ్రవేశము)

అబీస్సు:— ఏమియిది! ఇంతటిలోనంత యల్లకల్లోలమైనది సుల్తానాచాందుబీ యేదీ? నాజోరియా కానరాదేల?

(అబిస్సుఖాన్ సేనకుఁడు ప్రవేశించి)

సేనకుఁడు:—తండ్రీ! జోరియా నెవఁడో యెత్తికొని పోవుచున్నవాఁడు.

అబీస్సు:— ఏమీ! జోరియా నెత్తికొని పోవుచున్నవాఁడా? ఎవఁడువాఁడు? పద చూపుము? (నిష్క్రమించి జోరియా నెత్తికొనిపోవుచున్న యాస్మక్‌బేగునుబట్టి పొడువవాఁడు నేలపైఁబడును)

జోరియ:—[అబిస్సుఖానునింజేరి కన్నీరుగార్చుచు] ప్రాణకాంతా! నన్నీకలుషాత్ముని బారినుండి రక్షించితివేని పూర్వజన్మమున నేనెన్ని పాతకంబు లొనరించితినో తెలియదు?

అబిస్సు:— [జోరియా కన్నీరుఁదుడిచి అస్మక్‌బేగునుఁజూచి కదలి]
ఓరీ! నీవెవఁడవు శార్దూలంబున్న పొదలో సారంగము చొచ్చినరీతి నేల యిచటికి వచ్చితివి?

అస్మక్‌బే:—అబీసు! నేనస్మక్‌బేగును నాప్రాణములు పోవుపోటు పొడిచితివి. నాయొనరించిన ద్రోహఫలంబిపుడేనను భవించెద. దుష్ప్రవర్తనము ప్రాణనష్టమునునది సిద్ధాంతంబయ్యె. అకారణవైరంబునీపై సాధించితి. ఈతరుణిని నీసతీమణినిఁ గన్నహింసలఁబెట్టితి. అదియిది నేసితినన నేల? తనయునిబలె ననుఁ బెంచిన తల్లిసమానురాలిని జంపంబూనితి నానుండి యహమన్నగరు, బీజాపూరులను రెండు రాజ్యములు చెడెను.

జోరియా:—ఏమీ? వీఁడాఖలుఁ డాస్మక్‌బేగా? నన్ను నాఁడాయవస్థలంబెట్టిన యధాధ్యుండా?

[అనుచు దూరముజరుగును]

అస్మక్‌బే:—సతీమణీ! ఆపాపాత్ముఁడనే నేను. ఇపుడు నిన్నుంబట్టియాడ్చికొనివచ్చినదుశ్చరితుండనే నేను.

అబిస్సు:— ఓరీద్రోహీ! నీవు లోపలయెటు ప్రవేశించితివి?

అస్మక్‌బే:—మీ సేనాధిపతియగు హమ్మీదుఖానును లోఁబఱచికొని పాదుషాతుని వద్దకుంగొనిచని వానికి ద్రవ్యాశఁగల్పించి యొకవిధమైన చప్పుడు లోనుండి వచ్చినతోడన కోటవాకిలి తెఱచునటు లేర్పాటొనరించితి నేఁడావాకిలి, గుండుశబ్దము వెంటనే తెఱవంబడెను. పాదుషా సేనంగూడి లోపలికింబ్రవేశించి జోరియానెత్తికొని పోవుచుంటిని. ఇకమాట లాడనాకుఁ ద్రాణలేదు [అనుచు నూరకుండును]

అబిస్సు:— [జోరియానుఁజూచి] కాంతా! అంతయు మోసమాయెను నేనతిత్వరంబోయి యెదిరియెటులఁబోనీ యాహమ్మీదుఖానునుబట్టి చంపెద.

జోరియా:—నాథా! ఆకార్యంబేనప్పుడే యొనరించినదానను.

అబిస్సు:— ఏలాగున?

జోరియా:--ఆద్రోహి నాతల్లి సుల్తానాచాందుబీని చావఁబొడిచెను. దానిం జూడనోపక యప్పుడే నే నీబాకునవానిం బొడిచితి. ఆయమునకుం దవిలి నేలం బడి వాఁడు ప్రాణంబులు విడిచె.

అబిస్సు:—[విస్మయవ్యసనంబు లభినయించుచు] సతీమణీ! ఆద్రోహి నీచేఁ జంపబడె ననువార్తని సంతసించితి. హా హా! మనతల్లి చాందుబీగతి యేమయినదో యని విచారపడుచున్నాఁడను.

జోరియా:--నాకును నద్దియె విచారంబు. ఈపాపిసరసను నిలువంజనదు వీనిందొలంగి మనతల్లియొద్దకుం బోదము.

(నిష్క్రమింతురు.)

ఆ అ వ ర ం గ ము.

అహామన్నగరు.

సుల్తానాచాందుబీ మంచముమీద పరుండి యుండును.

అబీసుఖాఁ - జోరియా - బహదూరు - ఆల్మేడ.

అబిస్సు:— [చాందుబీనిఁజూచి] మాతా! మాటాడవేల? నాయొనర్చిన తప్పేమి? ఏల యీకోపము? పరరాజభటులుఉక్కుమీఱి లగ్గలకెక్కి వచ్చుచున్నవారు వారిని నీకరవాలమ్మునఁ ద్రుంపక యూరక [illegible] తలే?

సీ. కలినారినితలకీఁ గింతప్రాశముగదా
గణుతింప నీచేతి ఖడ్గలతిక?
కుహకశత్రు వ్రాత గహనాగ్ని యగుఁగదా
తల్లిరో నిదుప్రతాపవహ్ని
ప్రతిపక్షపర్వతా పాతవజ్రముగదా
అమ్మ నీ శరనిచయమ్ముగాంచ
ప్రత్యర్థిలోకాప మృత్యువయ్యెనుగదా
జననీ! నీయేష భాషణముభువిని
ఇట్టిధీరవునీవయి యిపుడు కలను
కెక్కివచ్చెడి వైరుల యుక్కడింప
కిట్టుల శయనమ్ముఁ జేరితివేల? మాత!
నన్నుఁగృపఁగని పలుకవే కన్నతల్లి?

తల్లీ! నీవిటుహానమ్ము వహించినచో నీపోష్యవర్గమునం జేరిన భటసమితి మూలము తెగిన మహీజముఁబోలె నేలఁబడదా? మాతా! నీరూపసాన్నిధ్యము లేనికతంబున నెల్లరు సరస్వతి లేని ముఖములరీతి కీర్తనీయులు గాకయున్నవారు. ఇనదీప్తి లేనిదినము ఘనతకెక్కునా? తల్లీ! పొగచే నావరింపఁబడిన దీపకళికలంబలె వాసిఁబాసి కాంతివీడి పగలఁ బొగలుచు నేమిసేయను జేతులాడక నీసేవకులు నీయాజ్ఞారూపకమగు భ్రూసంజ్ఞకు నెదురుచూచుచు నిలిచియున్నవారు. వారిపై నేలదయరాదు?

జోరియా:--[చాందుబీనిఁజూచి] అమ్మా! నీముద్దులబిడ్డను జోరియానునీ సన్నిధికివచ్చినిను సేవింప నిలిచిన దానను ఏమిసేయనానతిచ్చెదవు? (ఇంచుకనిలిచి) తల్లీ! మాటాడవేల?

సీ. సురుచిరసల్లాప సుఖసుధానిధిముంచి
నింపాదిగాఁ గౌఁగిలింపవేమి?

మధురసధురమగు నధరంబు కదలంగ
నింపుగా నను బల్కరింపవేమి?
రాజకీయవిచార యోజనల్సలుపంగ
నంపుదోడుగ నియమింపవేమి?
కెంపారు రుచులమించి కెంపారుక్రేఁగంటి
పెంపారు చూడ్కులు నుంపవేమి

గీ. తల్లి యిదియెంత చిత్రంబు? తనయవచ్చి
నీదుసన్నిధి వలవంత నిలిచియుండఁ
జేరఁ రాఁబిల్చి యూఱటఁజెప్పవలదె?
యేల యింతటి కోపంబు బాలపైన?

తల్లీ! అలనాఁడా కలుషాత్ముఁడు దుష్టాశయుఁడై పేరోలగంబున నపలాపంబులాడినతఱిఁ గరుణార్ద్రహృదయమున ననుఁగాపాడినకృపాకటాక్ష వీక్షణంబులు నేఁడేల యీదీనురాలి నుండి మరల్చితివి? మాతా! రూపసమృద్ధిచే వివేకబుద్ధిచే చిత్తసంశుద్ధిచే జగత్ప్రసిద్ధికెక్కి గుణవృద్ధురాలగు నినుబోలు సుగుణఖనిజనని నాకు నెందేనిదొరకునా? తల్లీ! ఈపసిబాలుఁడు నీపుట్టినింటి మొలక. నీసుతుని మాటలలాలింపవేల? ఆబాలుఁ డేమి నేరము నీకొనరించెను? నీమొగముపై దృష్టిసారించి కన్నీరుగార్చుచు నీచిరునగవునకు వేచియున్నవాఁడు. వానిని సరసకుఁదీసి సరసాలాపములఁ బుజ్జగింపరాదా?

[illegible]రు:-(లేచి సరసకుంజని చాందుబీనంటి) అమ్మా!

[illegible] తల్లీ! మంతులొనర్చి నేనెఱుఁగ నాతప్పేమియుఁ లేదుగా!
పిల్లల్లకను తోడిబాలురకు నే కష్టంబులఁ గూర్పనే
చెల్లాటంబులుసల్ప సేవకుల కేచెడ్డేమియుఁ జేయ నీ
యుల్లంబందున నే మెలంగితివో? మేలొప్పంగ శిక్షింపవే.

అమ్మా! నీయానతిమీఱి నినుఁగాదని నాయొనరించిన నేరమేమి! మాటలాడవేల! తల్లీ?

కం. అయ్యాని పలుకుల నిటు రా
బయ్యా బహదూరటంచు నక్కటికముగన్
నెయ్యము నెఱపుచుఁ బిలువవె
చయ్యన ననుఁ గౌఁగిలించి చనువు సలుపవే.

(అనుచు చాందుబీపై వ్రాలును)

[illegible]బీ:—(మూర్ఛఁదెలిసి మెత్తగలేచి) బహదూరు! ఇటుగూర్చుండుము. నాయనా బహదూరు! కన్నీరుగార్చెదవేల? ఊఱడిల్లుము. ఇఁకనీతలిదండ్రులు వీరేయనినమ్ముము (అబిస్సుఖానును, జోరియానుజూపును) అబీసు (జోరియానుజూచి) అబీసు! జోరియా! ఈబాలునకు [illegible] జననీజనకులు నాకథసమాప్తమగు కాలము లటస్థించెను. హెచ్చుమాటలాడఁ [illegible]విని పీఠపదస్థునిఁ జేయు భారముమీయది మిము నేఁగాపాడినందులకుఁ బ్రతిఫలమీ [illegible]ంటి మొలకను బెంచి పెద్దఁజేయుఁడి. ఈ నాపుట్టినింటి దీపమాలిక యాఱకుండునటు [illegible]డి. ఇది నాకోరిక. తెలిసియుఁదెలియక మీకునేనెవ్వడయిన నెల్లిదంబుగఁ బల్కి [illegible]దిన ననుక్షమింపుఁడి (ఆల్మేడానుజూచి) పాదరిగారూ! మిముబోలు మహనీయులకు

నేనేమి చెప్పంగలను? మీరెటులయినఁ బాదుషా సుతునిసర
దూరుకీ పట్టంబుగట్టింప మీయావచ్ఛక్తి ధారవోయుడి. ఈ
సాహాయ్యకర్తలని జగత్ప్రసిద్ధిఁగనుఁడి (అబీసునుఁజూచి) అ
లందు నీవినము సర్వమత్రైక బ్రహ్మమగు బ్రహ్మమును
బాలునిఁ బిలిచికొనిపొమ్ము. (పరుండును)

ఆబిస్సు:— హా హా! విధిమాయ నైన రేఁటుంగుమరు?

సీ. దీనజనావనదీక్ష నేమఱిదాయె
నీసాధ్వి తరళత రేషణమ్మ
మలినాశయుల శిక్ష మఱవఁజాలని
దాయె నీ మానినీమణి నే
కలనైనఁగల్లలు పలుకనేరనిదాయె
నీలోకమాన్య యహీనజిహ
దుష్టా ఖండనఁ దుష్టిఁజెందనిదాయె
నీనాతి సంస్తూయమాన సంబ

గీ. ఇట్టి సుగుణాలవాలకు నిట్టిశౌర్య
నిధికి సంకటమిట్టుల నివ్వటిల్లె
తుచ్ఛమానవునకుఁ జిక్కితొలఁగెనుగము
సింగ మిల నొక్కనక్కకుఁ జిక్కునటుల.

ఆల్మేడ:— అబిస్సుఖాన్! గతమునకు వెతఁజెందుట ఘోరసమ్మతము గా
పనిమ్ము బ్రదికినచో మనభాగ్యము కానిచో దైవయోగ్య
సేయుచున్నచో రాణిగారి నెమ్మదికి భంగమగును. అందు
దైవమును బ్రార్థింతము.
(అబిస్సు, జోరియా, బహదూరు, ఆల్మేడా కలివచ్చి దేవ

సీ. శరణోహ మనియెద సర్వలోకాతీత
శరణముగల మహా
ఆచరించెద నతు లఘువిమోచనకర
లోచనామృత శ్రిత
వందనంబిడెద నావందితవందారు
బృందమునకును గుణా
కరములు మోడ్చెదఁ గమనీయగుణగణా
కరునకు ఖలనాశకరు

గీ. మ్రొక్కులిడెద నెవఁడు ముజ్జగంబుల నేలు
నొక్కమెయిని, నొక్కయక్కరమున
సూక్ష్మముగనునిలిచి స్థూలమై వెలివడు
వాని కిపుడు పాపహాని కేపుడు.

Acc. No.
Vetapalem

END OF
TITLE